

Onsdagen den 22 oktober fm.

Kl. 10.00

1 § Justerades protokollet för den 14 innevarande månad.

2 § Upplästes följande inkomna skrivelse:

Till riksdagen

Undertecknad anhåller härmed om att få bli befriad från uppdraget som suppleant i riksdagens näringsutskott.

Stockholm den 21 oktober 1986

Viola Claesson

Kammaren biföll denna framställning.

3 § Upplästes följande inkomna skrivelse:

Till riksdagen

Undertecknad anhåller härmed om ledighet från riksdagsarbetet under tiden den 1 november–den 1 december 1986 på grund av enskilda angelägenheter.

Stockholm den 17 oktober 1986

Nils G. Åsling

Denna anhållan bifölls av kammaren.

Talmannen anmälde att *Stina Eliasson* (c) skulle tjänstgöra som ersättare för *Nils G. Åsling*.

4 § Föredrogs och hänvisades

Propositionerna

1986/87:7 till lagutskottet

1986/87:12 till näringsutskottet

Allmänpolitisk debatt

Anf. 1 CARL BILDT (m):

Herr talman! Jag tror att det är hög tid att vi får en ordentlig debatt om den offentliga sektorns uppgifter, möjligheter och begränsningar i morgondagens Sverige.

Skälen till detta tror jag är flera.

Vi är långsamt men säkert på väg in i ett nytt utvecklingskede. Stordriftens, centraliseringens och kollektivismens era går nu mot sitt slut.

I det nya utvecklingsskedet – ett nytt informations- och tjänstesamhälle – kommer initiativ, decentralisering, variation och mångfald att vara nycklarna till framgång. Vi måste bryta med likriktningens och de offentliga monopolen politik för att kunna ta till vara framtidens möjligheter.

Under de senaste åren har det blivit allt tydligare att den offentliga sektorn är på väg in i en dubbel förtroendekris.

Vårt förtroende för den offentliga sektorn rubbas när den inte längre förmår att klara av sina grundläggande uppgifter, samtidigt som den lägger under sig nya domäner, uppgifter och monopol.

Detta har dessutom lett till en förtroendekris hos dem som i dag arbetar inom denna offentliga sektor. Allt fler känner att de inte kan få utlopp för sina ambitioner och sin arbetsglädje.

Det är knappast någon tillfällighet att problem och konflikter så ofta uppstår kring den offentliga sektorn, ty ytterst handlar detta om den socialdemokratiska utvecklingsmodellens allt djupare kris.

”En växande del av människors behov måste tillgodoses genom kollektiva insatser.” Så lyder nyckelmeningen i det socialdemokratiska partiprogrammet.

Och det är detta som varit rättesnöret för socialdemokratisk politik under decennium efter decennium – att bygga ut staten, att lägga myndighet till myndighet, bidrag till bidrag, förordning till förordning, monopol till monopol och skatt till skatt, allt i ett evigt fortskridande försök att se till att de s. k. kollektiva insatserna svarar för en allt större del av vad man anser vara människornas behov.

Men nu står denna politik vid vägs ände.

För mig – och för oss moderater – är det en självklarhet att ett civiliserat samhälle behöver en stat som är stark där den måste vara stark, men begränsad där friheten och det civila samhället så kräver.

Men ser jag på socialdemokraterna och deras stat, finner jag att det håller på att bli precis tvärtom. Deras stat är svag där den borde vara stark, och stark där den borde vara svag. De har en uppochnedvänd statsuppfattning.

Och däri ligger på sikt en fara för vårt fria välfärdssamhälle.

Under de senaste månaderna har det hänt spännande saker i den svenska samhällsdebatten.

På Expressens kultursidor har vi kunnat läsa hur gamla vänsterintellektuella har kommit till insikt om att den fria marknadsekonomin är en förutsättning för demokrati och att socialism hotar friheten. ”Någon demokratisk socialism finns inte annat än i partiprogrammens sköna värld”, skrev t. ex. Lennart Berntsson.

Och Anders Ehnmarks essä om makten och Machiavelli har också den tillfört debatten nya perspektiv. Han skriver om "nedgången för 1900-talets radikala företag framför andra, socialismen, den dåliga sista akten av ett stycke som entusiasmerat min generation". Och han beskriver hur friheten kräver att staten begränsas och samhället skyddas.

Jag tror att det är här som en av de stora och viktiga gränslinjerna i vår politiska debatt kommer att gå. Mellan idén om en stat som värnar samhället – och idén om en stat som försöker att ta över samhället.

För oss är det en självklarhet att en av statens allra viktigaste uppgifter är att värna samhället genom att upprätthålla lag och rätt och ordning. Ty utan lag och rätt och ordning kommer friheten och tryggheten aldrig att vara möjlig.

Ingen i denna kammare kan vara omedveten om hur brotts- och våldsutvecklingen håller på att skapa en ny otrygghet hos många människor.

Och visst är siffrorna skrämmande. Sedan 1981 har antalet brott ökat med ca 20 %. Antalet brott mot liv och hälsa har ökat med närmare 30 %. Polisens bristande resurser har gjort att närmare hälften av alla brott som anmälts inte kunnat leda till mer än en anteckning i registren.

Men vi möter brotts- och våldsvågen än närmare när det gäller de enskilda människorna. Ronny Landins och Joakim Hedencronas öden har skakat och berört oss alla långt mer än vad någon statistik eller skrivelse någonsin skulle kunna. Och nästan dagligen möter vi alla ungas såväl som äldres oro för vart utvecklingen egentligen är på väg.

Vi vet att det ofta är unga människor som ligger bakom dessa brott. Unga människor, vilkas likgiltighet, okänslighet eller t. o. m. ibland desperation innebär ett misslyckande för familj, för skola och för fostran.

Att framtidens främsta försvar mot våld och brott måste ligga i familj och skola – och att detta kräver en annorlunda politik – får det inte heller råda något tvivel om.

Men dagens försvarslinje är och förblir rättsväsende och polis. Rustar vi ned rättsväsende, ordningsmakt och straffsystem, skall vi inte vara förvånade över att brottsligheten ökar.

Och det är ju detta som har inträffat. Trots lång debatt har narkotikabruket ännu inte kriminaliserats. Trots starka ifrågasättanden drevs förslaget om automatisk halvtidsfrigivning från fängelserna igenom. Trots den ökande brottsligheten har regeringen sett till att antalet nya poliser har blivit mindre och mindre sedan 1982.

För några veckor sedan framträdde justitieminister Wickbom på poliskongressen för att förklara regeringens syn på dessa frågor.

Bland alla de märkligheter han hade att säga tycker jag att det var en som var speciellt avslöjande för den uppochnedvända socialdemokratiska statsuppfattningen.

"Den tiden måste vara förbi" – sade han apropå brottsutvecklingen – "då vi bara sa att 'det här klarar samhället'."

Men att säga så om just detta område är oförsvarligt. Ty är det något område där staten har ett ansvar som den varken kan eller får smita ifrån så är det just detta: att upprätthålla lag och rätt och ordning som en förutsättning för trygghet och frihet.

Men kanske är det som ett resultat av denna uppochnedvända statsuppfattning som de socialdemokratiska ledamöterna i rikspolisstyrelsen har tagit det ganska anmärkningsvärda steget att reservera sig mot att det rekryteras ett tillräckligt antal nya poliser för att förhindra att antalet poliser i framtiden sjunker.

Det behövs en ny politik. Och det räcker inte med att skicka en skrivelse till riksdagen och förklara att allting är besvärligt. Det krävs faktiskt åtgärder. Som en första åtgärd skulle regeringen kunna förklara att den överger den egendomliga linje som dess representanter i rikspolisstyrelsen intar.

Är något krav modest, så är det väl detta.

Staten måste stå stark när det gäller värnet av rätt och trygghet i landet. Samma sak gäller självfallet det yttre värnet av vår frihet, vårt nationella oberoende och vår territoriella integritet.

Sedan början av 1970-talet har Sveriges försvar försvagats i förhållande till omvärlden. Och försvagningen har skett samtidigt som vart säkerhetspolitiska läge blivit alltmer utsatt. De ihållande främmande militära operationerna mot våra skärgårdar, hamnar och militära basområden är bara ett av tecknen på detta.

Nu står vi inför ett nytt femårsbeslut beträffande försvaret. Det handlar om att försöka stoppa försvagningen och återupprätta respekten för våra gränser och därmed vår neutralitet.

År 1958 slöt Jarl Hjalmarsson och Sven Andersson den viktiga försvarsuppgörelse som lade grunden för ett decennium av modernisering och förstärkning av Sveriges försvar. Försvaret säkrades en del av den ekonomiska tillväxten.

Jag anser att vi nu behöver en uppgörelse av samma karaktär och med samma inriktning som då, 1958. Det vore bra för Sverige. Det skulle visa omvärlden, att vi står samlade i vår beslutsamhet att åter bli herrar i eget hus.

Men på andra områden än skyddet av den inre tryggheten och det yttre oberoendet låter socialdemokraterna den stat som de ibland t. o. m. kallar samhället – som om det inte finns något samhälle utanför staten – breda ut sin makt, sitt inflytande, sina regleringar och sin byråkrati. Och när denna statskollektivism inte är tillräcklig, tas andra former av kollektivism till.

Vi kan nu se tillbaka på litet mer än två års erfarenhet av de löntagarfonder som socialdemokraterna baxade fram hösten 1983.

Vi kommer ihåg vad som då sades. Socialdemokraterna lovade att fonderna skulle ge inflytande och nya jobb. Men vi varnade för riskerna för maktkoncentration och framväxten av en fondfacklig nomenklatura som bara gav inflytande åt sig själv.

Nu vet vi hur det gått. Visserligen kan det sägas att fondernas första år kanske varit mer tragikomiska än skrämmande. Men beskedet om utvecklingsinriktningen är i alla fall klara.

Av de 3,4 miljarder som fonderna tagit från främst företag har 93,1 % – praktiskt taget allt – använts till köp av gamla aktier av gamla ägare för att bygga upp en ny makt. Miljarder har tagits från produktiv verksamhet runt om i detta land till ett lika improduktivt som farligt ägarbyte från enskilt och spritt till kollektivistiskt och koncentrerat.

Och det har inte gett några andra nya jobb än jobb på de fondkanslier som

ofta göms här i Gamla stans gränder. Men där har det i gengäld ibland gått ganska livligt till.

För något år sedan var det herr Vinterman på Nordfonden som var fondvärdens egen gullgosse med sina idéer och initiativ. Men sedan kom man på att herr Vinterman hade använt sina många fondmiljoner till en klippkarusell som fick också garvade bedömare att närmast blekna, och nu har herr Vinterman fått åka till söderland och etablera sig som något slags "klippkonsult" med bas i Spanien.

Det var herr Vinterman och hans kamrater i Nordfonden som lämnade konkursen med Ljusne Kätting i Söderhamn bakom sig – den fondsatsning som LO och socialdemokraterna själva hade lyft fram som exemplet på att fonderna skapar nya och trygga och fina jobb.

Men när vi under fjolårets valrörelse pekade på Ljusne Kätting och den konkurs som redan då kunde skönjas, stod socialdemokraterna upp och sade att vi i stället skulle studera hur fonderna skapade nya och trygga och fina jobb genom Västfondens satsning på Farmarslakt i Falkenberg. Men i förrgår försatte tingsrätten i Varberg Farmarslakt i konkurs.

Så går det i Fondsverige. Miljarder tas från framgångsrika företag. Så gott som allt används för ägarbyte och maktkoncentration. Och när det sätts nytt, verkar konkursen komma som på posten.

Inflytandet och insynen förbehålls den fondfackliga nomenklaturans allra innersta cirklar. Icke ens vi ledamöter här i riksdagen har rätten att ta del av de fullständiga protokollen från de slutna fondernas slutna möten.

I LO-tidningen kan vi nu läsa, att fonderna skall byggas ut efter 1990.

Detta sker samtidigt som man förbereder åtgärder för att ingripa mot de system för individuell vinstdelning som i dag finns och som gynnar hundratusentals anställda runt om i Sverige – på Åkermans, Volvo, bankerna, Astra, Sandvik och många andra ställen.

Jag tycker att det här är fel. Vinstandelssystemet borde stödjas och stimuleras, inte stoppas.

Visst finns det ett samband mellan en politik som vill stoppa de raka rören från företagets vinster till företagets anställda och en politik som vill göra den kollektiva makten allt mäktigare och de slutna fonderna allt starkare.

Socialdemokraternas politik sätter så gott som alltid kollektivet före individen, statens rätt före den enskildes rätt, staten före samhället.

Och det är också om detta som den viktiga striden om förslaget om konfiskation av 7 % av pensionsspararnas pengar handlar.

Jag vet att statsministern inte tycker om att man talar om konfiskation. Han föredrar, har jag hört honom säga i TV, att vi talar om "en liten indragning". Men nu är det ju så, att indragning och konfiskation är samma sak. Och "liten" förefaller mig knappast passande när vi talar om den största enskilda skattesmällen i Sveriges moderna historia.

Regeringens motiv för den här åtgärden är nog ganska klar. Den tycker helt enkelt att staten behöver pengarna bättre än pensionsspararna. Och då är det, med socialdemokratisk logik, bara att ta för sig. Det råkade den här gången, av skäl som egentligen aldrig har redovisats, bli just 7 %, 15–20 miljarder kronor.

Realräntan och därmed avkastningen för pensionsspararna har varit bra

under de senaste åren, hävdar regeringen.

Och det är sant. Några år har gett toppar som kan användas för att fylla i hålen från de många gångna magra åren. Och alla vet att pensionssparande inte är en fråga om några få år, utan en fråga om uppoffringar och insatser under årtionden för att få en extra trygghet på ålderdomen.

Men det som är sant vad gäller avkastningen för de premier som förvaltas av försäkringsbolagen i väntan på att en dag bli pensioner är också sant för banksparande, allemanssparande, allemansfondsparande och nästan allt annat sparande.

Anser regeringen att den med dessa motiv har rätt att ta 7 % av pensionsspararnas pengar, har den också rätt att ta 14 % av bankspararnas pengar eller 21 % av några andra pengar som också tillfälligt haft hygglig utdelning och som regeringen tycker att staten just nu behöver bättre.

Det är detta som är så allvarligt i denna fråga: att staten anser att den har rätt att bara ta av enskilda människors sparande – utan principer, utan utredning, utan remiss, utan pardon.

Det handlar ju inte om vilket sparande eller vilken egendom som helst. Det handlar om de extra uppoffringar som ca 4 miljoner människor gjort under många år för att få litet bättre trygghet den dag när krafterna börjar tryta. Det är av dessa pengar som regeringen nu tar. Det innebär att deras extra pensioner blir mindre – det är en självklarhet, det inser alla. För den som under lång tid sparat och kanske hoppats att få leva i 15 år efter sin pensionering innebär konfiskationen att ett års extra pension bara rycks bort.

Nu försöker regeringen mildra kritiken mot pensionsskatten med två olika ursäkter – dels genom att säga att detta gör vi bara en gång, aldrig mer, dels genom att antyda att ändamålet helgar medlen och att pengarna oavkortat skall gå direkt till de sämst ställda pensionärerna.

Om detta kan sägas att det första inte är trovärdigt och att det andra inte är sant.

När statsministern inför LO-kongressen skulle försvara pensionsskatten sade han att den var "ett utmärkt exempel på hur vi kan använda skattesystemet för att åstadkomma en rättvisare fördelning i samhället".

Men om det nu är statsministerns uppfattning att denna konfiskation är "ett utmärkt exempel" på en bra skatt, kan han då begära att vi skall tro på hans ord, att han aldrig någonsin mer kommer att använda sig av denna så alldeles utmärkta metod?

Om det är bra bör det upprepas. Om det är dåligt bör det inte göras alls. Det är logiskt och begripligt. Men att säga att det är bra men att det inte bör upprepas – det är, herr statsminister, varken logiskt eller begripligt.

Att pengarna från indragningen skall gå direkt och oavkortat till de sämst ställda pensionärerna är fel. I lagrådsremissen står det klart att "ett belopp som motsvarar intäkterna från den tillfälliga förmögenhetsskatten skall användas för nedskrivning av statsskulden".

Det är där de hamnar – ingen annanstans.

Sedan heter det också att denna minskning av statsskulden genom minskade räntor vid ett visst ränteantagande skapar ett visst utrymme för åtgärder för pensionärerna.

Men om dessa lämnas alls inga besked. Vi får vänta och se. Det blir kanske

med det som med det gamla löftet om pensionerna i valet 1982 eller löftet i valet 1985 att gottgöra sveket från 1983. Det finns som bekant en del att göra på området.

Ursäkterna för pensionsskatten håller helt enkelt inte.

Med olika hurtiga slagord annonserar nu statens spardelegation för att vi alla skall spara mera. Och vi vet hur viktigt för vår gemensamma framtid det är att vi sparar och lägger undan.

Men många frågar sig självfallet nu: Vågar jag spara?

Går sparandet dåligt, kommer ingen att hjälpa till. Det vet vi redan.

Går sparandet bra, kommer staten och tar de pengar den behöver. Det lär vi oss nu. Vi kan ju inte gärna, som bönderna på medeltiden när de hörde att herrarna och fogdarna närmade sig, gräva ner vårt sparande och vår trygghet i skogen.

Logiken i statsministerns och finansministerns argumentation för denna konfiskation av pensionsspararnas pengar är lika slående som den logik som en gång ledde sheriffen av Nottingham att ta alltmer av böndernas och borgarnas sparande och möda – intill dess att de flydde till skogen och blev fredlösa.

Sedan satt de visserligen där i sin Sherwood-skog, utnyttjade svarta dagammor, bytte tjänster med varandra, svartslaktade, fuskade med momsens, retades med taxeringsnämnden och startade kampanjer mot fogdar och indrivningsmän.

Med dagens myndighetsmått mätt var Robin Hood säkert både skattesmitare och ekonomisk brottsling, men att det i grunden var han som hade rätt, och sheriffen som hade fel, det vet faktiskt varje barn. Det finns gränser för de pålagor och indragningar som staten har rätt att lägga på individen.

Det är därför striden mot pensionsskatten är så viktig. Den är, herr talman, en försvarsstrid för individen – mot överheten.

Herr talman! I nästan alla länder i västvärlden sänker man nu skatterna eller diskuterar omfattande skatteomläggningar.

Jag blir alltmer övertygad om att Sveriges framtida utveckling kräver en genomgripande skattereform, som såväl sänker det samlade skattetrycket som ger oss ett bättre fungerande skattesystem. Och det ena förutsätter det andra. Att bara hålla på att fördela skattetrycket fram och tillbaka mellan olika grupper och sektorer leder knappast framåt. Skattetrycket måste sänkas, och med en bra tillväxt i ekonomin och en strikt återhållsamhet med offentliga utgifter är det fullt möjligt.

När vi nu tittar på den ekonomiska utvecklingen ser vi ju att Sverige riskerar att bli ett stagnerande lågtillväxtland. Det sker samtidigt som vår position som extremt högskatteländ blir allt tydligare. Med all sannolikhet finns det ett samband mellan dessa två faktorer. Skattetrycket trycker ned tillväxten, och det är detta som i det längre perspektivet är det främsta hotet mot välfärden.

Det här måste vi göra någonting åt. Menar regeringen allvar med sina något okoordinerade och diffusa signaler om en ny skatteomläggning bör den snarast tillsätta en bred skattekommission – kalla den vad ni vill – med uppgift att lägga fram förslag till ett sänkt skattetryck och ett förändrat skattesystem.

Då kanske vi tillsammans kan hitta konstruktiva vägar framåt. Men vi vill

inte vara med om att finansministern börjar skjuta från höften.

Jag nämnde inledningsvis den dubbla förtroendekrisen för den offentliga sektorn.

Den första krisen är medborgarnas sviktande förtroende för myndighetsutövning och service. Inte i något annat fritt land avstår medborgarna från en så stor del av sin lön till den offentliga sektorn som i Sverige. Och när medborgarna avstår från hälften av sin lön, har de också rätt att ställa krav på en service som faktiskt fungerar.

Men under senare år har gapet mellan det offentligas ambitioner och dess möjligheter blivit allt vidare.

Daghemsgруппerna blir allt större. Skollektioner hålls utan lärare. Tullare dras in trots att narkotikan flödar. Poliserna hinner inte med allt arbete. Köerna för operationer mot t. ex. grå starr är faktiskt vida längre än i nästan alla andra västeuropeiska länder.

Vi nås av de här rapporterna. Det handlar ofta om socialdemokratiska politiker som hellre går fram med osthyveln än ruckar på sin dogmatiska motvilja mot att tillåta alternativ och pröva nya vägar.

Till detta har kommit den numera tydligen regelbundna traditionen med en offentlig sektor som på grund av något allas krig mot alla ställer in stora delar av verksamheten. Just nu står vi mitt uppe i den tredje stora konflikten på det offentliga området på 18 månader. Jag tror att det hela för de allra flesta framstår som en obegriplig och oförsvarlig röra, som ytterst drabbar individer och ideal vilka vi i stället borde värna.

Alla som under de senaste veckorna drabbats av att bussar inte går, att post inte kommer fram, att sjukhus inte tar emot, att daghem bara stänger och som erfarit att handikappade inte får hjälp frågar sig faktiskt: Har vi inte rätt att kräva bättre service, när vi avstår från hälften av vår lön?

Som alla andra har de anställda i stat, landsting och kommuner fått besked om hur det är med vår ekonomi. Vi måste rätta munnen efter matsäcken. Vi har inte råd med klausuler som pressar alla kostnader uppåt och därmed ekonomin nedåt.

Men de offentliganställda har ju också fått lära sig vad som är den socialdemokratiska doktrinen kärva bud: Dina skatter kan inte bli lägre, bara högre. Du har inte möjlighet att byta arbetsgivare, starta eget eller förverkliga din egen idé. Det offentliga har monopol, och monopoliet är heligt, ty det stipulerar doktrinen.

Jag förstår den sjuksköterska som sade att för en offentligt anställd finns inget annat sätt att visa missnöje än att säga upp sig. Men att säga upp sig är ofta att tvingas till ett annat yrke. Det offentliga har tagit monopol på vård och omsorg och tjänster på ett sätt som gör Sverige nästan unikt i västvärlden.

Socialdemokraterna har bakbundet våra möjligheter att bygga ut alternativet, att ge de anställda den stimulans som konkurrens alltid innebär, att ge valfrihet åt familjerna när de söker omsorg för sina barn, att operera bort värdköer och förtvivlan.

Detta har drabbat icke minst dem som arbetar i dessa stela och styrda strukturer. Jag förstår det missmod de känner.

Det är därför vi behöver en ny diskussion om den offentliga sektorn och om staten.

Skall den lägga under sig alltmer, skaffa sig allt fler monopol och sätta likhetstecken mellan sig själv och samhället?

Eller skall den begränsas till det som är dess centrala och viktiga uppgifter, sköta dem med kvalitet och kompetens - men släppa monopolanspråken och ge alternativen och valfriheten deras utrymme?

För mig är svaret självklart. Och jag tror att det är det för allt fler. De senaste veckorna har nog skyndat på den utvecklingen.

Den socialdemokratiska utvecklingsmodellens tid är förbi. Dess kollektivism kommer alltmer att framstå som en broms på Sveriges möjligheter i det informations- och tjänstesamhälle vi nu är på väg in i.

Det kommer att krävas mer av frihet i framtiden. Frihet för individer att förverkliga sina drömmar och sina ambitioner. Och vi skall aldrig glömma, att vi individer är och förblir just olika individer, att det inte finns någon Medelvensson, och att varje försök att pressa in oss i den medelvärdets politik som kollektivismen alltid leder till drabbar just den mångfald som är vår rikedom.

Roy och Roger har sin dröm, sitt hopp, och sitt liv i sin mack.

Så är det faktiskt med oss alla. Vi har vår dröm, vårt hopp och vårt liv i något eget, något som ofta är annorlunda, ibland t. o. m. riktigt privat.

Rikedomen och utvecklingskraften för vårt Sverige ligger faktiskt inte i det som gör oss lika, utan just i det som gör oss olika.

Anf. 2 BENGT WESTERBERG (fp):

Herr talman! En värld som godtar folkmord löper risk att själv förintas. Därför är kampen mot antisemitismen en kamp för freden. Beslutet att tilldela författaren Elie Wiesel Nobels fredspris är något av en världssamfundets bekräftelse på det.

Beslutet är välkommet. Vi är många i denna kammare som har nominerat Elie Wiesel som fredspristagare, både i år och tidigare. I min egen nominering framhöll jag att få människor lärt oss så mycket om den mänskliga existensens villkor som Wiesel.

Elie Wiesel förlorade hela sin familj i andra världskrigets utrotningsläger. Själv överlevde han Förintelsen - men hans böcker och föredrag handlar ofta om de döda, om att vi aldrig får glömma dem som blev offer för Hitlers maskinmässiga mördande.

Wiesel har vikt sitt liv åt att sprida insikten att om man kan utplåna *ett* folk kan man utplåna *alla*. Han visar oss sambandet mellan Auschwitz och den nukleära utplåningen. På ett uppfordrande sätt binder han samman redan inträffade katastrofer med dem som ligger latenta i kärnvapenupprustningen.

Jag träffade Elie Wiesel här i Stockholm för tre år sedan. Han berättade då att det redan publicerats ett par hundra böcker som förnekar Förintelsen. Som påstår att sex miljoner mördade judar bara är ett påhitt. Som hävdar att gaskamrarna aldrig har existerat.

Än finns det överlevande från Auschwitz och andra utrotningsläger som kan berätta att dessa böcker ljuger. Elie Wiesel är en av dem. Men de blir allt färre. Vad händer, frågade Wiesel, när inte några vittnen längre finns i livet? När Hitler har blivit "historia" och inte längre är en del av vår tids

förbannelse? Kommer då antisemitismen att ånyo drabba Europa med sitt hat och sina lögner?

Wiesel ställde frågorna men visste inte svaren. Han kunde inte själv besvara dem, och det kan ingen annan heller. Men vi har alla en skyldighet att påverka vilka svaren blir. Wiesel har med stor kraft och lidelse manat mänskligheten att inse den ohyggliga faran för oss alla när folk mord kan inledas och genomföras utan att världen reagerar. Vi måste alla ta antisemitismen på allvar och med kraft bekämpa den varhelst och närhelst den sticker upp sitt fula tryne.

Herr talman! För tre veckor sedan mottog ledaren för den sydafrikanska motståndorganisationen Black Sash, Mrs Sheena Duncan, ett pris som visserligen inte är lika värdefullt och välkänt som Nobels fredspris men som ändå är mycket ärorikt, nämligen Liberala Internationalens frihetspris. I sitt tacktal på Internationalens kongress i Hamburg gav hon en mycket mörk bild av situationen i Sydafrika. Hon uppmanade apartheidmotståndarna utanför Sydafrika att göra allt som står i deras makt för att försöka påskynda apartheidregimens fall.

Det är lätt att gripas av vanmakt inför hennes och andras vädjanden. Vad kan vi i Sverige göra för att åstadkomma en fredlig och demokratisk utveckling i Sydafrika innan det är för sent? Det ärligaste svaret är att vi inte vet. Men vi har förhoppningar om att samordnade internationella ekonomiska sanktioner skulle kunna bidra till att bringa regeringen Botha på fall. Det är mot den bakgrunden som Sverige sedan lång tid har agerat för att försöka få till stånd ett FN-beslut med den inriktningen.

Sommarens Sydafrikadebatt handlade inte om det målet – om det råder full enighet – utan om hur vi från svensk sida bäst kan påverka den internationella opinionen. Traditionellt har vi försökt göra det på två vägar, dels genom diplomatiska aktioner, dels genom att försöka med exemplets makt. Genom t. ex. investeringsförbudet 1979 och förbudet mot import av jordbruksvaror 1985 har vi gått före. Självfallet har ingen vid dessa tillfällen trott att ensidiga svenska åtgärder skulle fälla apartheidregimen. Tanken har i stället varit att vi skulle kunna förmå andra länder att följa vårt exempel och att det så småningom skulle kunna ge effekt i Sydafrika.

Efter den dramatiska utvecklingen i Sydafrika från mitten av maj till början på sommaren, och efter säkerhetsrådets nej till ytterligare sanktioner i slutet av maj, förordade vi från folkpartiets sida att Sverige skulle ta ytterligare ett steg på denna väg. Nu var det dags, menade vi, att Sverige följde Danmarks exempel och införde en handelsbojkott mot Sydafrika. Enligt vår uppfattning kan det ske inom ramen för internationell rätt och internationella avtal.

Regeringen intog under en tid en ganska vacklande hållning men bestämde sig – tror vi i varje fall – till sist för åsikten att Sverige först skulle göra ett nytt försök i FN och om det misslyckades vidta ytterligare åtgärder.

Det finns alltså olika uppfattningar mellan regeringen och folkpartiet om tidtabellen. Men vi har inte tyckt att det har varit rimligt att fortsätta debatten om detta utan har legat lågt efter sommarens tumult. Det har dessutom för oss framstått som angeläget att regeringen vid olika diplomatiska kontakter skulle kunna företräda *hela* nationen.

Med detta, herr talman, borde alla parter ha kunnat låta sig nöja. Men statsministern, som hamnade litet snett när Sydafrikadebatten blossade upp i somras, har omöjligt kunnat svälja förtretet och koncentrera sig på huvuduppgiften, nämligen att bekämpa apartheid.

När han häromdagen framträdde inför Publicistklubben hävdade han, enligt samstämmiga referat, att folkpartiet skulle ha ändrat uppfattning efter partistyrelsens beslut i juni att förordna en bojkott. Nej, herr talman, vi har inte ändrat uppfattning. Vi anser fortfarande att Sverige bör genomföra en handelsbojkott.

Om FN:s säkerhetsråd redan i höst fattar beslut om eller rekommenderar ytterligare sanktioner är det bra, och självklart skall Sverige i så fall följa det beslutet. Går FN inte längre än man redan gjort bör vi ändå stoppa handeln med Sydafrika och försöka övertyga andra länder att följa vårt exempel. Jag utgår från, herr talman, att denna folkpartiets linje numera också är regeringens.

I jämförelse med de enorma, obegripliga svårigheter som miljoner människor dagligen lever under i Sydafrika ter sig naturligtvis Sverige som en ganska stillsam idyll. Men för utvecklingen i denna idyll är det ändå viktigt vilken kurs vi väljer. Även i idyllen finns det nyanser som för enskilda människor är väsentliga.

På senare tid har det dessutom stormat ovanligt mycket i den svenska idyllen. Arbetsmarknadskonflikter, som vi länge var förskonade från, är på väg att bli ett inslag i vardagen. Med avbrott för semestrar och ibland för helger tycks de pågå mest hela tiden.

Det är för tidigt, herr talman, att utvärdera årets avtalsförhandlingar. Risken känns dock överhängande att vi får betala två gånger – först i form av uppoffringar under konflikten och sedan i form av ett högt avtal.

En sak kan emellertid slås fast redan nu. Det är att föreställningen att risken för arbetsmarknadskonflikter skulle vara mindre under en socialdemokratisk regering än under en borgerlig definitivt kan förpassas till myternas värld.

I själva verket måste regeringen ta på sig en betydande del av skulden för den nu aktuella konflikten. Regeringen skall enligt vår mening inte delta i förhandlingarna, men den har ett viktigt ansvar för opinionsbildningen inför förhandlingarna och för de förväntningar som denna skapar.

Låt mig, herr talman, ge två exempel på att regeringen hamnat fel i denna opinionsbildning.

Tidigt i valrörelsen 1985 redovisade jag i ett anförande i Marstrand förutsättningarna för att vi skulle kunna få ned inflationstakten i nivå med andra länder och förstärka den svenska konkurrenskraften. En viktig förutsättning för det var relativt låga nominella löneökningar.

I sak delade säkert regeringen den uppfattningen, men under valrörelsen undvek man nogsamt att ge uttryck för den. Tvärtom lät man LO tapetsera de socialdemokratiska valstugorna med affischer, och i pressen införa annonser, som skulle ge intryck av att det bara var jag och folkpartiet som ansåg att löneåterhållsamhet var nödvändig. Fick bara socialdemokraterna sitta kvar i regeringen skulle det bli större löneutrymme. Det var det budskap man ville förmedla.

Självfallet skapade det hos många människor orealistiska förväntningar. Det var inte heller lätt för regeringen att skapa trovärdighet kring en mer återhållsam linje när valet väl var över. Nu får man betala ett högt pris för lyxen att hålla sig med dubbla budskap.

Mitt andra exempel är ett uttalande som statsministern gjorde i våras på Livsmedelsarbetareförbundets kongress. "Graden av utjämning" i ett samhälle, sade han, "visar på sinnet för rättvisa." I förlängningen av det synsättet ligger att en total utjämning skulle vara den yttersta rättvisan. Jag påpekade för övrigt detta redan i den riksdagsdebatt vi hade i juni.

Det är klart att ett sådant uttalande skänker uppmuntran till alla dem som vill platta ihop lönestrukturen ännu mycket mer. Men statsministerns rättvisebegrepp är i detta sammanhang – liksom i andra som jag skall återkomma till – alltför snävt.

En total utjämning är enligt vår uppfattning inte höjden av rättvisa och är inte eftersträvarvärd. Det är lätt att instämma i vad den förre TCO-ordföranden och landshövdingen Valter Åman skrev i Dagens Nyheter häromdagen:

"Man måste övervinna rädslan för existensen av löneskillnader da alla grupper inte kan vara jämställda. Ger man efter för kravet på allas jämställdhet, då berövas man den flexibilitet utan vilken ingen utveckling kan ske."

I riksdagens avslutningsdebatt i våras gav jag ett konkret exempel på hur utjämningen lett till orättvisa i stället för rättvisa. En undersköterska som vidareutbildar sig till sjuksköterska får inte ens en löneökning som räcker till att betala studieskulden. Det är naturligtvis en orimlig och orättvis situation.

En regerings uppgift inför en avtalsrörelse är snarare att försöka sprida kunskaper om sådana här samband än att skapa orimliga föreställningar om vad som är önskvärt och möjligt. På den punkten har regeringen misslyckats. Däri ligger dess viktigaste skuld till den arbetsmarknadskonflikt som vi nu bevittnar.

Kjell-Olof Feldt har på senare tid sökt klargöra att för höga avtal leder till t. ex. skattechöjningar och arbetslöshet. En lärdom för framtiden är, herr talman, att det är av stor betydelse att dessa samband klargörs redan före en avtalsrörelse. Regeringen bör deklarerat att om löneökningarna överstiger en rimlig nivå – i förhållande till vad samhällsekonomin tål – kommer det att framtvinga vissa bestämda, konkreta åtgärder. Det räcker inte att bara vagt antyda vad som kan hända. Det måste framstå konkret och begripligt för alla inblandade parter.

Detta krav på att konsekvenserna skall framgå tydligt gäller, herr talman, inte bara i avtalsrörelsen. Det borde gälla också i andra sammanhang, t. ex. när regeringen lägger fram förslag om nya skatter.

Sällan har ett skatteförslag varit så illa berett och analyserat som den nu föreslagna pensionsskatten. Det är inte nog med att finansministern aldrig lyckats klara ut vilka motiven är för den skatten, han har inte ens klart för sig hur den kommer att slå och vilka som berörs. Hans försvar går kort och gott ut på att, som Carl Bildt formulerade det, låta ändamålet helga medlen: regeringen behöver 15 miljarder kronor och då är det bara att klippa till. Rättvisa och principer får vika.

Feldt har t. ex. hävdad att vanliga löntagare inte skulle beröras av pensionsskatten. I en debatt som jag hade med honom i Expressen frågade jag honom gång på gång om detta och fick beskedet att försäkringstagare med avtalspensioner inte skulle beröras. Samma sak upprepade finansministern i en artikel i Svenska Dagbladet några dagar senare: "En något lägre avkastning som följd av skatten påverkar över huvud taget inte de utbetalade pensionerna."

Nu har SPP-chefen Karl-Axel Linderoth i ett öppet brev till oss riksdagsledamöter kraftfullt tillbakavisat finansministerns och regeringens påståenden. "Var alltså medveten om", skriver han till var och en av oss, "att avtalspensionerna berörs när du går till beslut!"

Det är otillständigt, herr talman, att finansministern på detta sätt försöker föra oss alla bakom ljuset. Förslag som skall föreläggas riksdagen måste beredas på ett bättre sätt än vad som skett i detta fall. Regeringen måste åtminstone vara medveten om förslagets elementära effekter.

Även statsministern har ryckt ut på barriaderna till pensionsskattens försvar. I ett tal på LO-kongressen framställdes den som ett slags rättvisereform. Vad är det för ett underligt rättvisebegrepp som statsministern har? Låt mig belysa det genom några frågor:

Är det enligt statsministern rättvist att införa en skatt, som bara drabbar privatanställda men inte offentliganställda?

Är det enligt statsministern rättvist att införa en skatt, som huvudsakligen drabbar små och medelstora företag men knappast alls storföretagen? Varför skall Polarvagnen i Dorotea drabbas men inte Volvo?

Är det enligt statsministern rättvist att införa en skatt, som bara drabbar dem som sparar långsiktigt med sikte på pensioneringen men inte dem som sparar kortsiktigt, t. ex. i allemanssparandet?

Är det enligt statsministern rättvist att införa en skatt, som slår hårdare mot dem som har haft en dålig avkastning på sitt sparande än mot dem som har haft en god avkastning på sparandet?

Om Ingvar Carlssons svar på dessa frågor är ja – och jag förmodar det, eftersom han är beredd att lägga fram detta förslag – kan jag bara konstatera att han har en uppfattning om rättvisa som ligger mycket långt från min egen, och säkert långt från de flesta människors.

Ovanpå detta försökte Ingvar Carlsson i LO-talet försvara pensionsskatten med hänvisning till medborgarrätten. Han ställde medborgarrätt mot äganderätt. De som är för pensionsskatten står på medborgarrättens grund, tycks Ingvar Carlsson ha menat, och de som är emot den på äganderättens. Pensionsskatten framställdes som ett slags logisk konsekvens av att vi har infört allmän rösträtt i Sverige.

Vad är detta för nonsens? Ingen i den här kammaren hävdar annat än att den allmänna rösträtten skall grundas på medborgarrätt. Rösträtten drevs igenom av mina liberala företrädare vid detta sekels början, med visst bistånd från socialdemokraterna. Men att rösträtten segrade innebar naturligtvis inte att äganderätten avskaffades. Självfallet finns det utrymme för personlig äganderätt också i ett samhälle där det politiska inflytandet grundas på medborgarrätt. Det är en orimlig tanke att medborgarrätten skulle innebära någon ovillkorlig rätt för majoriteten att beslagta enskild egendom. Men just

detta är konsekvensen av Ingvar Carlssons resonemang.

Man måste dessutom fråga sig vad det finns för inre logik i Ingvar Carlssons tankar. Om pensionsskatten nu ses som ett utflöde av medborgarrätten – hur kan Ingvar Carlsson då hävda att den bara skall vara en engångsskatt? Skall äganderätten så snart denna skatt är införd få råda över medborgarrätten i socialdemokraternas Sverige?

Uppriktigt sagt, herr talman, tror jag inte statsministern har tänkt igenom konsekvenserna av vad han sade på LO-kongressen. Jag måste be statsministern att förklara sig litet närmare. Betyder hans försök att ställa medborgarrätt mot äganderätt att majoriteten i en socialistisk demokrati skall ha rätt att lägga beslag på andras egendom?

Jag vill, herr talman, uppmana regeringen att skrinlägga planerna på pensionsskatten. Det är ett djupt orättvist och ogenomtänkt förslag.

Pensionsskatten är ett belysande exempel på hur olika socialdemokrater och socialliberaler kan se på världen och på politiken. Låt mig, herr talman, ge ett annat exempel. Det handlar om synen på enskilda alternativ till den offentliga servicen.

För knappt två veckor sedan besökte jag en privat flyktingmottagning i Säffle. Den drivs av Jan-Olov Lindberg och Lars Åkerblom. Mottagningen fungerar fantastiskt bra. Det vitsordas från alla håll: de anställda, kommunen, flyktingarna – t. o. m. från invandrarverket som köper anläggningens tjänster.

Lindberg och Åkerblom tog över mottagningen från AMS för knappt ett år sedan. De hade tidigare arbetat på länsarbetsnämnden. Efter övertagandet har de satsat 1 milj. kr. på att rusta upp anläggningen, och de har gjort många intressanta erfarenheter. Att driva en flyktingmottagning som ett enskilt företag har inneburit hårdare arbete, oregelbundna arbetstider, men också större frihet att använda pengarna. Och de har fått ut mer genom att vända på slantarna: både mer personal och bättre utrustning för flyktingarna.

I våras fick de frågan av invandrarverket om de kunde utvidga verksamheten. De var beredda att låta sitt företag, Hermes AB, starta en ny mottagning i grannkommunen Grums. Den hade behövts nu när invandrarverket klagar på otillräcklig mottagningskapacitet. Men den kom aldrig till stånd.

Facket satte sig på tvären. Av principiella skäl anser facket att flyktingmottagningar inte skall drivas i enskild regi. Till råga på allt har de fått invandrarverket att från årsskiftet också säga upp kontraktet med Hermes om Säffleanläggningen. Samma principiella skäl åberopas.

Detta är som ett eko av den uppfattning Ingvar Carlsson och andra socialdemokrater så ofta gör sig till tolk för. Social service skall bedrivas av offentliga monopol.

Men nu ljuder protesterna från många håll. Lindberg och Åkerblom protesterar, de anställda gör det, kommunen gör det. Och jag protesterar jag med. Frågan är: Hur ställer sig statsministern? Det är inte ointressant, därför att invandrarverket kommer sannolikt att fortsätta diskussionen om det här ärendet. Jag fick ett brev från generaldirektören i dag, där han säger att ärendet kommer upp i invandrarverkets styrelse i november, och det är klart att statsministerns uppfattning i den här frågan kan ha en viss betydelse för vilken inställning också invandrarverket kommer att ha. Frågan är alltså: Är

statsministern beredd, inte minst för de anställdas och flyktingarnas skull, att sälla sig till protestkören?

I regeringsförklaringen efterlyser statsministern fler privata tjänsteföretag utanför storstäderna. Är inte Hermes AB ett alldeles utmärkt exempel på ett sådant företag som bör stödjas i stället för att dödas?

Ett annat exempel på enskilda alternativ som jag tidigare vid flera tillfällen tagit upp i kammaren är två gymnasieskolor i Göteborg, Samskolan och Sigrid Rudebecks gymnasium.

De älskas av sina anställda och av eleverna och deras föräldrar. Fler ungdomar vill gå där än vad skolorna kan ta emot. Kostnaderna är lägre än vid jämförbara gymnasieskolor i Göteborg. Ändå har socialdemokraterna bestämt att statsbidragen för de båda skolorna skall dras in.

Herr talman! Vi i folkpartiet har länge slagits för att de här skolorna skall få finnas kvar. Jag har flera gånger tidigare frågat statsministern varför han till varje pris vill bli av med dem – men i dag vill jag dessutom få ett svar från statsministern.

Jag mötte Kjell-Olof Feldt i en debatt i Uppsala för några veckor sedan och ställde samma fråga till honom. Han kunde inte ge besked om vad det finns för rimliga skäl till att lägga ned dessa skolor. Och det socialdemokratiska kommunalrådet i Göteborg Sören Mannheimer har krävt att regeringen skall ompröva sitt beslut. Skolorna måste få leva, Ingvar Carlsson. De är för värdefulla för att få läggas ned.

Nästa vecka skall jag besöka Samskolan. Vad skall jag då ge för besked till lärare och elever, Ingvar Carlsson? Är regeringen nu äntligen beredd att ompröva sitt ställningstagande i det här fallet? Efter två års frågande är det inte för mycket begärt att jag i dag skall kunna få ett rakt och klart besked.

Herr talman! Den socialdemokratiska inställningen till enskilda alternativ är alltigenom märklig. Privata företag kan ägna sig åt bilar och sopsäckar, sade Kjell-Olof Feldt i debatten i Uppsala. Det är ett i högsta grad oförskämt synsätt. Det är oförskämt mot Jan-Olov Lindberg och Lars Åkerblom på flyktingmottagningen i Säffle och oförskämt mot Alar Randsalu, Evert Rehnberg och alla deras kolleger på skolorna i Göteborg. De gör verkligen mycket stor nytta för sina medmänniskor.

Men det är oförskämt också mot alla dem som ägnar sig åt att tillverka bilar och sopsäckar. De behöver verkligen inte vara några hjärtlösa figurer, några kalla och hårda typer som inte bryr sig om sina medmänniskor.

Enskilda alternativ är värdefulla därför att de kan öka människors valfrihet och bidra till förnyelse av välfärden. I enskild regi kan lösningar prövas som inte släpps fram när stat, landsting och kommuner bestämmer allt.

Men det finns, herr talman, också en annan aspekt på det här med enskilda alternativ som jag vill framhålla. Den sociala sektorn har byggts ut mycket kraftigt i Sverige under efterkrigstiden. Det har varit möjligt dels genom ekonomisk tillväxt, men dels också genom stora skattehöjningar.

Nu har vi nått skattetaket. Vi kan inte fortsätta att höja skatterna – även om regeringens fantasi på det området är imponerande – men det finns många förbättringar i vårt samhälle som är angelägna. Den sociala hemhjälpen behöver byggas ut, gamla och sjuka i långvården måste få rätt till eget rum, tusentals barn behöver plats på dagis och tusentals människor står i kö

för starr-, höftleds- eller kranskärlsoperationer som skulle ge dem chansen till ett normalt liv.

Skall vi klara allt detta krävs det både att resurserna växer och att vi använder resurserna effektivt. En del ogillar att man talar om effektivitet och produktivitet i samband med sjukvård och andra sociala tjänster, men om resurserna förlösas på en ineffektiv organisation går det ut över dem som köar för t. ex. service eller operationer.

Det finns säkert flera olika sätt att förbättra effektiviteten i den offentliga sektorn. Ett av dem är otvivelaktigt att se till att det blir litet mer konkurrens. Många enskilda har visat att en högkvalitativ service kan ges till lägre kostnader än vad som är vanligt inom den offentliga sektorn.

Låt mig, herr talman, ge ett konkret exempel. I Höganäs i Skåne finns ett privat dagis som heter Bullerbyn. Det har startats av två tidigare arbetslösa förskollärare, Karin Hansson och Peggy Sträng. Kostnaden per plats ligger ungefär 15 000 kr. lägre än på jämförbara kommunala dagis i Höganäs. Följdriktigt har socialdemokraterna gjort allt vad som stått i deras makt för att stoppa Bullerbyn, men de har gudskelov misslyckats.

Hur kan det vara möjligt för Bullerbyn, och för Hermes och Göteborgsskolorna, att driva verksamheten billigare än motsvarande kommunala eller statliga enheter? Jo, det beror på att de drivs som småföretag. Det innebär ofta ett större personligt engagemang, en större ansvarskänsla, större kostnadsmedvetenhet – man vänder på slantarna. De måste ge en bra service, annars kommer inte kunderna tillbaka. De måste hålla hårt i pengarna, annars går inte budgeten ihop.

Det är cyniskt, herr talman, att hänvisa sådana eldsjälur som Karin Hansson och Peggy Sträng och de andra jag talat om till bilar och sopsäckar. Det måste finnas utrymme för enskilda initiativ och alternativ också inom den sociala sektorn.

Om vi vill få mer för pengarna, är det alltså viktigt att vi släpper fram enskilda alternativ och låter dem vara med på samma villkor som kommunala och statliga. Om alla dagis i Höganäs skulle vara som Bullerbyn, skulle kapaciteten öka med 50 %. Vi skulle i framtiden få tre platser för lika mycket pengar som vi i dag betalar för två.

Den socialdemokratiska dogmatismen på det här området motverkar angelägna förbättringar av den sociala servicen. Med mer konkurrens mellan enskilda och offentliga alternativ skulle resurserna räcka till mer – till nytta bl. a. för många som i dag finns i flerbäddsrum, i operationsköer eller i dagisköer.

Herr talman! Statsministern har i olika sammanhang givit uttryck för en önskan om bred samling kring bl. a. den svenska Sydafrikapolitiken, energipolitiken och försvarspolitiken. Jag delar denna hans önskan. Den politiska striden har inget egenvärde. Kan enighet nås är det värdefullt, i synnerhet på dessa områden.

Men på andra punkter finns det uppenbarligen en djup klyfta mellan socialdemokraterna och folkpartiet. Det gäller inte minst de två ämnen jag mest utförligt uppehållit mig vid i dag – pensionsskatten och de enskilda alternativen. Där kommer vi, herr talman, att föra den politiska strid som av allt att döma är nödvändig. Vårt mål är att föra den till ett segerrikt slut.

Anf. 3 KARIN SÖDER (c):

Herr talman! Den som levt i tron att socialdemokraterna skulle vara särskilt kompetenta att regera Sverige måste nu ha blivit en illusion fattigare. Trots allt övermodigt tal om att "Sverige är på rätt väg" och att alla kurvor pekar åt rätt håll har landet drabbats av arbetsmarknadskonflikter, som lamslagit viktiga delar av samhällets service. Sjukvård, barnomsorg, kollektivtrafik och andra viktiga servicefunktioner har störts av konflikter. Enskilda människor, gamla, sjuka och småbarnsföräldrar, har drabbats på ett sätt som både upprör och oroar. Allt fler ställer sig frågan varför detta inträffar i ett humanitärt välfärdssamhälle.

Inför valen 1982 och 1985 försökte socialdemokraterna framställa sig som det enda parti som kan mobilisera den enighet, kraft och kompetens som krävs för att regera landet. Som motvikt målade man upp en icke-socialistisk koalitionsregering präglad av splittring och oenighet. Efter vad som nu har utspelats kan inte den beskrivningen upprepas med anspråk på trovärdighet. Den socialdemokratiska rörelsen tycks inte alls vara någon enad kraft. Hårda ord och hätska beskyllningar har skiftats mellan framträdande företrädare för socialdemokratin. Socialdemokratiska fackliga ledare har manat till strejk mot partivänner i stat, kommuner och landsting. Det är en olycklig situation som landet befinner sig i. Ansvaret vilar nu tungt på inblandade parter men också på regeringen. Svenska folket kräver ett snabbt slut på de påfrestande konflikterna. Därefter, när den här konflikten förhoppningsvis snart är slut, måste alla ansvariga diskutera spelreglerna. På den punkten instämmer jag i vad statsminister Ingvar Carlsson har sagt.

Det finns många orsaker till konflikten. Prisutvecklingen är en. En annan bidragande orsak är det föräldrade studiemedelssystemet. Att regeringen inte ser detta samband tyder på mycket dålig insikt bl. a. i de högskoleutbildade låginkomsttagarnas problem. Där ser vi många lågavlönade kvinnor framför allt i vårdrkena, där finns sjuksköterskorna, där finns förskollärarna. Ett bättre studiemedelssystem skulle bidra till att förbättra de skuldtyngda gruppernas situation inför framtiden.

I de förändrade direktiven till den sittande studiestödsutredningen har regeringen endast föreslagit att kommittén skall få se på ett slopande av äktamakeprövningen. Det är i och för sig viktigt, men det löser på intet sätt det verkliga problemet – de högskoleutbildades skuldkris.

De förhoppningar om förbättringar av studiestödssystemet som regeringen skapade i somras sviks nu uppenbarligen helt och hållet. Regeringen skjuter problemen framför sig och bäddar på det sättet för nya arbetsmarknadskonflikter på just denna grund. Det innebär också, vilket är mycket allvarligt, att den sociala snedrekryteringen består. I en rapport till LO-kongressen står det att läsa:

"64 % av akademikerbarnen fortsätter till högskolan under de närmaste åren efter gymnasiet, men bara 13 % av icke yrkesutbildades barn."

Detta är en oerhört stor ojämlikhet mellan olika grupper av barn i vårt samhälle som fortfarande existerar.

För att stimulera studenter från hem utan studietradition och utan den inkomst som i dag är nödvändig för att man skall våga gå vidare och börja på högskola krävs det att studierna ger också ett ekonomiskt utbyte. Ett

generöst studiemedelssystem är en nödvändighet för att minska den sociala snedrekryteringen. Därför måste regeringen ge studiestödskommittén nya direktiv så att vi kan få en ändring av detta sakernas tillstånd.

Centerpartiet har i decennier drivit på för en familjepolitik med valfrihet för föräldrarna i barnomsorgen och social rättvisa för dem som vill ge sina barn mera tid.

Från de här utgångspunkterna är kravet på en beskattad vårdnadsersättning, som ger ATP och sjukvårdsersättning, en självklarhet. Det är vår skyldighet t. ex. att ge en ensamstående mamma – eller pappa, men det är ju oftast fråga om kvinnor – en rejäl möjlighet att utnyttja den lagstadgade rätt som hon faktiskt har att arbeta sextimmarsdag. Det är många, många i den gruppen som i dag inte anser sig ha råd med det, men med en vårdnadsersättning skulle det bli möjligt. Det är helt enkelt vår skyldighet att ge all vård av små barn också ett ekonomiskt värde. Det är barnens väl och ve det här är fråga om.

I våras glädde vi oss åt att regeringen genom Bengt Lindqvist började ge vika i sitt hårdnackade motstånd mot en vårdnadsersättning. I propositioner argumenterade man ungefär som vi i centern gjort i våra partimotioner, och det gav som sagt vissa förhoppningar.

Nu i höst har SACO/SR lämnat ett förslag som i viktiga delar, men inte fullt ut, överensstämmer med centerns motioner om en vårdnadsersättning.

Efter de senaste årens signaler om familjepolitiken är det dock oklart var regeringen står i frågan om vårdnadsersättningen. En bred opinion vill ha besked: Är socialdemokratin och regeringen beredda att nu ompröva sin politik, acceptera centerpartiets hållning och komma med förslag om införande av en vårdnadsersättning?

Herr talman! Balansen i den svenska ekonomin har förbättrats – främst tack vare den internationella utvecklingen. Sänkta oljepriser, ränte- och dollarfall har givit Sverige "en omvänd oljeshock". Den internationella konjunkturen har givit exportindustrin en skjuts uppåt.

Omslaget internationellt har givit oss ett välbehövligt andrum, men det finns flera orosmoln på den ekonomiska himlen.

Under den tid som detta har inträffat har dock utvecklingen i ekonomin givit staten ökade inkomster. Budgetunderskottet har minskat. Tack och lov, kan man säga, genomförde socialdemokraterna inte den expansiva politik som de utlovade i oppositionsställning och vann valet på 1982. Då hade det varit sämre.

En annan effekt av den internationella utvecklingen är en mycket kraftig förbättring av bytesbalansen. Oljenotan har halverats. Nettoeffekten på bytesbalansen har blivit en förbättring från ett underskott på 10,5 miljarder i fjol till ett lika stort överskott i år – en förbättring på 20 miljarder. Men 15 av dessa miljarder kan hänföras till en billigare oljenota och 3 miljarder till en billigare räntebetalning till utlandet. Dollarkursens nedgång och andra valutators kursändringar har verkat gynnsamt för vårt land. Vår konkurrenskraft har därmed stärkts mot de viktigaste konkurrentländerna, på samma sätt som vid en devalvering. Den förbättrade bytesbalansen kan med andra ord i stort sett helt förklaras med den internationella utvecklingen, och inte med regeringens politik.

Ett stabilt överskott i bytesbalansen behövs för framtiden om det skall vara möjligt att amortera utlandsskulden och minska räntebördan. Därför är det mycket oroande att konjunkturinstitutet nu förutspår att bytesbalansöverskottet halveras till 5 miljarder nästa år. Balansen i utrikesaffärerna fortsätter alltså att vara ett stort bekymmer för vårt land.

Ett annat bekymmer är det förhållandet att inflationen i omvärlden är lägre än i Sverige. Mer än tidigare är det alltså vi själva som åstadkommer prisökningarna inom landet.

Det är tack vare prissänkningarna på olja som inflationstakten har kunnat minskas med 1,2 %. Räntesänkningarna utomlands har bidragit med en ytterligare minskad inflationstakt med 1 %.

De utländska faktorerna kan faktiskt i stort sett förklara hela inflationsminskningen i Sverige – inte heller här är det regeringens politik som har åstadkommit detta förhållande. Tvärtom är det, som jag nyss nämnde, så att den svenska inflationstakten överstiger omvärldens med de problem som det innebär. Nedgången i inflationstakten har dessutom avstannat. Vi närmar oss inte längre förhållandena i andra länder, vilket är mycket allvarligt.

Det är alltså de internationella förändringarna – räntesänkningarna, valutakursändringarna och oljeprissänkningarna – som utgör de stora förklaringarna till förbättringarna i den svenska bytesbalansen. Men det är engångsföreteelser. Så mycket mer oroande är det att Sverige trots denna utländska draghjälp alltjämt har en högre inflationstakt än man har i omvärlden.

Men det gäller nu för oss att få en uthållig balans i svensk ekonomi. Då måste vi också se till att svensk ekonomi får en tillväxt som grundar sig på sociala och miljömässigt riktiga välfärds mål, men också en tillväxt som står sig i förhållande till omvärlden.

Vad behövs det då för att åstadkomma en sådan tillväxt i vårt samhälle med de krav på tillväxtens innehåll som vi i centerpartiet ställer? Utbildning och människornas kunskap och förmåga är viktiga drivkrafter i en sådan samhällsutveckling. Därför satsar centerpartiet på hög kvalitet i utbildningen på alla nivåer, från grundskola till universitets- och högskoleutbildning.

Forskningen och den utveckling som följer med en kvalitativt högtstående forskning måste vara den spjutspets mot framtiden som gör att Sverige långsiktigt kan hävda sig i världsekonomin.

Med de sociala och miljömässiga välfärds mål som centern ställer innebär tillväxt också att resurserna i *hela* landet skall tas till vara och att alla människors kompetens utnyttjas. Alla delar av landet måste ges förutsättningar att kunna använda den nya tekniken, kunna ta vara på nya initiativ och kunna satsa på sin regions utveckling.

Därför spelar strukturen på vårt järnvägsnät, våra telekommunikationer och vårt vägnät en mycket stor roll för tillväxten men också för möjligheterna att främja ett decentraliserat samhälle, vilket vi anser vara en förutsättning för att även kunna uppnå de välfärds mål som är förknippade med tillväxten.

Men en positiv tillväxt förutsätter också en god fördelningspolitik. Barnomsorg – i varierande former, med utrymme för privata och kooperativa initiativ – ger möjlighet till förvärvsarbete och därmed till deltagande i utvecklingen av vårt samhälle. Skatte- och bidragssystemet skall ge en grund

för harmoniska avtalsrörelser. Den kommunala skatteutjämningen skall garantera rättvisa åt alla delar av vårt land.

Tillväxt förutsätter också att arbete lönar sig – i alla inkomstlägen. Kom ihåg att det är de med låga inkomster som har svårast att leva på sin lön. Det måste också löna sig för låginkomsttagaren att arbeta.

Människors kunskaper, initiativ och kreativa tänkande blir den viktigaste konkurrensfaktorn för framtiden, i det informationssamhälle som vi nu går till mötes. En nödvändighet blir då att förändra skattesystemet, så att det för alla människor blir lönsamt att anstränga sig litet extra. Marginalskatterna är en viktig faktor i detta sammanhang.

Det var intressant att höra att regeringen nu har för avsikt att justera skattesystemet. Ja, man har t.o.m. sagt att man skall genomföra en omfattande förändring av skattesystemet. Man har också sagt, vilket är beklagligt, att detta arbete skall ske inom regeringskansliet. Därför är det berättigat att i dag fråga statsministern om han vill delge kammaren vad regeringen har för avsikter när det gäller fördelningspolitiken inom detta skattesystem och vilken tillväxtbefrämjande profil man har tänkt sig för det svenska skattesystemet i framtiden.

Enligt centerpartiets mening skall positiv tillväxt förena god miljö och klok resurshushållning för att därmed också kunna ge en god livskvalitet för alla människor i vårt land.

Herr talman! I regeringsförklaringen fick vi bekräftat att en engångsskatt på – som det heter – "livförsäkringsbolagens förmögenheter" skall införas. "Försäkringsbolagens förmögenheter" tillhör dock i verkligheten vanliga löntagare – människor av kött och blod. Det finns inga anonyma brunnar att ösa ur. Det förslag som nu är på väg kommer att drabba de 2,8 miljoner löntagare som är kollektivt pensionsförsäkrade i STP och SPP. Nära hälften av dessa pensionsförsäkringar innehas av enskilda människor med mindre än 100 000 kr. i årsinkomst.

Den konfiskation av löntagarnas pensionspengar som regeringen vill genomföra sägs ha som syfte att skaffa pengar till "de sämst ställda pensionärerna". Centern har alltid ställt upp för de sämst ställda pensionärerna, men vi avvisar sådana skamgrepp som detta finansieringssätt.

Debatten om regionalpolitiken förs mot en dyster bakgrund. Sedan socialdemokraterna återkom till regeringsmakten 1982 har 15 avfolkningslän förlorat över 31 400 personer. Skogslänen har förlorat en befolkning som motsvarar 9 busslaster per månad. 23 kommuner i Bergslagen har förlorat över 16 800 personer från den 1 januari 1983 fram till juli i år. Denna flyttlasspolitik liknar en medalj med två baksidor. Den ena visar avfolkade bygder, raserat serviceunderlag och grusad framtidstro i avfolkningsbygderna.

Medaljens andra baksida kan studeras här i Stockholm. Enbart under 1985 förlängdes bostadskön med 25 000 hushåll. Det drabbar ungdomar som växt upp här och som nu söker bostad i sin hembygd – Stockholm. Trycket ökar också på trafiken, och därmed försämras miljön. Den snabbt växande bostadskön medför också att man åter börjar kasta blickar på obebyggda grönområden.

Stockholm är en älskad storstad. Då får vi inte ge fritt utrymme för

miljöförstöring, våld och anonymitet, som följer i en ohämmad koncentrationspolitikens spår. Enligt centerpartiets uppfattning måste t. ex. kvinnor, barn och äldre ha rätt att röra sig fritt på gator och torg utan att känna oro, som de i dag gör i Stockholm och även i andra stora städer. Ett medel – det finns många fler – är en balanserad storstadstillväxt, som kan råda bot på dessa mycket svåra förhållanden. Det gäller alla våra städer.

I en tidningsartikel har statsministern förklarat att regeringens regionalpolitik syftar till att stärka medelstora städer och medelstora företag. Uttalandet har väl sin grund i det s. k. arbetspapper som statsrådsberedningens framtidsgrupp presenterade i somras. Där heter det att "det är osannolikt att statsmakterna kan ta ansvar för alla de små orter som omger de mellanstora". Finansministern uttalade samma ambitioner mera rakt på sak när han intervjuades i tidningen Östra Småland i augusti. Där säger han att vi måste acceptera "att den regionala utbyggnaden koncentreras till kommuner som redan är ganska stora". Centern kommer aldrig att acceptera denna defensiva uppgivenhet i regionalpolitiken. Små orter och små företag måste också få leva och utvecklas, om vi skall kunna kalla vårt land ett riktigt välfärdssamhälle.

Regional balans förutsätter en energipolitik som tar till vara utvecklingskraften i de alternativa energikällorna. Ett decentralistiskt energisystem ger nya jobb där de bäst behövs och minskar sårbarheten i energiförsörjningen.

Regional balans förutsätter att jord- och skogsbruk utvecklas över hela landet. Arealer som inte krävs för produktion av livsmedel skall användas för energigrödor – inte läggas i träda. Deltidsföretag inom jord- och skogsbruk skall stimuleras. Jordförvärvslagen måste därför ändras.

Regional balans förutsätter en skattepolitik som främjar rättvisa och jämlikhet och som stimulerar enskilda och kooperativa initiativ. Det är oacceptabelt att det skiljer 6 kr. i kommunalskatt beroende på om man bor i en rik eller fattig kommun.

Regional balans kräver en näringspolitik som främjar småföretag och nyföretagande. Högskola och forskning måste decentraliseras. Skatter och avgifter får inte kväva företagens livskraft. Genom löntagarfonderna dräneras dessutom småföretag och svaga regioner på kapital, som sedan går till aktieägare i storföretagen. Aktiekurserna drivs upp. Klippekonomin stimuleras. Därför måste fonderna bort. Enskilda och kooperativa initiativ skall stimuleras, inte förkvävas. De behövs i konkurrens med den också nödvändiga offentliga sektorn.

Detta är några exempel på hur regionalpolitiken enligt centerpartiets uppfattning kan vändas från socialdemokratisk defensiv pessimism till optimism och utveckling.

Herr talman! Sanningens minut närmar sig när det gäller kärnkraftens framtid. Nu måste regering, riksdag och politiska partier ge människor svar på hur och när den i bred enighet beslutade kärnkraftsavvecklingen skall verkställas. Centern håller fast vid att Ringhals 2 samt de båda Barsebäcksreaktorerna bör stoppas genom beslut fattade under detta riksmöte. Det olyckliga beslutet att satsa ytterligare över en miljard i Ringhals 2 måste rivas upp. I stället bör denna reaktor stoppas omedelbart. För detta talar såväl säkerhets- som arbetsmiljöskäl. Vi i centern väntar oss att regeringen redan i

höst lägger fram ett förslag som gör det möjligt att besluta att stoppa Barsebäck så snart detta är praktiskt genomförbart. Det är beskeden som saknas för att en dynamisk utveckling för en miljövänlig och säkrare energistrategi skall växa fram. Vi tror i centern på marknadsekonomi. För marknaden besked om framtidens villkor, då är den inte sen att anpassa sig. Då ges också utrymme för det nytänkande som så väl behövs, för uppfinningar, en ny utveckling och därmed nya jobb.

Men vad vill övriga partier? Det måste vi äntligen få svar på. I regeringsförklaringen får vi besked om att socialdemokraterna känner oro för kärnkraften efter olyckan i Tjernobyl. Regeringen säger också att man skall bjuda in övriga partier till överläggningar i syfte att få bred samling kring energipolitiken. Det är bra. Men skall den eftersträvade samlingen åstadkommas, måste socialdemokraterna visa verklig vilja till "konstruktiv handling".

Jag skulle också vilja ställa en fråga till moderaterna. De har givit anledning till några frågetecken som behöver rätas ut. Ibland kan man fråga sig om de håller fast vid det beslut som riksdagen fattade – att kärnkraften skall avvecklas. Om de gör det, får det inte råda någon tvekan huruvida det är diskussionen om *när* eller *om* som skall föras. Jag tror att det vore bra om vi fick ett besked i den frågan här i kammaren i dag.

Vi i centern vill inte diktera andras inställning eller formulera ultimatum i den här frågan. Vi har givit besked om var vi står. Under senare tid har vi fått besked om att stora grupper inom socialdemokratien delar vår inställning. Men vad anser regeringen och den socialdemokratiska riksdagsgruppen? Den frågan är ännu obesvarad.

Ingenting tyder på att verkningarna av Tjernobyl förklingar under de närmaste åren. Även om staten ersätter försäljningsinkomster t. ex. från renslakten, så återstår verkningarna av att övriga naturliga inslag i samers och glesbygdsmänniskors hushållning spolieras. Det är svårt att ännu helt överblicka dessa människors möjligheter att överleva i sin hembygd. Det handlar t. ex. om hela samekulturens fortbestånd. Tyvärr upplever de till råga på allt att samhällets ansvariga inte tar deras situation på det allvar de har rätt att kräva. Människor upplever sig nonchalant behandlade, och så får det inte vara. De förslag regeringen lagt fram för att lindra verkningarna löser inte alla problem. Vad tänker man göra för att rädda samers och glesbygdsbors överlevnad? Det är ytterst en fråga om solidaritet med drabbade människor.

80 % av sjöarna i sydvästra Sverige och hälften av sjöarna i mellersta Sverige är drabbade av försurning. Även skogen i stora delar av landet uppvisar skador som härleds till försurningen. Dessa fakta ger besked om att försurningen inte bara är en miljöfråga. Det handlar på ett närgånget sätt också om ekonomi. Om tillväxten i våra skogar minskar med några procent, leder det till miljardförluster för folkhushållet. Såväl skogsbönder som industriarbetare och aktieägare drabbas av ekonomiska förluster. Försurningen har därmed på ett handfast sätt lärt oss sambandet mellan ekologi och ekonomi.

I slutdokumentet från Nordiska rådets luftvårdskonferens i Stockholm konstateras att politiskt eller ekonomiskt grundade procentsiffror inte längre

får avgöra de försurande utsläppens omfattning. I stället slås fast att man inte får släppa ut mer försurande ämnen än vad naturen tål.

Detta är en avgörande framgång för miljön och det ekologiska tänkandet. Det här synsättet delar vi centerpartister helt och fullt sedan länge.

Det ankommer nu på regeringen att visa handlingskraft och presentera ett aktionsprogram mot försurningen i vårt land. Centern lade fram en "avvecklingsplan för försurningen" i somras med samma utgångspunkt som konferensens slutdokument, dvs. att utsläppen av försurande ämnen måste ner till en nivå som naturen tål. Det innebär att svavelnedfallet måste minskas med ca 80 % samtidigt som kväveutsläppen halveras. Om den svenska regeringen accepterar utgångspunkten i luftvårdskonferensens slutdokument, måste man sätta upp samma mål som centern gjort i sin Avvecklingsplan för försurningen. Så långt har man hittills inte velat gå. Därför är det dags för skärpning. Tiden är knapp. Försurningen hotar viktiga delar av människors livsmiljö, samtidigt som stora ekonomiska värden står på spel. Därför ställer jag nu frågan direkt till statsministern:

Accepterar regeringen principen att de försurande utsläppen skall pressas ner till den nivå som naturen kan tåla?

Hur ser i så fall tidtabellen ut?

Andra problem som vi möter är ozonskiktets uttunning. Det är fara å färde med de skyddande luftlagren. Havsbottnar dör, och värdefulla fiskeplatser förgiftas. Miljön fordrar kraftfulla insatser på en rad områden. Vi anser i centerpartiet att det ytterst handlar om att all mänsklig verksamhet måste inrättas efter ekologins lagar. Det handlar ju om det arv vi skall lämna efter oss till kommande generationer. Historiens dom blir hård över dem som i dag inte besinnar sitt ansvar.

Herr talman! Till sist: Vårt ansvar gäller också människor i andra delar av världen. Jag vill helhjärtat instämma i vad Bengt Westerberg sade om antisemitismens vådor i vårt land, och jag delar glädjen över fredspristågaren.

Det finns också andra viktiga frågor som vi här måste diskutera. Aldrig förr har motståndet mot apartheidregimen i Sydafrika varit så starkt som nu. Det är en medmänsklig plikt att vi gör allt vad som står i vår makt för att få slut på denna vidriga rasåtskillnadspolitik. Vi måste göra allt vad vi förmår för att få världssamfundet att genom FN agera med kraft. Vi måste förbereda en samlad nordisk aktion och själva som nation aldrig tveka att gå i spetsen när det gäller kampen mot rasistregimen.

Nöden och våldet har skapat stora problem – ja, är en tragedi – i hela södra Afrika. Barn svälter – och deras framtid äventyras. Vapen och minor lemlästar både unga och gamla. Bördiga åkrar står obrukade på grund av oroligheterna. Vi får därför inte blunda för frontstaternas problem och för att de kommer att kunna få ytterligare svårigheter vid omfattande åtgärder gentemot Sydafrika. Mycket talar nu för att en ökad andel av det svenska biståndet bör gå till de länder som finns i Sydafrikas närhet. Det är en del av vårt solidariska ansvar.

Människors önskan om fred och nedrustning är stark. Därför ställs stora krav på stormakterna. Många hade förhoppningar på mötet i Reykjavik. Det förefaller som om Sovjet och USA där var mycket nära att träffa en

omfattande överenskommelse om nedrustning. På tre år skulle hälften av alla strategiska kärnvapen och alla medeldistansmissiler skrotas. Vi beklagar djupt att man inte nådde fram till konkreta resultat. Men vi får hoppas att man ändå var varandra så nära att supermakterna fortsätter med nya försök att lösa dessa viktiga frågor. En orolig värld kräver det. Våra barn kräver det.

I dag på morgonen samlades vi för att fira UNICEF:s 40-årsjubileum. Därvid framstod det alldeles klart att barnens behov är stora. Vad barnen behöver är fred, nedrustning, hälsa och mat. Det är också vårt ansvar i denna kammare.

Anf. 4 LARS WERNER (vpk):

Herr talman! Sverige är fortfarande ett klassamhälle. Det är ett samhälle med stora skillnader i livsvillkor, med sociala och ekonomiska orättvisor. Många samhällsbevarare, framför allt inom de borgerliga partierna, förnekar säkert detta påstående därför att denna verklighet inte hör hemma i deras föreställningsvärld. Men till dem vill jag säga: Vad är skillnaderna som kommer till uttryck i utbildning, arbete och arbetslöshet, yrkesskador och olycksfall i arbetet, boende, inkomster och förmögenheter, social trygghet, sjuk- och hälsovård, pensioner, semester, kultur och frihet, om inte ett uttryck för klassorättvisor?

Utvecklingen går dessutom åt fel håll. Orättvisorna ökar och vi blir allt mindre jämlika. Låt mig ge några exempel: Sju av tio arbetslösa är arbetare. Vart åttonde arbetarhushåll drabbas ärligen av arbetslöshet. Var fjärde kvinna inom LO-kollektivet skulle vilja ha en längre arbetstid. Skillnaden mellan låg- och högavlönad ökar. Kvinnorna tjänar fortfarande 20 % mindre än männen. Principen om skatt efter bärkraft är satt ur spel.

Arbetarfamiljerna har svårare än andra att få daghemspåsar. Arbetarbarne är underrepresenterade i högskolan. Många har inte råd till en meningsfull fritid och semester. En halv miljon människor behöver socialbidrag för att klara sin ekonomi. – De fattiga blir allt fler och de rika blir allt rikare!

Ytterligare exempel: Aktiekurserna har sexdubblats sedan 1975. De snabba klippen har blivit allt fler och större. Antalet miljonärer ökar i rask takt. Enligt de senast tillgängliga uppgifterna – från 1983 – hade 8 000 eller 0,2 % av hushållen en nettoförmögenhet på uppemot 80 miljarder kronor.

Ja, så här ser situationen i Sverige sammanfattningsvis just nu.

Då blir naturligtvis frågan en dag som denna: Hur ser regeringen på dessa frågor? Känner den oro, har den idéer och förslag för att bryta utvecklingen? Vad säger man exempelvis i regeringsförklaringen?

Regeringsförklaringen var lång och berörde många viktiga områden. Men klassamhällets orättvisor berördes egentligen inte med ett enda ord.

Om en regering, sprungen ur arbetarrörelsen, står passiv inför detta, trots att orättvisorna ökar, vad slags framtid väntar oss då?

I seklets början och långt in på detta sekel hade hela arbetarrörelsen visioner – visioner om att orättvisorna skulle rivas ner, att massfattigdomen skulle avskaffas, att klassamhället skulle ersättas av ett demokratiskt och jämlikt samhälle. Steg för steg förverkligade man också delar av dessa visioner. En rad olika demokratiska, sociala och ekonomiska reformer genomfördes.

Så är det inte i dag. Visionerna sträcker sig inte längre än till att vinna nästa val, alltså över en treårsperiod. Honnörsorden om rättvisa, solidaritet och jämlikhet används fortfarande vid högtidliga tillfällen. Men vad står de för i praktisk handling?

Vad står begreppet rättvisa för när regeringen talar om en rättvis fördelningspolitik men sedan är med om att sänka skatterna för de allra högst avlönade? Och vad står jämlikhet för när de sämst ställda pensionärerna ännu väntar på den utlovade kompensationen för både devalvering och standardhöjning, en kompensation som andra grupper har fått? Var finns solidariteten med människorna i avfolkningsbygderna, när den enda trösten återigen tycks vara en tågbiljett söderut?

Regeringens avsaknad av visioner och konkreta åtgärder kommer till uttryck inte minst vad gäller ungdomens problem.

Herr talman! Efter de tragiska händelserna i somras i Nynäshamn och Göteborg har en debatt om det s. k. ungdomsväldet på nytt blommat upp. För de mest konservativa är svaren på problemen enkla och egentligen givna på förhand. Det är krav om fler poliser och hårdare straff. Men för dem som tar problemen på allvar räcker inte denna syn som är reaktionär och framför allt förenklad.

Carl Bildt har tidigare i dag bekräftat påståendet att man bara ropar på förstärkning av rättsväsendet och fler poliser.

Låt oss i stället som utgångspunkt ta samhällets attityder mot de unga, alltifrån polisens agerande i konkreta situationer till attityder mot de unga när det gäller arbetslöshet och sociala orättvisor. I somras genomfördes en polisattack mot ett antal bostadslösa ungdomar här i Stockholm. Med tårgas, batonger och mycken brutalitet jagades de på flykt. Vad var deras brott? – Jo, de hade inte någonstans att bo.

Efter att förgäves ha sökt en bostad – efter att förgäves ha bearbetat ansvariga politiker och myndigheter, efter att framför allt kanske ha mötts av likgiltighet – tog de saken i egna händer och flyttade helt enkelt in i ett tomt hus på Söder för att fästa uppmärksamhet på missförhållandena och för att få tak över huvudet. – Ockupation kallar polisen det och kriminaliserar inte bara deras rätt till en bostad utan också deras desperata försök att få förståelse och väcka sovande politiker.

Jag måste säga, även om det stöter en del i det här huset: Jag har svårt att känna indignation över dessa ungdomars kamp och rättmätiga krav på en god bostad till ett rimligt pris! I stället skräms jag av att samhället i många fall nu har tagit efter fler andra länder på kontinenten och sätter in polis och tillgriper våld i en sådan situation. Erfarenheterna borde förskräcka, om inte annat! Som om sociala missförhållanden och problem kan lösas eller avskaffas av batongförsedda poliser!

Samhällets inställning till ungdomen tar sig också uttryck i att tiotusentals ungdomar tvingas till arbetslöshet. I åldersgruppen 16–19 år är 10 % arbetslösa, i gruppen 20–24 år är det drygt 6 %. Och till det kommer de dolt arbetslösa i olika arbetsmarknadspolitiska åtgärder.

Nyligen presenterades en undersökning av socialläkaren Anne Hammarström, som under flera år har följt ett tusental ungdomars väg ut på arbetsmarknaden. Hon kunde visa att arbetslösheten fostrar till passivitet –

precis som om det skulle vara något nytt – hjälplöshet, psykisk och fysisk ohälsa. Att försätta tiotusentals ungdomar i vårt rika land i denna livssituation är moraliskt förnedrande. Lägg till arbetslösheten det ekonomiska tvånget att leva på socialbidrag – då kan vi se en av orsakerna till den dramatiska ökningen av antalet socialbidragstagare. 6 av 10 är ungdomar under 30 år!

Jag tycker det är självklart att ställa frågan: Vad skall den uppväxande generationen förväntas göra och hur skall man förvänta att den reagerar när den tvingas till arbetslöshet, inte kan få en lägenhet till rimligt pris och t. o. m. i vissa fall tvingas ut i öppen arbetslöshet direkt efter skolan?

Här menar jag att våldets grundläggande orsak finns. Den ligger alltså mycket djupt i samhällets struktur. Orsaken finns i arbetslösheten, i växande bostadsköer, i olika sociala orättvisor och i det nuvarande samhället, vars moral bygger på den starkes rätt över den svage. Denna moral visar sig sedan i förgrovad form i blodiga våldsfilmerna på video och bio. Att ungdomarna växer upp i och delvis fostras av ett sådant samhälle skapar stora risker för att de själva svarar eller reagerar med våld.

Just därför tror jag inte att det s. k. ungdomsvåldet kan förväntas försvinna med någon "antivåldskampanj" med aldrig så många kändisar även om det är ett vällovt syfte. Just därför kan heller inte frågan om det s. k. ungdomsvåldets orsak riktas mot de unga själva.

Vad som i stället krävs är en ny politik, som tar sikte på sysselsättning, på fasta arbeten med en lön som det går att leva på, fler bostäder, utveckling av fritidsverksamheter och stopp för nedskärningarna i kommunerna. I sin förlängning handlar det om en politik som i handling erkänner de ungas rätt att få känna full mänsklig värdighet i samhället, en politik som inte utgår från den starkes rätt utan som grundas på gemenskap och solidaritet. Det är ur detta perspektiv ungdomsfrågorna måste diskuteras.

Rättvisa är fortfarande ett starkt värdeladdat ord. Regeringspartiet säger sig t. o. m. bedriva en offensiv för rättvisa. Det märks dock inte särskilt mycket i regeringspolitiken. Det heter i regeringsförklaringen:

"En rättvis fördelning innebär att alla, efter förmåga, måste ta sin del av krispolitikens bördor." Detta är, menar jag, betecknande för regeringens syn. Man är så fixerad vid budgetunderskottet att det bara finns bördor att fördela. Att fördelningspolitik först och främst handlar om hur landets ekonomiska tillgångar används och fördelas talar inte regeringen om – trots att de fördelningspolitiska frågorna spelar en särskilt viktig roll i just ekonomiska kristider.

I våras hette det att det "går bra för Sverige". Då pekade regeringen på ett minskat budgetunderskott, sänkt inflation och lägre oljepriser, kraftigt ökade bolagsvinster och goda ekonomiska utsikter för landets kommuner. För bara fyra månader sedan påstod fortfarande regeringen att kommunernas ekonomi var god och att de ekonomiska utsikterna också var lovande. Under sommaren har olika rapporter presenterats där det inte bara talas om en god ekonomi utan t. o. m. krävs kommunalskattesänkningar. Och för bara någon vecka sedan gjorde konjunkturinstitutet en bedömning. Även där hävdades att kommunernas ekonomiska utsikter var goda. Men mitt under den offentliga avtalsrörelsen kommer regeringen med helt nya påståenden.

Nu heter det att dystra år är att vänta för kommunerna, underförstått att det inte finns några pengar för lönehöjningar, inte ens för de lägst avlönade.

Den här "politiska ekonomi", med egenhändigt tillverkad statistik, innebär att regeringen undergräver sin egen trovärdighet genom detta, som många människor upplever det, politiska spel. Jag tycker för övrigt att regeringen har en schizofren inställning till kommunerna. Under åren med borgerliga regeringar protesterade man högljutt mot nedskärningarna. Då skulle kommunerna användas som dragmotor ut ur krisen och arbetslösheten. Men i regeringsställning upphävde man inte de borgerliga försämringarna utan fortsatte att dra åt svängremmarna om kommunerna. Därför har vi de senaste åren sett en systematisk social nedrustning i kommunerna som huvudsakligen beror på politiska beslut.

Självfallet har inte de gångna årens nedskärningar gått spårlöst förbi. Den sociala grundtryggheten har urholkats, och vi har fått längre köer till arbete, bostad, utbildning, läkarvård och daghemsplatser. Den ekonomiska politiken inriktas i dag först och främst på att minska budgetunderskottet i stället för att skapa arbete åt alla och skapa regional balans. Tusentals människor tvingas gå utan arbete och leva på socialbidrag, trots att det finns både brister och behov att tillgodose.

Man prutar på de sociala ambitionerna. I stället för att bygga ut barnomsorgen tränger man ihop fler barn i de nuvarande daghemmen, samtidigt som 100 000 barn står i kö för en daghemsplats. Också på sjukhusen växer köerna. Sjuka människor tvingas helt i onödan vänta i årtal på operationer, och personalen får allt hårdare arbetsvillkor.

Även om fördelningspolitiken inte glöms bort, så sätts den i varje fall på undantag för närvarande. I dag tycks det vara viktigare att förenkla skattesystemet än att göra det rättvisare. Inkomst- och förmögenhetsklyftorna växer samtidigt som regeringen säger nej till läglönesatsningar och förbereder nya marginalsattesänkningar, i stället för att slopa momsen på maten. Varför släppte regeringen förslaget om en realränteskatt? Varför vek ni er för försäkringsbolagens halvt hysteriska kampanj? Varför är regeringen så rädd att ta strid mot de borgerliga och kapitalägarna samtidigt som man riktar förmaningar och åtgärder mot löntagarna? Den frågan ställer man sig i dag när vi har en konflikt på en stor del av arbetsmarknaden.

Sverige har på kort tid genomlevt flera besvärliga arbetsmarknadskonflikter, företrädesvis inom den offentliga sektorn. Beror det på att de offentligt anställda i stat och kommun är oansvariga, att de inte tar ansvar för samhällsekonomin, att de är lättsinniga och farliga och att de "roffar åt sig", som det heter i vissa kretsar? Jag förstår att många inte minst i det här huset och tyvärr också i regeringskansliet tycks vara av den mening.

För min del vill jag lägga den huvudsakliga skulden på regeringen, både på den nuvarande socialdemokratiska och på tidigare borgerliga regeringar, för det tillstånd vi har i dag. Det handlar inte bara om den formella handläggningen av en konflikt utan lika mycket, om inte mer, om inställningen till de lägst avlönade på den offentliga sektorn.

Under en följd av år sänktes reallönerna. 1981 ändrades skatteskalorna. De högavlönade fick stora skattelättnader, och det förutsattes att de lågavlönade skulle få kompensation i kommande avtalsrörelser. Egentligen

utlovades en sådan. Men långt innan förhandlingar den här gången ens inletts, satte regeringen ett tak för löneökningarna och hotade löntagarna med statliga ingripanden, om direktiven inte efterlevdes. Regeringen nöjde sig inte med detta utan tillgrip något så ovanligt som medling innan ens egentliga förhandlingar borde inletts – i praktiken en form av tvångsmedling.

Man hade heller inte synpunkter bara på löneutrymmet utan också på hur det borde fördelas. Man sade nej till låglönesatsningar och förordade i stället särskilda satsningar på andra grupper som man ville stödja. Som om inte denna inblandning räckte – alla regeringar har under årens lopp mer eller mindre blandat sig i avtalsrörelsen – förvandlade regeringen arbetsgivarverket till ett eko av finansdepartementet. I praktiken var det ju inte arbetsgivarverket utan regeringen som sade nej till medlarnas bud. Och mitt under pågående konflikt, av alla tillfällen, går inte bara företrädare för det privata näringslivet, som Pehr Gyllenhammar, utan också landets arbetsmarknadsminister ut och talar om att begränsa de offentliganställdas strejkrätt. T. o. m. statsministern om än i litet försiktigare ordalag säger att man nu måste börja diskutera frågan.

Regeringen bär ett tungt ansvar för den pågående konflikten inom den offentliga sektorn. Regeringens inblandning samt huvudlösa och klumpiga agerande har bäddat för den avtalsröra vi upplever i dag. Detta kan tyckas vara hårda ord, men jag tror de är sanna och nödvändiga i denna situation.

Problemet är inte de offentliganställdas strejkrätt, utan regeringens hårdhänta inblandning i avtalsrörelserna. Inte minst handlar det om vilken roll arbetsgivarverket skall ha i fortsättningen. Skall vi ha ett arbetsgivarverk eller skall de offentliganställda förhandla direkt med finansdepartementet?

Detta är enligt min mening huvudproblemet och orsaken till den konflikt vi har i dag. Låt parterna själva få förhandla utan vare sig diktat eller påtryckningar från regeringen!

Herr talman! Det var ont om konkreta förslag i regeringsförklaringen, men där lämnades ett konkret besked, nämligen att regeringen skulle inrätta ett miljödepartement. Eftersom vi i vårt parti sedan länge har föreslagit detta, välkomnar vi självfallet regeringens beslut. Det är vår förhoppning att miljöfrågorna nu kommer att få en ökad tyngd och betydelse i regeringsarbetet och i politiken över huvud taget.

Det nya departementet saknar heller inte stora arbetsuppgifter. Enligt vår mening måste dock två frågor stå i förgrunden: miljöförstörelsen och avvecklingen av kärnkraften.

Jag har också med tillfredsställelse noterat att miljöminister Dahl nyligen tog avstånd från bilindustrins miljöfarliga motorvägsprojekt ScanLink. Jag hoppas att statsrådets uttalande kommer att följas av ett lika klart agerande inte bara vad avser Gyllenhammars autostrada utan även i fråga om miljöpolitikens alla områden.

Enligt uppgift kommer regeringen i morgon eller inom de närmaste dagarna att lägga fram en rapport med slutsatser av Tjernobylyckan. Regeringen har vidare sagt att man senare kommer att inbjuda till partiöverläggningar om avvecklingen av kärnkraften. Vi kommer således att få många tillfällen att diskutera kärnkraften framöver.

I likhet med Karin Söder tycker jag emellertid att det finns ett par frågor

som kan och bör diskuteras redan i dag. En sådan är partiernas allmänna inställning till kärnkraften och till folkomröstningsbeslutet. Jag vill i det sammanhanget ställa precis samma fråga som Karin Söder till moderaterna, vilkas företrädare i energirådet tydligen tar ganska lätt på folkomröstningen: Är det moderaternas uppfattning att riksdagen inte har att följa folkomröstningsresultatet och riksdagsbeslutet?

Det vore välgörande för den fortsatta debatten med ett klart och entydigt besked från er moderater. Struntar ni i folkomröstningen eller i er ledamot i energirådet?

Nästa fråga är vilken syn partierna egentligen har på kärnkraften. För vår del säger vi nej till kärnkraften därför att den är farlig och innebär ett hot mot vår överlevnad. Driften är förenad med stora risker, vilket olyckorna i Harrisburg och Tjernobyl visar. Hanteringen och lagringen av avfallet är förenade med risker som kvarstår under många tusen år framöver. Det finns också ett samband mellan kärnkraft och kärnvapen.

För oss blir den enda möjliga slutsatsen att vi måste avveckla denna farliga energikälla och ersätta den med andra, som inte utgör ett hot utan som fungerar i en ekologisk balans.

Herr talman! Kravet på nedrustning, dvs. på ett avskaffande av kärnvapnen och på ett stopp för den militära kapprustningen och planerna på en militarisering av rymden växer sig allt starkare världen över, såväl i öst och väst som i syd och nord. Beskedet för några veckor sedan att det skulle bli ett möte mellan Reagan och Gorbatsjov väckte därför stora förhoppningar om ett genombrott i nedrustningsförhandlingarna, så att de två stormakterna äntligen skulle kunna komma överens om att börja avskaffa kärnvapnen. Förtegenheten från Island under förhandlingarnas gång och beskedet om ett tidigare oplanerat fjärde sammanträde bidrog till att ytterligare förstärka förhoppningarna och förväntningarna.

Besvikelsen blev därför mycket stor när det meddelades att man inte kunnat komma överens, inte ens om ett nytt möte. *Naturligtvis frågar man sig: Var då mötet förgäves? Avstannar nu dialogen mellan stormakterna? Avbryts nedrustningsförhandlingarna?*

Jag tror inte det. Att mötet inte var förgäves visar det faktum att man under överläggningarna faktiskt närmade sig varandra. Man kom överens om att avskaffa alla strategiska kärnvapen och medeldistansmissiler. Det var Reagans envisa fasthållande vid "stjärnornas krig" och ovilja att förlänga ABM-avtalet som förhindrade en överenskommelse.

Det är vår förhoppning att dialogen skall fortsätta och att den amerikanska och internationella opinionen förmår pressa Reagan till reträtt och därmed möjliggör ett historiskt avtal om att avskaffa kärnvapnen.

Men mötet på Island reser också en rad andra viktiga principiella frågor:

Är det rimligt att två regeringsföreträdare – må så vara att de företräder världens två stormakter – ensamma sitter och förhandlar om hela världens säkerhet och framtida öden? Är det rimligt att hela den övriga världen, som direkt berörs av dessa förhandlingar, tvingas sitta som passiva åskådare?

Nej, det framstår alltmer som en tvingande nödvändighet att finna nya former för nedrustningsförhandlingarna – i det sammanhanget vill jag välkomna Socialistinternationalens krav på bredare och mer demokratiska

nedrustningsförhandlingar. Detta understryks också av vad som skedde i Stockholmskonferensen, där stormakterna gjorde upp över huvudet på konferensens övriga deltagare.

Men Stockholmskonferensen, mötet på Island och en del andra företeelser ger trots allt hopp om att de senaste årens låsta positioner håller på att mjukas upp och att förutsättningarna för framsteg på nedrustningsområdet skall kunna förbättras. För den skull kan vi naturligtvis inte slå oss till ro med det. Tvärtom måste det tjäna som en uppfordran till alla världens fredskrafter, även till dem i Sverige och i andra mindre länder, att öka ansträngningarna för att befria jorden från kärnvapen och lägga grunden för en framtid i fred och säkerhet.

Vårt lands bidrag kan vara att envetet arbeta för en nordisk kärnvapenfri zon, att motarbeta rustningsprofeterna och att medverka till att skapa ett bättre politiskt klimat för en global nedrustning.

Herr talman! För några dagar sedan nåddes vi av beskedet om att Moçambiques president Samora Machel omkommit i en flygolycka. Samora Machel var en stor personlighet. Han hade behövts i det fortsatta arbetet mot apartheidsystemet. Vi beklagar hans tragiska död.

Alla omständigheter kring olyckan är ännu inte kända, men man har svårt att frigöra sig från misstanken att Sydafrika är inblandat på ett eller annat sätt.

Situationen i Sydafrika får inte längre lika stora rubriker i tidningarna som för en tid sedan, men den är likväl lika allvarlig som tidigare. Kravet på en totalbojkott kvarstår. Regeringens tidsfrist i den frågan rinner ut, och vi närmar oss tiden för ett svenskt beslut.

Låt oss nu i höst gå från ord till handling! Låt oss genomföra en total bojkott av Sydafrika och ställa upp bakom det svarta Afrika!

Anf. 5 Statsminister INGVAR CARLSSON:

Herr talman! I alla tider har människor försökt se in i framtiden. Spåmän, siare och profeter har funnits lika länge som mänskligheten. Också vi, här i Sverige i dag, försöker då och då lätta litet på framtidens förlåt för att kunna möta kommande utmaningar. Men det är inte med gissningar eller fromma förhoppningar vi avvärjer morgondagens hot och öppnar dess möjligheter. Det är det vi praktiskt uträttar här och nu som formar framtiden. Det är det vi bestämmer oss för att göra i dag som ger resultat i morgon.

Ju bättre vi lyckas hantera dagens svårigheter och möjligheter, desto större optimism kan vi känna inför framtidens uppgifter.

När vi i Sverige i dag kan känna större optimism än vad vi kunde för fyra år sedan, är anledningen att vi haft kraften att ta itu med de akuta problem vi då ställdes inför.

Under de borgerliga regeringsåren sjönk den svenska ekonomin ned i en allt djupare kris. Tillväxten var svag. 1982 var industrins produktion inte större än den varit tio år tidigare. När Carl Bildt säger att Sverige är ett stagnerande lågtillväxtland, svarar jag: Ja, det var det under de borgerliga åren, så det brakade. Jämfört med då är Sverige i dag ett lysande tillväxtland. Arbetslösheten växte. Investeringarna föll. Bytesbalansen försämrades. Budgetunderskottet ökade. Inflationen låg på drygt 10 % om året; den krona

som vi socialdemokrater överlämnade 1976 var sex år senare bara värd 52 öre.

Allt detta på en och samma gång!

I år är det tio år sedan den första borgerliga trepartiregeringen tillträdde. Jubileet har uppmärksammats på olika sätt. En doktorsavhandling har nyligen med vetenskaplig grundlighet dokumenterat den inre splittringen i det borgerliga regeringsarbetet. Och i massmedia har en rad kända och okända svenskar fått berätta vad de minns av de här åren.

Svaren har varierat. En del har svarat att de helst skulle vilja glömma eländet helt och hållet. Bland dem som berättat vad de minns har de vanligast förekommande orden varit: Långbänkar. Träta. Käbbel. Svek. Oenighet. Velighet.

Nu hävdas det från borgerligt håll att allt skulle bli så annorlunda om de fick en ny chans att styra Sverige. Sämjan skulle bli god, påstås det, eftersom de nya partiledarna inte är bundna av det som hände under den stora oredans tid och därmed skulle vara obefläckade av det tidigare borgerliga misslyckandet.

Men stämmer det? Carl Bildt var under de borgerliga regeringsåren Gösta Bohmans närmaste man och rådgivare: Karin Söder var utrikesminister och socialminister och tillika en av Thorbjörn Fälldins närmaste förtrogna. Och Bengt Westerberg var statssekreterare först i industridepartementet och därefter i budgetdepartementet, och därmed också i högsta grad medansvarig för den ekonomiska bankrutten.

Men än viktigare än personerna är ju att splittringen i de politiska sakfrågorna fortfarande är lika stor. Den fråga som fällde den första borgerliga regeringen – kärnkraftsfrågan – splittrar fortfarande borgerligheten. I debatten i dag frågade Karin Söder: Vill moderaterna över huvud taget avveckla kärnkraften? Striden är i full gång, här i kammaren. Den andra borgerliga trepartiregeringen föll på skattepolitiken. Också där finns motsättningarna kvar. I dag har Carl Bildt en artikel i en morgontidning, där han hävdar att skattetrycket måste sänkas. Han säger att det skall sänkas med 50 miljarder eller mer. Jag måste fråga Karin Söder och Bengt Westerberg: Står ni bakom ett sådant skattesänkingsprogram, eller är det bara ett av moderaternas sätt att stjåla borgerliga väljare från er?

Lärdomen är att landet måste ha en fast politisk ledning – en regering som inte låter intern splittring blockera arbetet för att avvärja den ekonomiska krisen. Den socialdemokratiska regeringen har haft ambitionen att ge vårt land en sådan politisk ledning, att bekämpa den ekonomiska krisen, att pressa tillbaka arbetslöshet och underskott – utan att rasera den sociala tryggheten.

Detta har inneburit en i många avseenden kärv ekonomisk politik. Det var tungt att vända utvecklingen uppåt igen. Och den situation som nu råder i den offentliga avtalsrörelsen visar med all önskvärd tydlighet att vi fortfarande har många svåra problem att reda upp.

Men låt mig slå fast: Regeringen kommer att med styrka och fasthet driva den tredje vägens ekonomiska politik vidare. Den politiken har givit oss chansen att lägga grunden till en ny epok av tillväxt, sysselsättning och välstånd. Vi får inte låta den chansen gå oss ur händerna. Vi får inte låta

Sverige börja kana utför i en ny ekonomisk utförsbacke.

För vi vet ju var vi i dag hade stått, om vi inte med gemensamma krafter förmått bryta den onda utveckling som vårt land var inne i. Då hade Sverige i dag varit en andra rangens industrination. Vi hade befunnit oss långt på efterkälken utan möjlighet att hänga med i den snabba tekniska utvecklingen. Arbetslösheten hade varit långt större, och det hade knappast funnits några utsikter alls till reallönehöjningar. *Ingen*, framför allt inte moderatledaren, hade då, med optimism och hopp, kunnat stå upp och tala om det framtida samhällets och den nya teknikens välsignelser.

Nu måste vi konsekvent och uthålligt fullfölja krisbekämpningen. Saneringen av statsfinanserna måste fortsätta. Kampen mot inflationen måste drivas vidare. Den nedgång av inflationen vi sett i år är framför allt ett resultat av fallande oljepriser, sjunkande räntor och lägre dollarkurs. Det innebär att vi fortfarande har kvar uppgiften att besegra den inhemska prisstegringen.

Det är mot denna bakgrund man måste se läget på arbetsmarknaden. Regeringens främsta ansvar är att se till att den ekonomiska utvecklingen ger ett utrymme att förhandla om, dvs. att vi har en större kaka än tidigare att dela på. Så är fallet i år. I själva verket är det nu första gången på ett årtionde som alla grupper kan få reallönehöjningar.

På den privata sektorn har man lyckats sluta avtal för tvåårsperioden 1986-1987; avtal som både ger reallönehöjningar och innebär att de nominella lönekostnadsökningarna dämpas nästa år. På den offentliga sektorn har man däremot ännu inte lyckats ena sig om något avtal. I stället råder ett mycket allvarligt läge, med risk för svåra konsekvenser på både kort och lång sikt för allmänheten, samhällsekonomin och parternas anseende.

Jag vill på intet sätt förringa de problem parterna står inför. Men jag vägrar att acceptera att problemen skulle vara så stora att fredliga metoder och lösningar är uteslutna. Och jag tror också att den överväldigande majoriteten av det svenska folket vägrar att acceptera de skadeverkningar som en ny, stor konflikt skulle innebära.

Vissa grupper begär nu stora lönellyft. Det är möjligt att, inom de ekonomiska ramar som står till buds, *i viss utsträckning* ge extra påslag till en del, säg sjuksköterskorna. Men en sådan uppläggning förutsätter att inte alla övriga grupper begär att få lika stora höjningar.

För att tala klarspråk: Alla kan inte få mest. Om några skall få det litet bättre, krävs det ett visst mått av solidaritet från övriga grupper. Så enkelt och så svårt är det.

Det handlar om ansvar, för samhällsekonomin och för jobben. Om en rad olika grupper är beredda att gå i strejk för att allihop få mest, är vi snabbt tillbaka i den gamla inflationskarusellen. Det blir luft i lönekuverten i stället för köpkraft. Det blir urgröpt konkurrenskraft och arbetslöshet i stället för ökad sysselsättning. Nog borde vi ha lärt oss den läxan, så att vi inte gör om de gamla misstagen.

Herr talman! För att bygga ett gott framtidssamhälle krävs inte bara att vi sanerar ekonomin och pressar tillbaka inflationen. Vi måste också söka påverka den tekniska utvecklingen, möta dess problem och ta vara på dess möjligheter. Detta kräver aktiva och långsiktiga politiska insatser på en rad

områden - utbildning, forskning, miljö, social välfärd, regional utveckling och kampen för freden.

Prot. 1986/87:12
22 oktober 1986

Allmänpolitisk debatt

Skulle vi, som en del förespråkar, pressa tillbaka de gemensamma beslutens inflytande och i stället ge marknaden den totala makten över den nya tekniken och allt vad den för med sig, då blir det några få som kommer att styra framtidssamhället, medan många enskilda människor kommer att få mindre att säga till om.

Den utvecklingen kommer inte socialdemokraterna att acceptera. Tvärtom. Vi kommer att arbeta för att vidga demokratin. Vi vill göra det möjligt för fler människor att ta aktiv del i besluten, på arbetsplatsen, i bostadsområdet och i landet som helhet.

Jag ser åtminstone fem viktiga uppgifter, som vi nu måste ta oss an, för att det framtida Sverige skall bli ett bättre land.

Den första är att ge fler människor chansen att ta del av de nya kunskaperna och lära sig behärska den nya tekniken. En levande demokrati kräver att människorna aktivt deltar i besluten och i debatten. En god konkurrenskraft kräver förmåga att både utveckla och använda ny teknik.

Det ligger en oerhörd utmaning i att kunskap i framtiden blir allt viktigare. Samtidigt är det inget unikt att utveckling och förändringar kräver nya kunskaper. Också den industriella revolutionen ställde krav på radikalt annorlunda kunskaper, än dem människor dittills klarat sig med. Det var mycket nytt som dåtidens människor måste lära sig, när de strömmade till städerna och fabriker från sina torpstugor och småjordbruk.

Den unga arbetarrörelsen krävde därför att alla människor skulle få kunskaper som gjorde dem rustade att förstå och behärska den dåtida, nya tekniken, men också kunskaper som gjorde alla rustade att vara med och bestämma över hur tekniken skulle användas och hur resultaten skulle fördelas. Då som nu innebar kunskap makt.

Att kunskap är makt innebär också att det framtida, kunskapsintensiva samhället inte alls automatiskt blir ett klasslöst samhälle, som det ibland har påståtts.

När man kallar det framtida samhället för ett informationssamhälle, gör man det därför att man antar att information i olika former kommer att få stor betydelse. Men information är inte detsamma som kunskap. Information är olika sorters budskap - med olika innehåll. Det kan vara reklam, propaganda, instruktioner, läroböcker, nyheter, videoprogram - och alla möjliga andra sorters budskap, som kommer att försöka fånga vår uppmärksamhet med nya teknologiers hjälp.

Kunskap krävs för att man själv aktivt skall kunna delta i spridningen av information, för att kunna påverka och bestämma över den och för att man skall kunna tolka och sälla i informationsflödet. Annars kommer makten att hamna hos en liten elit. Då kommer det stora flertalet människor att vara helt maktlösa. Då kommer en liten grupp att bestämma vilken sorts kunskap som är lönsam och vilken sorts information som skall vidarebefordras eller som skall stanna, skyddad och oätkomlig, i en liten krets.

Carl Bildts inlägg om informationsteknologin visar att han är helt ointresserad av hela detta problemkomplex. Men för människorna ute i landet är detta det avgörande och det som de delvis är oroad över. Det är

märkligt hur moderaterna, nästan sömngångaraktigt, missar de demokratiska aspekterna på samhällsutvecklingen varje gång vi står i ett nytt, avgörande och spännande skede.

Den utveckling som jag skisserade här måste bekämpas. Det gör vi effektivast genom att sprida kunskaper till alla. Det är både möjligt och nödvändigt. Att många ökar sina kunskaper innebär inte att de behöver tas från någon annan. Vad som behövs är en generell välfärds- och utbildningspolitik, där en gemensamt finansierad, god utbildning är en rättighet för alla medborgare.

Men för att möta de växande kraven på kunskap i arbetslivet räcker det inte att erbjuda alla samma goda utbildning under ungdomsåren. Vi måste snabbt och mycket brett ge alla vuxna en chans att förkovra sig i sitt yrke eller att lära sig något helt nytt. Det är också filosofin bakom förnyelsefonderna. De ger resurser för att sprida kunskap. De visar att vi inte nöjer oss med att tala om framtiden; de är ett konkret exempel på att vi har den politiska viljan att göra något.

Men det är inte bara bredden som är viktig. Vi måste satsa offensivt också på forskning och vetenskap. I vår presenterar regeringen ett treårsprogram för forskningen. Därmed lägger vi en viktig grund för att förbättra forskningsmiljöerna på högskolorna, vitalisera de humanistiska och samhällsinriktade vetenskaperna och stärka den tekniska och naturvetenskapliga forskningen.

Den andra viktiga förutsättningen för att det framtida samhället skall vara till gagn för alla människor är att vi slår vakt om en social trygghet som omfattas av alla. Bland de hot som följer i den nya teknikens spår är risken för en hård och hänsynslös utslagning ett av de otäckaste. Det har vi sett också inom de på ytan mest välbärgade och mest välmående högteknologiska områden, där den nya tekniken tillåtit att helt bestämma utvecklingen. I en artikel i Financial Times visades nyligen baksidan av elektronikindustrins frammarsch i södra Californien: Nu växer löneklyftorna och antalet fattiga. De lågutbildade får hålla till godo med lågt betalda, osäkra och okvalificerade jobb.

Den utvecklingen vill vi inte ha i Sverige. Tvärtom vet vi att det finns alltför många revor och brister i välfärden. Fortfarande är skillnaderna stora mellan kvinnor och män, mellan arbetare och tjänstemän, mellan löntagare och kapitalägare.

- Det gäller arbetsmiljön. Den är starkt klassbunden: Livsmedelsarbetaren löper 120 gånger större risk att skadas i sitt arbete än advokaten.
- Det gäller risken att den nya tekniken skapar nya arbetsmiljöproblem; risken för skador vid bildskärmar är ett exempel.
- Det gäller de sociala förmånerna.
- Det gäller hälsan.
- Det gäller utbildningen. Bara en femtedel av arbetarbarnen går vidare till treårig gymnasieutbildning, mot fyra femtedelar av akademikerbarnen.

Mot den bakgrunden är det för mig obegripligt att Bengt Westerberg kan oroa sig över att jag vid en facklig kongress talar om behovet av ökad jämlikhet. Bengt Westerberg har äntligen, om jag uppfattat det rätt, anslutit

sig till den generella välfärdspolitiken. Jag hoppas att han inte sviker den uppfattningen när det nu börjar blåsa litet från höger.

För att alla skall få del av välfärden är det nödvändigt att slå vakt om det vi kallar den generella välfärdspolitiken. Den innebär att alla skall ha rätt till god utbildning, vård och omsorg – och att alla skall vara med och betala efter förmåga. Det gäller allas lika rätt till utbildning, sjukvård och trygghet på äldre dagar. Det gäller våra skolor, barnvårdscentraler, daghem, sjukhus och våra servicehus. Det gäller barnbidragen, föräldraförsäkringen, arbetslöshetsförsäkringen och pensionerna.

Nu går vi vidare. Den generella välfärdspolitiken skall försvaras och förbättras. Den är rättvis och tålig. Den behandlar alla lika och delar inte upp människor i "vi" och "dem".

Den 1 januari höjer vi barnbidraget med 1 020 kr. per barn och år. Den 1 juli nästa år återställer vi ersättningsnivån i delpensionen till 65 %. Vi fortsätter att bygga ut barnomsorgen. Sjuk- och föräldraförsäkringen förbättras för de privatanställda arbetarna och för de deltids- och delårsarbetande. Pensionerna skall vara värdesäkrade. En engångsskatt på livförsäkringsbolagens förmögenheter införs för att höja standarden för de sämst ställda pensionärerna. Till denna fråga skall jag återkomma i min replik.

Under årtionden har välfärdssamhället byggts upp, bl.a. genom en systematisk utbyggnad av den offentliga sektorn. Den allmänna sjukvården, utbildningen och omsorgen har varit en hörnsten i den generella välfärdspolitiken. Nu är det mycket som talar för att den offentliga verksamheten nått en rimlig andel av våra samlade resurser.

Men det betyder inte att vi alltid kommer att ha en offentlig sektor som ser ut precis som den gör i dag. Vi måste hela tiden vara beredda att förändra den. Det som var rätt och effektivt i går passar kanske inte i morgon.

En tredje viktig förutsättning för att den tekniska och ekonomiska utvecklingen skall komma alla till del är att vi får en någorlunda jämn utveckling över hela landet. En av de viktigaste uppgifterna inför framtiden är att skapa en så god regional balans som möjligt.

Den balansen uppstår inte av sig självt. Det krävs att vi arbetar aktivt med politiska redskap, som stimulerar teknikutveckling också utanför de stora universitetsorterna och som förmår den privata tjänstesektorn att etablera sig ute i de medelstora städerna.

Vi måste se till att det skapas många utvecklingscentra runt om i landet, centra som kan vara stödjepunkter och motorer i olika områden. Vi får inte låta det framtida Sverige bestå av några få välmående öar i ett hav av avfolkade och utarmade krisregioner. Så skapar vi inte ett ekonomiskt starkt Sverige. Så bygger vi inte ett mänskligare och bättre samhälle. Det, Karin Söder, är också det bästa sättet att stödja de extrema glesbygderna. Förutan dessa stödjepunkter har glesbygderna icke en chans.

En fjärde uppgift inför framtiden är att skapa en god miljö. Den uppgiften måste vi också lösa gemensamt. Miljöhoten känner inte några nationella gränser. Vi i vårt land bestämmer inte ensamma hur den luft skall se ut som vi andas, hur vattnet runt våra kuster skall vara beskaffat eller om våra skogar och sjöar skall få vara friska.

Därför är internationellt samarbete en förutsättning för att vi framgångs-

rikt skall kunna förbättra miljön. Också här är det de mångas intresse och rätt som vi måste ta till vara och som skall sätta gränserna för hur en enskild industriägare eller ett enskilt land skall tillåtas agera.

Om vi framgångsrikt skall kunna förbättra miljön krävs internationella överenskommelser. Det gäller inte minst kärnkraften. Regeringen är beredd att med stor kraft driva denna fråga i kontakt med andra regeringar. Det socialdemokratiska partiet har haft överläggningar med broderpartier i andra länder. SPD i Västtyskland har nyligen beslutat att man skall verka för en avveckling av kärnkraften. Labour i England har tagit samma beslut. Det är inte de socialdemokratiska partierna som står i vägen för en internationell samordning mot kärnkraftens miljöhot. Därför skulle jag vilja fråga de borgerliga partiledarna och vpk-ledaren vad ni gör i denna avgörande fråga. Vilka kontakter har Bengt Westerberg haft om kärnkraften med det liberala partiet i Västtyskland? Vad har Carl Bildt gjort för att Margaret Thatcher skall medverka i det internationella miljöarbetet?

Lars Werner sade att det finns frågor kring kärnkraften som kan diskuteras redan här i dag. Ja visst, Lars Werner! Och vad säger Lars Werner till sina partibröder i Sovjetunionen. Östtyskland och Polen om den miljöförstöring som dessa länder ägnar sig åt? Av erfarenhet vet vi att det inte räcker att stänga de svenska kärnkraftverken om vi skall kunna känna oss trygga. Vad gör Lars Werner för att påverka sina partivänner i dessa grannländer så att också de skall stoppa kärnkraften?

Vi måste också enträget fortsätta miljöarbetet här hemma. Vi måste fortsätta att minska utsläppen från våra industrier och göra bilar och bussar miljövänligare. Vi måste bli mer uppmärksamma på hur kemikalier påverkar människor, vi måste begränsa användningen av bekämpningsmedel och skydda känsliga naturområden och utsatta djurarter. Och framför allt – vi måste utnyttja våra gemensamma tillgångar ansvarsfullt, så att vi slipper rena och ställa till rätta i efterhand.

Energi- och miljöfrågorna hänger intimt samman. För att skärpa ambitionerna på miljöområdet och samtidigt kunna bedriva en effektiv energipolitik har regeringen inrättat ett nytt miljö- och energidepartement.

För det femte: Den allra största framtidsfrågan är vår överlevnad, en överlevnad som varje dag hotas av kapprustningen på kärnvapenområdet.

När mötet mellan Reagan och Gorbatjov i Reykjavik avslutades för tio dagar sedan utan några konkreta överenskommelser, ledde det till många besvikna kommentarer. Här hade ledarna för världens två mäktigaste stater förhandlat i många timmar om frågor som berör hela mänsklighetens framtid – och sedan visade det sig att dessa två inte kunnat komma överens ens om datum för ett nytt möte, än mindre om några konkreta nedrustningsåtgärder.

Ändå har det senare visat sig att man tydligen lyckades arbeta fram kompromisser som båda sidor kunde godta, på flera viktiga nedrustningsområden, som en halvering av de strategiska vapnen, ett tillbakadragande av medeldistanskärnvapen i Europa, och något slags uppgörelse i frågan om framtida kärnvapenprov. Några formella överenskommelser ingicks förvisso inte, men arbetet för nedrustning måste ske steg för steg. Därför kan, inom rimlig tid, ett antal viktiga nedrustningsåtgärder trots allt ligga inom räckhåll.

Detta är ett optimistiskt scenario; men det är också ett som lägger ansvar

på oss som inte var representerade i Reykjavik. Också vi måste på olika sätt verka för att konkreta överenskommelser skall kunna ingås så tidigt som möjligt.

Uppenbart är att det stora hindret för en bred uppgörelse i Reykjavik var oenigheten kring det amerikanska s. k. strategiska försvarsinitiativet, SDI.

När deltagarna i femkontinentsinitiativet möttes i Mexico i augusti sade vi bl. a. att en kapprustning i rymden måste förhindras. Rymden tillhör hela mänskligheten, och vi protesterar mot att den missbrukas för destruktiva syften. En fortsatt militarisering av rymden kommer ofelbart att leda till en upptrappad kapprustning.

I vår Mexicodeklaration tog vi också upp frågan om ett stopp för alla kärnvapenprov – ett krav som kanske är viktigare än något annat i arbetet mot kärnvapenrustningarna. Men vi sade inte bara vad vi tyckte – vi erbjöd oss också att hjälpa USA och Sovjet att kontrollera efterlevnaden av ett provstopp. Vi presenterade ett detaljerat erbjudande som bl. a. innefattar utplacering av kontrollanter och utrustning från våra länder kring de amerikanska och sovjetiska provplatserna.

Sovjetunionen har accepterat detta erbjudande, medan Förenta Staterna sagt att man än så länge anser det nödvändigt att fortsätta med vissa provsprängningar. Vårt erbjudande står emellertid fast. Det har fått ett omfattande internationellt stöd, och vi skall fortsätta att göra allt vi kan för att underlätta en uppgörelse om ett provstopp och en följande nedskärning av kärnvapenarsenalerna.

Vi gör detta mot bakgrund av en klar övertygelse att vi i de kärnvapenfria staterna har en absolut moralisk rätt att ställa sådana krav. Om ett kärnvapenkrig bryter ut kommer vi alla att bli berörda. Det är helt enkelt inte acceptabelt att jordens framtid skall få avgöras av en, två eller fem kärnvapenstater.

Herr talman! Vår uppgift är att skapa bästa möjliga förutsättningar för alla barn och ungdomar att växa upp under goda förhållanden. Det är dagens barn och ungdomar som skall bygga framtidens samhälle.

Det är till barnen och ungdomarna vi vill lämna över ett land med god ekonomi och goda framtidsutsikter. Det är deras framtida trygghet vi lägger grunden till när vi bygger vidare på och utvecklar den generella välfärden. Det är ungdomarnas möjligheter att få jobb – meningsfulla jobb i bra arbetsmiljöer – vi kämpar för i dag. Det är barnens och ungdomarnas rätt till en god miljö och en ren natur – till en jord som det går att leva vidare på – som vi måste ta på allvar. Det är för deras skull vi måste komma till rätta med våldet – både det som finns ute i världen och det som man kan råka ut för här hemma.

Så vill vi socialdemokrater möta framtiden: Med en fast och ansvarsfull ekonomisk politik, med en förnyad och lyhörd välfärdspolitik, med regional balans, en rättvis tillgång till kunskaper och utbildning, en god miljö, bra uppväxtvillkor för våra barn, och med kamp för freden och för alla folks frihet.

Vi socialdemokrater påstår inte att vi har monopol på framtiden. Vi vet att vi kommer att få arbeta hårt för att kunna nå framgång. Det är vi vana vid. Det fick vi göra för rösträtten. Det fick vi göra för krispolitiken på 1930-talet.

Det fick vi göra för uppbyggnaden av välfärdssamhället. Vi är beredda att arbeta hårt också för att framtidens Sverige skall bli ett bra land att leva och bo i.

Anf. 6 CARL BILDT (m) replik:

Herr talman! Låt mig börja med att ge statsministern en komplimang för ett drag av originalitet. Han lyckades nämligen nästan undvika att med ett enda ord beröra den stora fråga som det har hållits ett antal anföranden om här, dvs. pensionsskatten. Det enda konkreta besked han hade att ge i den frågan var att han hade en förberedd replik som han skulle läsa upp litet senare. För det första trodde jag, herr talman, att debatten här skall kännetecknas av en viss spontanitet. Om våra debattinlägg har brutit mot statsrådsberedningens förberedda scheman för när statsministern skall läsa upp skrivna anföranden i olika ämnen, då tycker jag att det är beklagligt. För det andra tycker jag nog att det är litet ofint att på detta sätt begränsa våra möjligheter att faktiskt diskutera den frågan.

Det finns en del att replikera på i den förda debatten. Om statsministern inte vill replikera på vad vi har sagt eller lyssna på oss, tycker jag ändå att han i fråga om pensionsskatten skall lyssna på alla de röster som gör sig hörda inom socialdemokratien, dvs. inom olika delar av den rörelse som han själv förestår. Lyssna på Valter Åman, som representerar en äldre socialdemokrati och som vänder sig mot försöken att beröva pensionärerna en del av deras egendom? Eller lyssna på Mårten Pettersson i Varbergs arbetarekommun, som säger så här: "Det rör sig om ett rent övergrepp, en konfiskation av vanliga människors sparkapital. Tillvägagångssättet strider mot god socialdemokratisk heder. Det är en ny taktik som saknar fotfäste i svensk politik." Statsministern har kanske inget större intresse av att replikera på vad vi säger, men han kan väl replikera på vad dessa personer har sagt.

Så till frågan om informationssamhället, som upptog en väsentlig del av statsministerns anförande. Han sade att jag, Carl Bildt, var ointresserad av den här debatten. Jag har en bestämd känsla av att det åtminstone i den senare vändan är jag som har dragit i gång debatten. Jag fick också ett bestämt intryck av att statsministerns tal präglades av att han kommit litet på efterkälken på detta område. Han bollade med begreppen kunskap och information. Men det viktiga med informationssamhället är att det är decentraliserat, att det sprider kunskap och information och att det därmed hotar de kollektivistiska strukturer som är själva socialdemokratins och den socialdemokratiska politikens kärna. Men vad Ingvar Carlsson hade att säga om framtiden och vägen in i informationssamhället var beskedet att detta skall klaras med fonder. Nu var det förnyelsefonder som var vägen in i det nya samhället. Men tror socialdemokratien och Ingvar Carlsson att vägen in i detta nya samhälle är den väg som går från fond till fond till fond, precis som ni har försökt bygga upp dagens samhälle med motsvarande kollektivistiska medel? Jag tror att ni tyvärr har helt fel.

Så till frågan om kärnkraften och miljön. Jag har fått frågor av Karin Söder och Lars Werner på det området samt en liten släng av Ingvar Carlsson.

Det råder ingen oklarhet om var vi moderater står. Folkomröstningen skall respekteras. Den innebär stopp för nya kärnkraftverk. Det betyder att vi

skall fortsätta att driva dem vi redan har så länge det är säkerhetsmässigt och ekonomiskt motiverat. Skulle Tjernobylyckan leda till en förändrad syn på säkerheten i de svenska kärnkraftverken, hamnar vi i en ny situation. Men jag har ännu inte träffat någon expert som säger detta. Annars ligger faktiskt den tidigare linjen fast, även om vi har anledning att ta de internationella kärnkraftssäkerhetsfrågorna på långt större allvar än tidigare. De svenska kärnkraftverken blir ju inte osäkrare, därför att vi har upptäckt brister i de sovjetiska, och de sovjetiska kärnkraftverken blir tyvärr inte säkrare därför att vi avvecklar de svenska.

Så frågade Ingvar Carlsson mig vilka kontakter jag har haft med Västtyskland, Storbritannien och alla andra länder i Västeuropa som styrs av liberalkonservativa borgerliga regeringar. Jag är litet smickrad över att statsministern lägger över ansvaret för en stor del av våra utrikesförbindelser på oppositionen, men själv har han ju inte så många partivänner som sitter i regeringsställning.

Jag vet att regeringarna har ambitiösa program, och det vet jag att statsministern också vet. Men jag skulle vilja fråga: Hur har statsministern det själv med sina kontakter? De svenska socialdemokraternas broderparti i Västtyskland har förklarat sig vilja avskaffa kärnkraften på tio år och ersätta den med kolkraft. Det är det officiella besked vi får om den västtyska socialdemokratins energipolitik. Är detta det alternativ Ingvar Carlsson ser även här?

Miljön har socialdemokraterna börjat tala om åtskilligt under de senaste månaderna, och det är bra. Men det återstår att se om vi kan komma överens i de viktiga naturskyddsfrågor som vi har att avgöra, bl. a. när det gäller vattenkraftsutbyggnaden. Vi vill skydda de orörda Norrlandsälvarna, men ni står fortfarande på en position som innebär att ni skall hålla betong över naturmiljöer som vi därefter aldrig kan få tillbaka.

Det går bra att tala miljö, och det tycker jag är bra, och vi skall söka den enighet som går att söka. Men vi skall också vara medvetna om att det finns frågor där vi skiljs åt.

Anf. 7 BENGT WESTERBERG (fp) replik:

Herr talman! Jag har med stort intresse lyssnat på den lilla dialogen mellan Carl Bildt och Ingvar Carlsson om huruvida diskussionen om informations-samhället startade den 23 augusti i år eller redan för tre år sedan. Den som har följt med i den internationella debatten kan dock notera att halvledaren uppfanns i slutet av 1940-talet och att debatten om informations-samhället startade någon gång på 1950-talet. Så bägge herrarna är ganska sent ute, sett i ett internationellt perspektiv.

Ingvar Carlsson talar om att det är bra med förnyad och mer lyhörd välfärdspolitik, och jag delar den uppfattningen. Men skall det då vara så svårt att ge besked i ett antal konkreta frågor och lämna de övergripande flosklerna? De kan vara bra som en inkörsport för att ge klara besked, men kan vi också få de klara beskederna?

Om man nu vill ha en expansion av tjänstesektorn i glesbygd, är det då inte bra att de här gossarna i Säffle får chansen att fortsätta med sin flyktingmot-tagning? Om man vill ha valfrihet i skolan, som det talas om i regeringsförklar-ingen, är det då inte bra att de två enskilda gymnasieskolorna i Göteborg får

vara kvar? Kunde vi få klara besked på dessa punkter från Ingvar Carlsson, skulle den här debatten i alla fall ha fört sakerna någon liten bit framåt.

Vi kan säkert ha många diskussioner, Ingvar Carlsson och jag, om vem som har upphovsmannarätten till välfärdspolitiken. Jag tycker att det är en ganska meningslös diskussion, även om rötterna kan sökas i varje fall långt innan socialdemokratin fanns som politisk rörelse i det här landet. Men låt oss bortse från det och diskutera de aktuella frågorna.

Vad är det för generell välfärdspolitik som vi vill ha i dag? Jag menar med generell välfärdspolitik bl. a. en politik som inte innehåller stora inslag av inkomstprövning, därför att inkomstprövning leder till en rad negativa effekter. Det leder till mer byråkrati – byråkrater skall avgöra om personer har rätt eller inte att få bidragen som vi talar om. Det leder till tröskeeffekter – om inkomsten stiger faller en del av bidragen bort. Det leder till att man måste snoka i människors privatliv. Man måste ta reda på vilka de sover med, var de sover på nätterna och sådana saker.

Av det skälet bör man undvika inkomstprövade bidrag och satsa på mer generella bidrag, t. ex. satsa mer på barnbidrag än på bostadsbidrag.

I princip tror jag att Ingvar Carlsson delar den uppfattningen, men i praktiken verkar socialdemokratin helt fixerad vid tanken att bostadsbidragen även långsiktigt skall behållas, med alla de nackdelar som de har. Jag måste fråga Ingvar Carlsson vad det är för konsekvens i förordet för generell välfärdspolitik och mot inkomstprövning, om man så hårt slår vakt om bostadsbidragen.

Vi menar med generell välfärdspolitik också att man skall ge människor möjligheter att få t. ex. sjukvård och utbildning när de behöver det, men vi skall inte som politiker föreskriva vilka möjligheter som människorna skall utnyttja. Vi menar att det är väsentligt för den generella välfärdspolitiken att man ökar möjligheterna att välja. Jag delar helt Ingvar Carlssons uppfattning att det är viktigt att satsa på ökade kunskaper. Men hur är det, ifall de ökade kunskaper som människor får leder dem fram till olika slutsatser, som kanske inte Ingvar Carlsson gillar? Skall de då ha rätt att välja den utbildning de vill, skall de ha rätt att välja den läkare de vill, skall de ha rätt att välja den barnomsorg de vill ha för sina barn, skall de ha rätt att välja vilket politiskt parti de skall vara med i? Kan det få bli ett resultat av människors ökade kunskaper?

Jag noterade också med glädje att Ingvar Carlsson även den här gången tog upp miljöfrågorna, och jag hoppas, som flera talare före mig, att detta ökade intresse inom socialdemokratin för miljöfrågorna också skall leda till konkreta resultat, t. ex. att de älvar som Carl Bildt talade varmt om skall få finnas kvar. Jag hoppas att Ingvar Carlssons personliga engagemang i de här frågorna om inte annat skall kunna stoppa den inom socialdemokratin länge planerade utbyggnaden av de orörda älvarna och många andra värdefulla älvsträckor.

Men är socialdemokraterna och regeringen också beredda att gå vidare på andra områden? Naturvårdsverket har lagt fram ett förslag om skärpt miljöskyddslag, som innebär att det i fortsättningen skall bli lättare att fälla företag som överskrider de gränser för föroreningar som har satts när de har inlett sin verksamhet eller fått tillstånd att fortsätta den. Vi tycker att det vore

bra med en lagskärpning som skulle fungera på ungefär samma sätt som när man överskrider hastighetsgränserna på vägarna. Gör man det, frågar ingen efter motiven eller vilka effekterna blev, utan man bötfälls kort sagt. Vi tycker att företag skall behandlas på samma sätt.

Vi anser också att det är hög tid att man nu slutar att tillåta företagen att smutsa ner gratis så länge de håller sig under de tillåtna nivåer som koncessioner eller tillstånd ger dem. I dag får man under det taket smutsa ner hur mycket som helst, men detta tycker vi är orimligt. Man bör sätta ett pris på miljön, så att det lönar sig för företagen att anstränga sig ytterligare för att förbättra reningsanordningar och liknande.

Jag vill fråga Ingvar Carlsson: Är socialdemokratin nu beredd att gå vidare för att rädda vår miljö och se till att kraven i miljöskyddslagen skärps och att vi äntligen sätter ett högre pris på miljön än vad som hittills har gällt?

Anf. 8 KARIN SÖDER (c) replik:

Herr talman! Jag fick visserligen ingen fråga om hur centerpartiet sköter sina partirelationer, men jag kan ändå tillhandahålla riksdagen den upplysningen att senast i lördags höll vice ordföranden i centerpartiet, Olof Johansson, ett anförande för svenska folkpartiet i Finland, vars rubrik var Norden utan kärnkraft – börja på hemmaplan. Detta tycker jag är ett mycket fint sätt att arbeta på.

Jag kan försäkra att vi också i andra sammanhang utnyttjar alla tillfällen till diskussioner just från den utgångspunkten att vi inte klarar problemen enbart genom att avveckla i Sverige. Men skall vi med trovärdighet kunna agera i vår omvärld, gäller det faktiskt i det här sammanhanget som i andra att vi också måste rensa för egen dörr, och det är utgångspunkten för vårt agerande i de här frågorna.

Jag ställde ett antal frågor till statsministern, men jag fick föga besked, t. ex. om familjepolitiken. Det blev en del allmänna svar om välfärdspolitik. För centerpartiets vidkommande är det en självklarhet och har alltid varit det från partiets grundande i början av detta århundrade att vi skall slå vakt om människors grundtrygghet. Vi har ett solidariskt ansvar för varandra. Detta välfärdssystem är ännu icke utbyggt. Där fattas bl. a. vårdnadsersättningen: Vi är förvånade över att socialdemokraterna inte har insett detta förhållande. Men det gör de väl så småningom, det brukar bli så. Det har ju blivit så i andra frågor som centern har drivit.

Andra frågor som jag gärna skulle vilja ha svar på, och som jag tror att svenska folket engagerar sig mycket i, gäller samernas möjligheter att leva, dvs. följdverkningarna av Tjernobyl. Samerna drabbades oerhört hårt. Det är fråga om en hel kultur. Vi har verkligen ett gemensamt ansvar att verka för deras möjligheter att fortsätta att vara en väsentlig del av det svenska samhället, med de traditioner som samerna för vidare.

Sedan vill jag ta upp regionalpolitiken. Det förhåller sig ju så, statsministern, att strömmen under de senaste åren till framför allt Stockholm har varit oerhört stor. Det är en sanning att åtgärderna för att förändra detta förhållande har varit få, om ens några, från regeringens sida. Faktum är att många problem har uppstått till följd av detta. Bl. a. skrev justitieministern nyligen följande: Ett genomgående drag är att brottsligheten i allt högre grad

koncentrerats till storstadsregionerna. Justitieministern pekar på förhållandet att detta är en avigsida av koncentrationen till storstadsregionerna.

Jag läste häromkvällen i en av kvällstidningarna om en flicka som hade flyttat hit till Stockholm. Hon sade att våldet på gatorna var det som skrämde henne mest. Andra ungdomar vittnar om att man visserligen kan få jobb i Stockholm, men att man inte får någon bostad.

Många förhållanden som framför allt rör de unga människorna är en följd av denna koncentration till storstadsområdena.

Jag har inte fått något svar på vad regeringen egentligen tänker göra för att ändra på detta förhållande. Det räcker nämligen inte att satsa på de medelstora städerna. Om man studerar Sveriges karta, finner man att det i stora delar av landet knappast finns några medelstora städer, vilka skall utgöra den kraftkälla som skall strömma ut till de små orterna. Det är en nödvändighet, om man vill visa allvar i sitt regionalpolitiska handlande, om man vill skapa ett decentraliserat samhälle, och om man vill utnyttja all den nya teknik som vi har till förfogande, att man också satsar på små företag och mindre orter.

Därefter skulle jag vilja ta upp utbildningspolitiken. Statsministern hade många kloka ord att säga om denna som stämmer helt överens med vad centerpartiet anser när det gäller att få ut ny kunskap till breda grupper och att satsa på kvalitet i utbildningen. Men då får man inte heller rasera resurserna i grundskolan. Om man vill verka för ett decentraliserat samhälle, måste man se till att behålla de små skolorna. Det är en del av välfärdspolitiken och av uppbyggandet av ett mer jämlikt samhälle.

Det är klart att informationssamhället också kräver vidareutbildning. Det är bra att kunna konstatera att regeringen följer upp de tidigare regeringarnas intentioner. Det gäller t. ex. datautbildningen. Det var faktiskt under den tiden som den breda datautbildningen igångsattes, och det är vi stolta över.

Till sist, herr talman, vill jag påminna statsministern om att jag har ställt en fråga om förutsättningen för jämlikhet på utbildningsområdet, det gäller studiemedlens utveckling. Jag har ännu inte fått något svar på denna fråga.

Anf. 9 LARS WERNER (vpk) replik:

Herr talman! Statsministern ville inte utesluta en fredlig lösning av konflikten på den offentliga arbetsmarknaden. Nej, det har inte jag heller gjort. Men den här insikten som Ingvar Carlsson å regeringens vägnar i dag ger uttryck för borde ni lämpligen ha uttryckt långt tidigare – för flera veckor sedan eller kanske för flera månader sedan. Men då agerade ni faktiskt på ett sätt som inneburit att vi i dag har en konflikt.

Ni gick ut och talade emot de lågavlönades krav. Sedan tillsatte ni en medlare, vilket i praktiken, som jag sade, var en tvångsmedling. Därefter körde ni över arbetsgivarverket. Det är inte att undra på att vi är i den här situationen. Därför hävdar jag att ni bär huvudansvaret för att vi har en konflikt i dag.

I stället börjar ni, 20 år efter det att de offentliganställda fick förhandlings- och strejkrätt, diskutera inskränkningar i denna. Detta gör ni mitt under en konflikt. Vid sämsta möjliga tid tar man från regeringens sida upp en fråga, som varje facklig organisation självfallet måste diskutera efter det att man varit ute i en konflikt.

Jag lyssnade med intresse till Carl Bildt när han talade om konflikten. Jag vet inte om det beror på Carl Bildts okunnighet om arbetsmarknaden eller på moderaternas märkliga politik, men han påpekade att strejkrätten egentligen står i relation till hur mycket skatt vi betalar. Han sade ungefär så här: Eftersom vi betalar 50 % i skatt har vi rätt att ställa krav på en fungerande barnomsorg, kollektivtrafik och sjukvård. Innebär det, Carl Bildt, att de offentliganställdas strejkrätt skall göras avhängig av den skatt vi betalar? Om vi sänker skatten till hälften, till 25 % som Bildt talade om, kan då de offentliganställdas strejkrätt öka i motsvarande grad?

Alla som i dag säger sig vilja begränsa de offentliganställdas strejkrätt för att skapa lugn och ro på arbetsmarknaden talar egentligen mot allt förnuft och bättre vetande. En sådan åtgärd skulle inte bara mötas med protester. Den skulle dessutom provocera fram nya och ännu värre konflikter på arbetsmarknaden. Det hjälper inte, Carl Bildt, om man mobiliserar Valter Åman eller andra gamla småborgare. Den här frågan är för allvarlig för det. Jag skall inte karakterisera Valter Åman, men jag vill bara säga till socialdemokraterna att med sådana vänner behöver man inga fiender i fortsättningen.

Sedan ställde Ingvar Carlsson en intressant fråga till oss alla. Vad säger – i mitt fall – Lars Werner om kärnkraften när han träffar representanter för Sovjetunionen? Det är en intressant fråga.

Redan på den tid då det socialdemokratiska partiet trodde på en kärnkraftsutbyggnad, på samma sätt som de ledande krafterna i Sovjetunionen, hade vi en annan uppfattning. Men den gången fick vi ingen hjälp av socialdemokraterna. Tvärtom, om vi inte hänades för vår inställning till kärnkraften så använde ni utbyggnaden av kärnkraften i Sovjetunionen som ett exempel på hur kloka kommunisterna i Sovjetunionen var. Jag kan ju tala om för Ingvar Carlsson så här i efterhand att på den tiden fick vi också veta från representanterna i Sovjetunionen vilken klok kärnkraftspolitik socialdemokraterna i Sverige förde.

Nog om detta. Vi har samma uppfattning i dag. Vi säger samma sak till representanter för Sovjetunionen, till representanter för DDR. I dag har vi förhoppningsvis stöd för den uppfattningen från den socialdemokratiska regeringen.

Jag är överens med Ingvar Carlsson om att vi behöver internationella överenskommelser, även om socialdemokraterna sent omsider kommit till denna uppfattning. Men det blir mycket lättare och man har mera torrt på fötterna om vi sopar rent framför egen dörr, om vi börjar avveckla Barsebäck. Då har vi lättare att ställa krav på Sovjetunionen att de skall avveckla kärnkraftverket i Estland, eller på myndigheterna i DDR att de skall avveckla kärnkraften i Greifswald. Men vi måste börja här hemma, innan vi med trovärdighet kan ställa krav på andra länder.

Anf. 10 Statsminister INGVAR CARLSSON:

Herr talman! Jag är ledsen om jag har gjort Carl Bildt på dåligt humör. Jag tycker att de här debatterna är trevliga och stimulerande. Det är bara det att jag anser mig ha rätt att hålla mitt inledningsanförande enligt debattreglerna, efter att ha avlyssnat fyra stycken förberedda, mycket väl upplästa anföran-

den à 30 minuter. Så trodde jag att också regeringsföreträdaren hade rätt att hålla sitt inledningsanförande.

Problemet är naturligtvis att jag har fått 15–20 frågor att försöka besvara på mycket kort tid. Däri ligger en problematik.

Själv ställde jag två frågor. Den ena gällde skatterna: Vilken är den borgerliga skattepolitiken? Inte på den frågan av två kunde jag få något som helst svar. I stället för att klaga över min inledning kunde kanske Carl Bildt ha tagit upp den frågan. Den är ganska viktig – vilken skattepolitik vi skall ha.

Den andra frågan fick jag uppriktigt sagt ganska dåliga svar på. Den gällde vårt internationella ansvar när det gäller miljöpolitiken. Det är inte ointressant att se denna i ett internationellt perspektiv: vad den internationella kommunismen står för, vad den internationella borgerligheten står för och vad den internationella socialdemokratin står för.

Beträffande vad som skett i det förgångna konstaterar jag att Labour i Storbritannien och SPD i Västtyskland liksom socialdemokratin i Sverige har fattat principiella beslut om avveckling. Den internationella socialdemokratin har en politik – det har man inte på annat håll. Då frågar jag: Vad gör ni för att det skall bli en ändring? Det räcker ju inte med att det svenska kommunistpartiet protesterar mot de sovjetiska kärnkraftverken. De tuffar ju och går, och ibland går de tyvärr inte alls – det är bekymret, Lars Werner.

Carl Bildt beklagade sig över att löntagarfonderna göms i Gamla stans gränder. Är det en belastning? I Gamla stans gränder göms ju också moderata samlingspartiet. Har det kommit in en katt bland hermelinerna? Är det bekymret?

Jag tror att löntagarfonderna behövs som en motvikt inte bara ute i näringslivet, utan det är kanske också bra med litet bättre balans i Gamla stan.

Sedan är det klart att löntagarfonderna skall ha rätt att göra en och annan felsatsning. Men det intressanta är att allt fler företag vill utnyttja löntagarfonderna – de blir en bra del i det svenska näringslivets utveckling. Och de är, som Tage Erlander sade, bra också från den utgångspunkten att de inte flyttar till Liechtenstein.

Carl Bildt klagar över sparandet i Sverige. Jag tycker inte att moderaterna och Carl Bildt är de rätta personerna att göra det. Under den borgerliga tiden skedde det ju en fullständig katastrof i det här avseendet – vi skuldsatte oss upp över öronen. Gösta Bohman, dåvarande moderatledaren, satt i Grand Hôtels spegelsal och skrev under skuldsedel på skuldsedel, så att vi nästan höll på att förlora vår ekonomiska självständighet. Tala inte om sparande och kritisera socialdemokratin!

Det har sagts mycket om en dålig offentlig sektor, att den inte fungerar osv. Men i en borgerlig tidning läste jag nyligen om Santesson och City-Akuten, och han säger att det inte finns mycket kvar att göra i branschen, eftersom den offentliga vården är för bra. Det är väl ganska nära sanningen: Vi har en ganska bra sjukvård och bra offentlig sektor här i landet.

Jag skulle kunna instämma i ett par saker som Karin Söder sade och som jag tycker var bra.

Jag tror det är viktigt att göra något extraordinärt för samekulturens överlevnad. Vi är öppna för att diskutera den frågan. Den är oerhört viktig,

och den går utanpå det mesta av det som vi har resonerat om.

Jag är också beredd att diskutera och i praktiken vidta kraftfulla åtgärder för att vi skall minska försumningen. Det är en förfärlig utveckling som håller på att ske i våra sjöar, och en kraftfull miljöpolitik på den punkten skulle vara av stort värde.

När jag nu replikerar Karin Söder skulle jag också vilja säga att en sak smärtar mig litet grand.

Sedan länge har partierna en uppgörelse i grundlagsfrågan. Den innebär en spärr för partier som inte når upp till 4 % i riksdagsvalet. I förra valet kringgick centerpartiet den uppgörelsen genom sitt samarbete med kds. Det krävs 13-133 röster för varje mandat som centern har här i riksdagen. För folkpartiets, moderaternas, vänsterpartiet kommunisternas och socialdemokraternas mandat krävs däremot 15 500 röster. Varje centerpartist i riksdagen har alltså fått 2 500 röster mindre än övriga partiets riksdagsmän.

Många inom centern tycker också illa om att bakvägen hjälpa in kds i riksdagen och ta betalt genom subventionerade centermandat. Karin Söder! Är det inte dags för ett rakt besked om att valsamverkan med kds inte skall upprepas?

Jag vill också säga några ord till Bengt Westerberg om den offentliga sektorn. När det gäller flyktinganläggningen i Säffle har invandrarverket rätt att besluta om att den skall kunna drivas i privat regi. Jag har inte studerat frågan så noga att jag kan bedöma den i detalj. Men ligger den till så som Bengt Westerberg beskriver den, har jag inte några invändningar på den punkten.

Till skolfrågorna skall jag försöka återkomma i nästa replik – annars blir Carl Bildt irriterad över att jag inte säger någonting om engångsskatten.

Carl Bildt säger att om engångsskatten är så bra är det logiskt att den upprepas. Men Carl Bildt har inte riktigt förstått poängen. Engångsskatten är bra därför att den fördelar en exceptionell förmögenhetsökning som har skett i försäkringsbolagen. Men den ökningen är unik. Vi kan inte räkna med att den skall upprepas. Det är därför som vi inte lägger fram ett förslag om en permanent beskattning, och det är därför som denna skatt är bra som engångsskatt.

Att någonting är bra betyder alltså inte att det nödvändigtvis skall upprepas. För att ta ett exempel, Carl Bildt: Att pröva en borgerlig regering 1976 var kanske, trots de dåliga resultaten, på sitt sätt bra, för då fick ni chansen att visa vad ni kunde. Men slutsatsen av det experimentet är egentligen att det absolut inte bör upprepas. Därmed inga liknelser i övrigt mellan engångsskatten och borgerliga regeringar.

När ni nu hävdar att engångsskatten är orättfärdig för att den drabbar tidigare sparande, så är det en invändning som gäller förmögenhetsskatt och all skatt på realisationsvinster. Den argumentationen föranleder två frågor. För det första: Betyder detta att de borgerliga vill avskaffa alla förmögenhetsskatter och alla reavinstskatter? Och för det andra: Om ni vinner valet 1988, skall ni då betala de 15 miljarderna till försäkringsbolagen? Är det en konfiskation så är det, om ni har den uppfattningen, och då skall ni väl betala tillbaka pengarna.

Sedan är det fråga om de ändrade förutsättningarna. Menar de borgerliga

att staten aldrig får göra någonting som ändrar förutsättningarna, som ingriper i människornas ekonomi på ett oväntat sätt? Nej, det menar de inte. De borgerliga sänkte 1981 delpensionen från 65 till 50 %. Det betydde att ett antal människor, framför allt industriarbetare, inte fick råd att ha delpension. De blev tvungna att ställa in sina planer och fortsätta att arbeta. Det var en kraftig och mycket kännbar försämring av levnadsvillkoren för arbetare med dåliga ryggar, för vårdbiträden som inte hade klarat fortsatta tunga lyft.

Detta tycker jag är oerhört avslöjande. Att angripa löntagarna på det här sättet går bra. Då är det inte fråga om annat än att man skall bära varandras bördor och rätta munnen efter matsäcken. Men om man gör någonting mot livförsäkringsbolagens förmögenheter, någonting som drabbar kapitalet, då är det konfiskation. Jag bara konstaterar att det på den här punkten tydligen fortfarande är mycket stora ideologiska skillnader mellan partierna.

Jag blev litet sorgsen över att Karin Söder, efter att ha talat om nödvändigheten av att hjälpa de sämst ställda pensionärerna, så kategoriskt avvisade denna väg. Om dessa pensionärer har behov av en förbättring av sin köpkraft, varifrån skall pengarna då tas? Det är ju nämligen för att hjälpa just de sämst ställda pensionärerna som vi gör detta. Ni säger att vi skall hjälpa dem, men ni har inga pengar. Och pensionärerna är inte hjälpta av att vi lånar till deras förbättrade pensioner. Det har vi gjort tidigare, med förskräckligt resultat för landet som helhet.

Under detta anförande övertog förste vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Anf. 11 CARL BILDT (m) replik:

Fru talman! Låt mig börja med miljöpolitiken och en nationell del av denna, som statsministern inte berörde när han återkom i sin replik men som både Bengt Westerberg och jag tog upp, nämligen frågan om de orörda Norrlandsälvarna och vad som egentligen är socialdemokraternas inställning. Skall man offra dessa älvar för kortsiktiga sysselsättningsintressen, eller skall man det inte?

Däremot ställde statsministern frågor om det internationella miljöansvaret, och det tycker jag är bra. Men tittar vi på de socialdemokratiska partierna och deras politik ute i Västeuropa, finner vi att den politiken inte är mycket att skryta med. SPD i Västtyskland vill ersätta kärnkraften med kol, och det ger inte en bättre miljö. Tittar vi på Labour i Storbritannien, finner vi att man på Labours senaste partikongress hade en stor kärnkrafts- och miljödebatt. Vilka var det som där drev kravet på kärnkraftsavveckling? Jo, det var Kolgruvearbetareförbundet. Jag kan förstå att det förbundet vill ha bort kärnkraften och ha mer kol. Men är detta, statsministern, så mycket att vara stolt över när man diskuterar miljöpolitik här hemma?

Så till pensionsskatten, som vi dock fick någon typ av besked om. Statsministern hade väl rätt i sitt påpekande att jag inte riktigt förstått poängen med den här skatten. Det har jag faktiskt inte – inte mer än den enkla poängen att man skall ta 15 miljarder kronor. Jag noterar att statsministern hela tiden säger att det är att ta av livförsäkringsbolagens förmögenheter. Men alla vet ju – det står t. o. m. i lagtexten – att

livförsäkringsbolagen inte har några pengar. De bara förvaltar pengar: frivilliga pensionsförsäkringar, avtalade kollektiva pensionsförsäkringar. Vi har också fått svart på vitt, konkreta besked av SPP-chefen i går, som Bengt Westerberg refererade, att dessa indragningar, denna konfiskation, kommer att drabba de pensioner som betalas ut.

Jag kommer ihåg hur ni före valet förra året stod och sade att det kan bli besparingar och så, om det blir en socialdemokratisk regering, "men vi kommer inte att göra någonting åt något socialt trygghetssystem". Men för de fackliga organisationer och för de enskilda människor – jordbrukare, småföretagare och andra – som ingått dessa avtal är detta ett socialt trygghetssystem. Det är deras sociala trygghetssystem, och det ingriper ni nu i.

Statsministern säger att det här har varit en exceptionell förmögenhetstillväxt, och sådant måste man ingripa mot. Därmed ger han ju just detta besked, att om det går dåligt för sparandet under ett antal år, då gör staten ingenting, då hjälper man inte till, men om det blir några hyggliga år och då man kan använda vinsten för att täppa igen hålen från de dåliga åren, då går staten in och säger: De pengarna tar vi, för dem behöver vi bättre än vad ni gör. Detta måste ju med denna logik också gälla banksparande, allemansfonder och det ena med det andra.

När jag läste Metallarbetarens senaste nummer, och det skall man göra, fann jag att där hade införts en jättelik annons om att det nu gäller att allemansfonderspara. Där visas upp tabeller på en värdeökning som skulle få varje pensionssparare att bli grön av avund. De människor som sparat till sin egen pension har aldrig varit i närheten av en sådan värdeökning som man här utannonserar. Jag tycker att det är bra att man erbjuder detta, men, Ingvar Carlsson, hur länge skall dessa sparare få vara i fred? Skall ni ingripa mot pensionsspararna och det lilla de har fått för att täppa till hålen som behövde täppas till efter 1970-talet och den dåliga ekonomi vi då hade på grund av internationella omständigheter, måste ni väl ingripa mot dessa värdeökningar? Då går väl pennorna röda i regeringskansliet.

Sedan sägs att anledningen till att denna alldeles utomordentliga skatt, som är så förnämlig på alla möjliga sätt, dock inte är så bra att den kan upprepas är att omständigheterna är exceptionella och att dessa omständigheter inte återkommer. Ja, det var vad finansministern sade på en presskonferens och vad statsministern upprepar nu. Men i lagrådsremissen, som är regeringens officiella dokument och som Ingvar Carlsson har skrivit under, står det faktiskt tvärtom. Där står det att denna höga värdetillväxt kan väntas bestå under de närmaste åren. Detta skriver alltså regeringen till lagrådet. Är det så att värdetillväxten väntas bestå under de närmaste åren, varför skall då inte detta ingripande fortsätta, och varför skall man då inte ingripa på samma sätt mot andra fall som är aktuella, där man får denna typ av värdetillväxt? Ni skapar, statsministern, en osäkerhet hos enskilda människor som gör enstaka frivilliga insatser för sin egen trygghet. Även här är det fråga om ett trygghetssystem, och det är detta system ni ingriper mot.

Så mycket kort något om fonderna. Vi har dem i Gamla stan. Jag har t. o. m. utsikt över dem, så länge de är kvar, och det är kanske bra. Men min poäng är: Vad har fonderna åstadkommit? Ni anvisade oss en gång Ljusne

Kätting som exempel. Så gick det företaget i konkurs, och vi påpekade detta. Då anvisade ni Farmarslakt som exempel. Nu har också det företaget gått i konkurs, och min enkla fråga till statsministern är: Vad skall vi titta på härnäst? Var skall vi vänta att fonderna gör någonting som visar att de kan åstadkomma de där fina och trygga och bra jobben för framtiden?

Anf. 12 BENGT WESTERBERG (fp) replik:

Fru talman! Jag får först tacka för statsministerns uttalande om anläggningen i Säfte. Jag hoppas att signalen går fram såväl till invandrarverket som till Jan-Olof Lindberg och Lars Åkerblom, att nu står representanter för alla partier i denna kammare bakom tanken att de här företagen skall få fortsätta i egen regi. Detta gäller naturligtvis under förutsättning att jag har givit en riktig skildring av kvaliteterna hos denna anläggning. Har jag inte det är också jag felinformerad. Men förutsatt att min skildring är riktig, så är vi många som tycker att anläggningen skall få leva vidare. Jag tror att Åkerblom och Lindberg är glada över beskedet, och jag hoppas att invandrarverket tar beskedet på allvar, när verket skall behandla frågan i november.

Jag beklagar att statsministern inte tidigare har kunnat ge ett besked om skolorna och att han avsiktligt har väntat med att ge besked till sin sista replik, när jag inte längre har någon möjlighet att gå upp och replikera. Jag har ställt frågan många gånger i debatter i våras, och jag har ställt den här i dag, och ändå väntar statsministern med beskedet. Men låt mig då hoppas att beskedet blir en för många glad överraskning, nämligen att regeringen kommer att föreslå att de ifrågakvarande skolorna skall få finnas kvar. Då kommer jag att förlåta Ingvar Carlsson för att han ville spara den karamellen till sin sista replik.

Carl Bildt har redan pekat på en del svagheter i förslaget om pensionskatten, och jag och Karin Söder har gjort det tidigare och även i våra anföranden under dagens debatt. En avgörande skillnad i förhållande till många av de jämförelser som Ingvar Carlsson gör, t. ex. i fråga om ändrade regler för delpension och andra beskattningsregler, är att dessa regler gäller framtiden. Men här handlar det om att gå in och ta ett sparande från människor som dessa människor har byggt under många, många år. Och även om man inte tittar på förhållandena för dem som har sparat under många år måste man fråga sig: Vilka blir effekterna? Jo, då det gäller en person som för ett år sedan bestämde sig för att satsa sitt sparande i en pensionsförsäkring går man in och tar ungefär 70 % av den reala avkastning som han eller hon har fått under det här året. Men en person som i stället valde att sätta in sitt sparande på allemansfond och som haft en lika bra avkastning under året tar man ingenting av. Jag tycker att det är ett mycket konstigt uttryck för rättvisa, när en sparare får betala 70 % av den reala avkastningen och en annan ingenting alls.

Jag frågade i mitt inledningsanförande: Är det rimligt att ha en skatt som bara drabbar privatanställda och inte offentliganställda? Är inte en vanlig beskattningsprincip i Sverige att beskattningen åtminstone skall gälla lika oavsett vilken anställning man råkar ha? Är det rimligt att införa en skatt som drabbar de små och medelstora företagen – åtminstone huvudsakligen dessa – men inte de stora företagen? Beskattningen drabbar alla de företag som har

satt in sina pengar hos Svenska Personal-Pensionskassan, men den drabbar inte de företag som själva förvaltar pensionsmedlen – t. ex. Volvo, ASEA, SKF och nästan alla andra börsföretag. Jag kan inte förstå att det är rättvist att lägga upp en beskattning så som regeringen har föreslagit.

Vidare skulle det vara mycket intressant att få höra om Ingvar Carlsson menar att av medborgarrätten, av principen att alla skall ha *en* röst i allmänna val, följer en rätt för majoriteten att lägga beslag på privat egendom, vilket Ingvar Carlsson antydde i sitt tal på LO-kongressen. Nu kommer statsministern säkert att gå upp och förneka att han någonsin menat detta, som han brukar göra efter ha kommit med sådana här ideologiska utläggningar. Men då uppmanar jag alla dem som inte får möjlighet att höra en ytterligare replikomgång om det här att läsa Ingvar Carlssons tal på LO-kongressen. Där framgår mycket klart vad han i varje fall då menade – han kan ju ha ändrat sig.

Sedan vill jag säga ytterligare några ord om miljön. Det är viktigt att vi verkar internationellt. Det har Sverige gjort under mycket lång tid. Inte minst under de borgerliga regeringsåren verkade vi internationellt för att påverka miljöutvecklingen, och det skall vi fortsätta med. Vi har nått betydande resultat under olika regeringar i kampen för en bättre miljö och mot förorening. Vi har t. ex. lyckats få med praktiskt taget alla länder i Europa i den s. k. Trettioprocentsklubben, men det finns några undantag – nämligen Polen och England – som inte har velat ställa upp på detta. Det är angeläget att vi sätter till alla klutar från svensk sida, och vi kan säkert få med oss norrmän, danskar och många andra, för att försöka påverka de här staterna.

En konkret åtgärd, som jag anser att den svenska regeringen på allvar bör pröva, är att dra England och kanske också Polen – men det är viktigast med England – inför Internationella domstolen i Haag. Det finns tidigare prejudicerande fall där nationer har blivit fällda därför att de förorenar andra nationer. Jag tycker att man skall pröva den möjligheten också i fallet England.

Sedan tillkommer naturligtvis att vi – för att vi skall kunna föra en trovärdig regeringspolitik, som ger resultat i Sverige och som kan övertyga andra länder – måste försöka fortsätta att gå före. Också det har vi gjort i mycket stor politisk enighet i Sverige sedan mitten på 1960-talet. Vi ligger långt fram i miljöpolitiken, längre fram än de flesta andra länder, men det finns mycket mer att göra. Jag har väckt två konkreta förslag här i dag, som jag gärna skulle vilja höra statsministerns åsikt om – även om jag förstår statsministerns problem att på tio minuter hinna svara på alla frågor.

Jag har föreslagit att vi skall skärpa miljöskyddslagen på det sätt som naturvårdsverket vill, nämligen att vi i fortsättningen skall sätta pris på miljön, inte tillåta att företagen får släppa ut föroreningar – skit, kort sagt – i naturen utan att betala för det. Jag tycker att det är bra att ha ett tak och säga: Ni får bara bedriva den här verksamheten om ni håller er under taket. Men man skall inte få släppa ut smuts och föroreningar gratis upp till det taket heller. Jag hoppas att regeringen snart kommer att lägga fram ett förslag på den punkten.

Anf. 13 KARIN SÖDER (c) replik:

Fru talman! Jag vill för det första säga till statsministern, när det gäller vårt samarbete med kds, att de mandat som vi har i riksdagen inte har kostat färre röster än några andra mandat. Det är ju så – och det vet ni – att alla har röstat på centerns listor. Därav följer att vi har fått våra mandat på samma villkor som andra.

För det andra vill jag nämna att den samverkan som låg bakom det förhållandet att det fanns gemensamma listor har prövats i olika rättsvårdande instanser, som har funnit att samverkan inte är grundlagsstridig.

För det tredje kan statsministern vara helt lugn: Vi skall ge besked i god tid före nästa val om hur det blir med framtida samverkan.

Men jag förstår att statsministern ville komma med ett litet nålstick, eftersom jag strax innan detta sades hade fått mycket positiva besked, vilket jag tackar för. Det är mycket viktigt för den minoritet i vårt land som samerna utgör att känna att Sveriges riksdag står på dess sida i denna mycket brydsamma situation. Vi har helt enkelt inte råd rent moraliskt att låta samerna lida så som de faktiskt i dag gör eller att låta deras kultur gå under – vilket det finns risk för under de omständigheter som nu föreligger. Jag tackar således för beskedet på den punkten.

Likaså är det mycket viktigt att kampen mot förurning kan gå vidare under bred enighet. Men de 30 % som har diskuterats är i dag inte tillräckliga. Vi måste, som jag sade i mitt anförande, faktiskt ha en 80-procentig höjning av reningsgraden. Annars kommer skogen att dö. Jag vill peka på att det här inte bara är fråga om naturens överlevnad. Det är fråga om vår framtida ekonomi.

Låt mig som exempel ta skogsnäringen. Det är ju ett faktum att det inte går att driva sågverk, pappersmasseindustri eller liknande om vi inte har skogsråvara. Då blir det inga jobb och ingen aktieutdelning. Detta kan bli verklighet på många områden.

Detsamma gäller miljön i haven och sjöarna – om det inte finns liv där kan människorna inte heller få den utkomst som de behöver. Därför måste det skapas en miljöpolitik i vårt land och även internationellt – jag vill självfallet också verka för det. Det är naturens lagar som avgör hur vi människor skall hantera miljön. Det finns ingen annan möjlighet för framtiden.

Jag hoppas att jag får tolka statsministerns uttalande så, att regeringen också arbetar med riktlinjerna att det är vad naturen tål som kommer att vara avgörande. Det kan i det korta perspektivet synas som om det är penningpungen som avgör, men det är just kortsiktigt. På lång sikt förbättras ekonomin om den kunskap som i dag finns om miljön och vad den tål får komma till uttryck – då skapas det regional balans i detta land. Innovationskraft på alla områden kan komma till uttryck, och småindustrier kan blomstra om det sätts gränser för företagets och andras verksamhet. Också den offentliga sektorn måste anpassa sig efter den strukturen.

Detta är ett långsiktigt arbete. Statsministern inledde sitt huvudanförande med att säga att vi måste forma framtiden och att det vi gör i dag har betydelse för hur framtiden kommer att gestalta sig. Jag instämmer i detta – det finns inte mycket tid att förlora, utan insatserna måste göras nu.

När det gäller pensionärerna vill jag säga till statsministern att centern

redan i detta års budget hade avsatt pengar för att hjälpa de sämst ställda pensionärerna, dvs. undantagandepensionärerna. Om vi bara hade fått majoritet i riksdagen hade det problemet redan varit löst.

Centerpartiet kommer inte under några omständigheter att, på de grunder som tidigare redovisats och som jag angav i mitt huvudanförande, gå med på denna skatt, eftersom vi anser att en skatt som tas ut på detta sätt är orättfärdig. Skatten har inte heller alls förberetts – ett så dåligt förberett uttag av skatt har väl aldrig förekommit i detta land, och jag hoppas innerligt att det aldrig upprepas.

Jag skulle slutligen vilja fråga statsministern om undantagandepensionärerna finns med på listan över de sämst ställda pensionärerna i landet. De har väntat länge på att få rättvisa, och det vore rent skamligt om de även denna gång skulle bli utan. Ett besked i den frågan här i kammaren skulle vara mycket välgörande.

Anf. 14 LARS WERNER (vpk) replik:

Fru talman! Låt mig börja med att säga att jag hoppas att Ingvar Carlsson i sitt sista inlägg tar upp löftena till pensionärerna. Jag vill också påminna om att det i detta land finns en grupp delpensionärer som sedan 1985 väntar på besked, eftersom det har funnits pengar för att förbättra deras villkor. Jag utgår från att statsministern tar upp det i nästa anförande.

Bengt Westerberg talar rätt mycket om omsorgen om de gamla och sjuka och hemhjälpen, och han säger att det är områden som behöver byggas ut. Ja, det är vi säkert överens om, Bengt Westerberg. Då måste logiken bjuda att de grupper som arbetar inom dessa områden också får ordentligt betalt, men det säger Bengt Westerberg ingenting om. Han talar i stället om ökad konkurrens.

Det är nog inte avsaknaden av konkurrens som gör att det finns problem på dessa områden, utan huvudproblemet är att kommunerna får för litet pengar. Där är ju folkpartiet helt överens med regeringen – ni bjuder nästan över regeringen när det gäller hur mycket som skall tas från kommunerna. Det är det som gör att ni har problem på de här områdena. Jag skall inte polemisera mer, eftersom Bengt Westerberg inte har någon replik kvar, men jag vill påpeka att konkurrens inte löser problemen på dessa områden.

Det fanns tidigare ett relativt brett samförstånd om att samhällets svaga, barn, ungdomar, arbetslösa och lågavlönade, skulle gå före alla andra. Detta håller nu på att försvinna i debatten. Det finns inte samma samförstånd längre. Samhällets fördelningspolitik har blivit mer orättvis. Den har blivit inriktad på andra grupper. I dag är det de högavlönade som i första hand får skattelättnader. Besparingar och nedskärningar görs på områden som drabbar de grupper som vi tidigare talade om skulle prioriteras.

Under åren med de borgerliga regeringarna fick löntagarna vidkännas kraftiga reallönesänkringar. Trots detta gjorde socialdemokraterna i opposition 1981 upp med två av de borgerliga partierna om att ge de högst avlönade skattelättnader. Då började man egentligen gå ifrån principen om skatt efter bärkraft och vände helt upp och ned på fördelningspolitiken. De lågavlönade skulle sedan kompenseras i avtalsrörelsen. När de försökte göra det blev de angripna både av Arbetsgivareföreningen och av regeringen. Detta menar

jag är något annat och helt nytt, det är ett avsteg från arbetarrörelsens gamla fördelningspolitiska principer, från dess rättvise- och jämlikhetsideal.

Nu handlar fördelningspolitik inte bara om skatter och löner. Den offentliga sektorn, kommuner och landsting, spelar också en viktig fördelningspolitisk roll, genom att den garanterar alla medborgare lika rätt till utbildning, sjukvård, kultur m. m. Men även här märks en annan attityd. Trots tidigare löften om fortsatt utbyggnad av den offentliga sektorn genomdrivs nu regeringen, tillsammans med de borgerliga partierna, den ena nedskärningen efter den andra. Detta går också i första hand ut över de svaga i samhället. När man vill diskutera de här frågorna med regeringen hänvisas det alltid till de dyra åren med de borgerliga. Men det budgetunderskott som skapades under de sex åren kan ändå inte rättfärdiga alla nedskärningar ni håller på med.

I våras sade ni från regeringens sida att det går bra för Sverige. Nu helt plötsligt går det dåligt, trots att storföretag och banker redovisar rekordvinster. Ingen kan bestrida att det finns pengar i landet, pengar som kan användas både för att skapa sysselsättning och för att angripa sociala och ekonomiska orättvisor. Vi hävdar att fördelningspolitiken i första hand handlar om hur man använder landets samlade resurser. En sådan resurs att slå vakt om är den offentliga sektorn.

Just de här dagarna när vi har en konflikt på arbetsmarknaden vill jag till dem som kallar den offentliga sektorn för tärande i motsats till den närande privata sektorn säga: Tänk på att utan den offentliga sektorn skulle den privata sektorn inte fungera. Utan utbildning, utan barnomsorg, utan sjukvård, utan kommunikationer m. m. skulle Sverige stå stilla.

Anf. 15 Statsminister INGVAR CARLSSON:

Fru talman! Först skulle jag för Carl Bildt inte få använda den inledning jag hade tänkt mig. Nu underkänner Bengt Westerberg min andra replik som varande oacceptabel som svar på frågor. Nu har jag alltså en replik kvar för att svara på de uppemot 25 olika frågor som har ställts till mig. Det är en ganska omöjlig situation. Ni får faktiskt ta upp en diskussion om debattreglerna om ni i verkligheten har denna inställning.

Jag skulle först vilja säga något om löntagarfonderna. När man lyssnar på Carl Bildt får man intrycket att löntagarfonderna bara ägt aktier i företag som gått dåligt. Men så är det inte. Totalavkastningen på de olika fondernas satsade kapital växte 1985 med mellan 22 % och 54 %. Generalindex, dvs. börsen totalt, växte med 25 %. Fonderna klarade sig alltså bättre än genomsnittet. Av de företag där fonderna nu har kapital finns bland storföretagen ASEA, Volvo, Electrolux, Ericsson, Pharmacia, och bland mindre företag Gusum, Garphyttan, Fjällräven, Cominvest och Swanboard. Jag anser att löntagarfonderna nu spelar en bra roll i svenskt näringsliv.

Så till diskussionen om älvarna. Jag har inte svarat hittills, därför att jag tycker att det egentligen är en onödig diskussion. Här har bostadsutskottet enhälligt beslutat att de fyra stora älvarna i norr skall tas in i naturresurslagen och att några förstudier av dessa älvar inte skall göras. Vad är då Carl Bildts avsikt med de inlägg han har gjort i dag? Uppriktigt sagt tycker jag att hans uppträdande är ganska opportunistiskt. Han säger att vi inte skall ha

kärnkraft, han fördömer kol, och vi skall inte bygga ut älvarna. Var finns moderaternas ansvar för en långsiktig och förnuftig energipolitik? Carl Bildt har i varje fall inte gett uttryck för det här i dag.

Fru talman! I vad gäller pensionssparandet gick det dåligt för pensionsspararna under de borgerliga åren. Det var mycket illa. Men det har vi lyckats rätta till. Vi har skapat en så betydande förmögenhetsökning att vi anser det rimligt att den grupp som kanske mer än någon annan har gynnats av den ekonomiska politiken skall lämna sitt bidrag till att klara Sveriges ekonomi och fördela bördorna på ett rättvist sätt. Jag har inte förstått poängen med pensionsskatten, säger Carl Bildt. Nej, fru talman, det har vi förstått att han inte har förstått. Men det är faktiskt så att pengarna skall gå till de sämst ställda pensionärerna, och det är en mycket viktig poäng. Jag beklagar att moderaternas ledare inte har kontakt med den stora grupp människor i samhället som har det ganska svårt.

Vem är det då som egentligen drabbas av skatten på de privata försäkringarna? År 1984 var det mindre än 3 % av genomsnittsinkomsttagarna som hade privata pensionsförsäkringar. I genomsnitt betalade medelinkomsttagaren 130 kr. i premie. Samma år var det 60 % av dem som tjänade över en halv miljon kronor som hade sådana pensionsförsäkringar. Deras genomsnittspremie var 19 000 kr. Jag hade en fråga i sammanhanget, men jag skall inte ställa den, eftersom det inte finns möjlighet att replikera.

Så till omvärlden och till vad våra partivänner som vill avskaffa kärnkraften har föreslagit som ersättning. Det är riktigt att man som miljövänligare metod i viss utsträckning tänker sig använda kol för att ersätta kärnkraften. Vad har Carl Bildt för lysande alternativ som han inte har redovisat här? Har vi kommit överens om att avskaffa kärnkraften och tycker att detta är viktigt, då har vi ett ansvar för att göra det på internationell basis och inte bara genom att avveckla den svenska kärnkraften. Denna tanke har mötts av hånfulla och ointresserade kommentarer, och det är tråkigt. Vi kan aldrig lösa dessa problem eller andra miljöproblem utan ett internationellt samarbete.

Fru talman! De västtyska socialdemokraterna har inte bara den inställningen utan de vill dessutom ersätta kol med uran, och det är kanske trots allt en ännu viktigare och vidare fråga.

Jag vill understryka några saker som jag har tagit upp i dag. Jag har faktiskt knappast fått svar på någon av de få frågor jag ställde.

Jag frågade om de borgerliga ville ge tillbaka engångsskattens 15 miljarder. Det har man gått förbi. Om det är en konfiskation, skall väl i all sin dar dessa människor få tillbaka pengarna, om det blir en borgerlig politik. Ni har ju dessutom sagt att ni skall avskaffa löntagarfonderna. Trots vad Karin Söder sade har jag svårt att se var finansieringen finns för de pensionärer som är de sämst ställda. Jag har inte sett någon borgerlig budgetfinansiering av detta.

Beträffande privatskolorna vill jag säga att regeringen är positiv till fristående skolor som utgör ett alternativ till de vanliga gymnasieskolorna. Föregående budgetår blev fem fristående skolor, däribland en Waldorfskola i Göteborg, Rudolf Steinerskolan, statsbidragsberättigade. Men det räcker inte att de är väl fungerande skolenheter, som jag tror Bengt Westerberg uttryckte det, för att de skall få statsbidrag. De måste också i något avseende

pedagogiskt skilja sig från andra gymnasieskolor, och det gör såvitt jag vet inte Göteborgs högre samskola och Sigrud Rudebecks gymnasium. Men vi har faktiskt i år satsat på fem nya skolor som är fristående, och jag tror att det nu finns flera sådana skolor än under de borgerliga åren. Därmed har jag givit ett principiellt besked till Bengt Westerberg – vi är öppna för det. Vi är öppna framför allt för att man skall kunna använda en ny pedagogik och göra experiment inom de vanliga skolorna, men det kan alltså också ske inom privata skolor.

Jag reagerar mot det som här sades om att vi skulle ha haft en glättad inställning gentemot de fackliga organisationerna före valet. Genom att vi tog en konflikt i förra avtalsrörelsen, 1985, har vi gjort klart att vi anser att det finns bestämda gränser för hur mycket vi orkar med. Det är inte så att regeringen i efterhand har anslutit sig till Bengt Westerbergs bedömning när det gäller utrymmet. Bengt Westerberg sade att det inte finns något utrymme alls – han ville ha ett nollbud för 1986. Vi anser att det finns möjligheter till lönehöjningar; det senaste budet gällde ett lönepåslag på drygt 8 % utöver överhänget. Jag bara konstaterar att där föreligger en skillnad mellan Bengt Westerberg och oss i synen på vad som är möjligt för löntagarna att ta ut.

Till sist, fru talman, skulle jag vilja säga att i det moderna samhället är vi alla beroende av varandra. I den här debatten har visats hur vi påverkas av svavelutsläpp och kärnkraftsolyckor. Våra möjligheter att klara jobben och reallönerna beror inte bara på vad vi gör själva utan också på de internationella finansmarknaderna. Inom landet är våra jobb och levnadsbetingelser alltmer beroende av vad andra gör.

Förhållandet mellan individ och kollektiv ser ut på olika sätt inom olika ideologier. Från nyliberalt håll förnekas kollektivets roll, medan individen förhärligas. I praktiken innebär det att de allra starkaste premieras. I den kommunistiska ideologin finns å andra sidan inget utrymme för individen – där är det enbart kollektivet som räknas.

Vi socialdemokrater har en helt annan syn. För oss råder hela tiden ett samspel mellan individ och kollektiv. Varje kollektiv består av ett antal individer som både skall kunna se helheten och ta ett personligt ansvar. Vi människor är samtidigt självständiga och beroende av varandra. Ibland gnisstar det naturligtvis i det verkliga livet, samspelet mellan individ och kollektiv fungerar inte alltid. Likväl är det vi vill skapa en kollektivt uppbyggd trygghet där alla har arbete, där demokratin styr, ett samhälle som präglas av solidaritet och jämlikhet, ty det är bara i ett sådant samhälle människor kan få en frihet värd namnet.

Förste vice talmannen anmälde att Carl Bildt, Bengt Westerberg, Karin Söder och Lars Werner anhållit att till protokollet få antecknat att de inte ägde rätt till ytterligare repliker.

Anf. 16 LARS TOBISSON (m):

Fru talman! Får jag först sammanfatta statsministerns besked till oss här i kammaren i dag beträffande poängen med pensionsskatten. Poängen med den är pengan, den peng på 15–20 miljarder kronor som skall gå till statskassan. Jag kan försäkra att vi moderater i dessa tider inte funderar över

vad som skall ske när pensionsskatten en gång är genomförd. Vi sätter in all vår kraft på att bekämpa denna konfiskation av fyra miljoner pensionssparares medel.

Låt mig också göra en kommentar till debatten om privata skolor. Som riksdagsman i Göteborg tycker jag det var tråkigt med det snäva besked som statsministern gav på Bengt Westerbergs frågor om Göteborgs högre samskola och Sigrid Rudebecks gymnasium. Det är många som har arbetat för att få dessa skolor kvar. Det besked vi fick var ett nonsenssvar. Tyvärr ser möjligheterna därmed dystra ut.

Nedgången i oljepriser, dollarkurs och ränta, som vi har bakom oss, framkallade i våras något av ett glädjerus bland bedömare av de ekonomiska framtidsperspektiven. I den reviderade finansplanen skrev regeringen: "Utsikterna för den svenska ekonomins utveckling 1986 har förbättrats markant under de senaste månaderna."

När vi här i kammaren vid vårriksdagens slut diskuterade dessa frågor varnade jag dock för att utvecklingen kunde bli sämre än väntat i flera viktiga avseenden. Ute i världen har också besvikelsen brett ut sig under sommaren och hösten. Tillväxt och världshandel utvecklas långsamt. Skuldcrisen är ingalunda löst, även om den omvända oljeprischocken medfört att det nu kan vara andra länder än tidigare som ligger sämst till.

I USA:s ekonomi består de stora balansbristerna. Det är osäkert om det stora underskottet i bytesbalansen kan botas med en lägre dollarkurs, så länge det inhemska sparandet förblir så lågt som nu. De amerikanska försöken att förmå Tyskland och Japan att stimulera sina ekonomier genom t. ex. räntesänkningar erbjuder inte heller någon verklig lösning på problemet. Dessa länder har rätt i att varje nation själv först måste visa tecken på en klar strävan att reda ut sina problem på egen hand.

Även i Sverige är nu det ekonomiska stämningsläget dystrare än i våras. En lång rad prognoser tecknar samma bild som konjunkturinstitutets höstrapport. Tillväxten blir lägre i år än vad regeringen trodde i april. Att det blir någon produktionsökning alls förklaras av den tämligen snabba konsumtionsökningen. Däremot utvecklas investeringarna betydligt sämre än väntat. Detta sammantaget är raka motsatsen till den utlovade tredje vägens politik.

Det stora problemet är fortfarande den alltför snabba kostnadsstegringen, som avspeglas i successivt sjunkande marknadsandelar. Regeringen höll ju i våras envist fast vid tesen att lönerna inte skulle höjas mer än vad som framgick av dittills träffade avtal, dvs. ca 6 %. Konjunkturinstitutet meddelar nu att ökningen blir 8 % – precis som bl. a. Industriförbundet och vi moderater förutsåg i maj.

Detta kätterska erkännande är väl den främsta orsaken till att regeringen häromdagen i en särskild skrivelse till riksdagen fann för gott att korrigera den ekonomiska bedömning som dess egna ekonomiska bedömare i konjunkturinstitutet hade gjort. De siffror som under senare tid framkommit om utvecklingen av löner och priser verkar naturligtvis störande på den redan tidigare stora avtalsröran inom den offentliga sektorn.

Jag skall inte här, fru talman, gå igenom alla de missgrepp som regeringen gjort sig skyldig till i samband med årets löneförhandlingar. Det är bara att

konstatera att den nuvarande löneministern lika litet som sina föregångare har lyckats åstadkomma konsekvens i den statliga arbetsgivarens uppträdande. Allt tal om att bara en socialdemokratisk regering kan hantera facket och garantera lugn på arbetsmarknaden har också rejält kommit på skam.

Nu var förstås utgångsläget i år osedvanligt dåligt efter Olof Palmes personliga inbrott i statstjänstemannakonflikten våren 1985. Det bäddade för det stora överhäng som redan från början komplicerade årets avtalsrörelse på den offentliga sidan.

Det finns nu enligt min mening anledning att räkna med en lång och för allmänheten besvärande konflikt. Medan det naturligtvis är angeläget att motverka en snabb kostnadsstegring i den offentliga sektorn, är det svårt att se hur man ens efter en långvarig konflikt skall kunna nå fram till samstämmighet kring annat än en från samhällsekonomisk synpunkt alltför vid löneram. Och då återstår ändå fördelningsproblemet mellan olika tjänstemannagrupper. Riksdagen har här för statens del lagt fast personalpolitiska riktlinjer, som innebär att man måste rätta till den s. k. dubbla obalansen, dvs. det förhållandet att lägre tjänstemän har bättre anställningsvillkor än på arbetsmarknaden i övrigt, medan förhållandet är det omvända bland högre tjänstemän.

Men den största stötestenen förefaller vara de offentliga tjänstemännens krav på följsamhet med de privatanställdas löneutveckling. Regeringen motsätter sig bestämt en förtjänstutvecklingsgaranti med motiveringen att den skulle medföra en okontrollerad lönekostnadsökning.

Detta resonemang framstår som motsägelsefullt, eftersom regeringen samtidigt berömmar avtalsparterna på den enskilda sektorn för att de i år fått bukt med löneglidningen och därmed dämpat kostnadsstegringen. Man kan tycka att det då inte borde vara så farligt att tillåta en löneutvecklingsklausul, när den tydligen inte skulle behöva utlösas.

Men ett än större hot mot trovärdigheten i talet om en långsammare löneglidning inom industrin är den förda valutapolitiken. Det sägs numera ofta att den svenska kronan står stark. Men faktum är att dess värde successivt sjunker. Det beror på konstruktionen av den korg med främmande valutor som vi jämför oss med. Den amerikanska dollarn har där lagts in med dubbel vikt jämfört med dess andel av vår utrikeshandel.

Dollarkursens fall har medfört att om man i stället jämför med ett handelsvägt valutaindex, har kronan devalverats med åtskilliga procentenheter gentemot omvärlden under senare tid. I förhållande till D-marken har nedskrivningen varit hela 14 %, vilket har sin särskilda betydelse, eftersom Tyskland är vårt viktigaste konkurrentland.

Tidigare var vårt problem att lönekostnaderna steg snabbare här hemma än i andra länder, vilket framtvungade devalveringar i efterhand. Nu när det sägs att kostnadsstegringen är på väg nedåt, devalverar vi i stället i förväg!

Den sjunkande dollarkursen och dess genomslag via valutakorgen i form av en smygande devalvering framhävs ofta som något lyckosamt för landet. Men den verkliga innebörden är att det uppstår ett extra utrymme i särskilt exportföretagen, som om det inte helt skall resultera i större vinster måste leda till ökad löneglidning.

Det försäkras nu lugnande från förhandlingsparterna på den privata sidan

att de lokala löneavtalen inte överstigit vad som förutsetts i den centrala uppgörelsen. Men konjunkturinstitutet räknar ändå med att löneglidningen för industriarbetare blir hela 3 % i år. Det stora problemet är naturligtvis den löneutveckling som sker vid sidan av avtalen.

Att vi inte lyckats bryta tendensen till betydligt högre kostnadsstegring i Sverige än i andra länder framgick tydligt i förra veckan, när konsumentprisindex för september redovisades ha ökat med nästan en hel procentenhet jämfört med föregående månad. Om man eliminerar inverkan av internationellt bestämda faktorer och ser till den underliggande inflationstakten, ligger denna därmed kvar i närheten av 7 %. Den totala prisstegringen befinner sig sedan några månader tillbaka på uppåtgående. Regeringen medger att prisstegringen under året inte kan bli de 2 % man drömde om i våras men säger nu 3 %. Septembersiffran visar dock att gränsen för omförhandling i de privata avtalen på 3,2 % är i allvarlig fara.

Det är dock inte 1986 utan nästa år som framstår som det stora problemet. Konjunkturinstitutet har här inte vågat annat än att säga att lönekostnaderna stiger med i avtalet förutsedda 5,5 % plus en halv procent i höjda arbetsgivaravgifter. Men bl. a. den förda valutapolitiken gör det enligt min mening mycket sannolikt att löneglidningen fortsätter att ligga på en hög nivå.

Samtidigt förutses produktivetsökningen ligga kvar under 1 %. Det betyder att vi får en inhemsk kostnadsstegring på ca 6 %, samtidigt som vi inte längre kan räkna med positiva prisimpulser från vår omvärld. Även från den här synpunkten är det svårt att fästa tilltro till regeringens försäkringar om ett trendbrott i den svenska kostnadsutvecklingen.

Vad är då orsaken till att produktiviteten numera utvecklas så långsamt? Till att börja med beror det på att Sverige har en ovanligt stor offentlig sektor, där produktiviteten t. o. m. utvecklas negativt. Därtill kommer att näringslivet nu nått kapacitetstaket. Trots detta är företagen tämligen obenäpna att investera för att utvidga sin verksamhet. Förklaringen är, som vi moderater många gånger framhållit, det hårda skattetrycket, de många regleringarna och kanske inte minst den tilltagande tendensen till snabba och oväntade kast i det politiska beslutsfattandet. Finansminister Feldt har ju gjort sig känd för att skjuta från höften, när det gäller t. ex. pensionsskatt och omsättningsskatt på aktier, för att inte tala om löntagarfonderna.

Vad kan då göras för att få bukt med problemet med den alltför snabba löne- och prisutvecklingen i Sverige? Till att börja med skall vi politiker avstå från direkt inblandning i lönerörelserna. Det skulle vara fel från både principiell och praktisk synpunkt att lagstifta mot de offentliga tjänstemännens strejkrätt. Vi får inte glömma att det förekom besvärliga konflikter inom den offentliga sektorn, långt innan de anställda där fick full förhandlingsrätt.

Däremot är det en viktig politisk uppgift att ordna så att löneförhandlingarna får vettiga villkor för sitt arbete. Det betyder att vi skall skapa förutsättningar för en real tillväxt i ekonomin, och det reser i sin tur krav på sänkt skattetryck, avregleringar och andra utbudsstimulerande åtgärder. Inte minst viktigt för framtiden är att vi får fasta spelregler i det ekonomiska livet.

Vad speciellt beträffar löne marknaden är det enligt min uppfattning angeläget att vi funderar över valutapolitiken. De offentliga tjänstemännens förhandlare måste ges en chans att tro på löftena att löneglidningen kan hållas nere. Närmast till hands ligger kanske tanken att skriva upp kronan gentemot korgen. Men dennas konstruktion gör att det skulle krävas regelbundet återkommande revalveringar så länge dollarn faller, och det gäller att finna en mera fast punkt.

En sådan erbjuder sig i form av det europeiska monetära systemet (EMS), i vilket flertalet EG-länders valutor ingår. Att följa D-marken skulle vara en mera ambitiös målsättning, men vi har ju tidigare på sätt och vis gjort det i den gamla valutaormen. En medelväg vore att skugga den europeiska valutaenheten ecun, som även omfattar det brittiska pundet.

När Sverige i slutet av 1970-talet under trycket av våra stora ekonomiska obalanser utträdde ur valutaormen, utlovades en förnyad anknytning till ett europeiskt valutasamarbete, så snart förutsättningar för detta åter förelåg. Tiden borde nu vara mogen för en valutapolitisk regim, som kunde bädda för en långsammare kostnadsstegring över hela arbetsmarknaden. Ett snabbt sådant ställningstagande skulle dessutom kunna avsevärt underlätta tillkomsten av avtal utan följsamhetsklausuler inom den offentliga sektorn.

Fru talman! Erfarenheterna av socialdemokratisk regeringspolitik sedan 1982 visar att det inte är med snabba utryckningar och fördelningspolitiska improvisationer som vi kan få de för både vår samhällsekonomi och landets medborgare så besvärande arbetsmarknadskonflikterna ur världen. Vi går av allt att döma mot en lång och kall vinter av missnöje. För att återföra vår ekonomi och vår välfärdsutveckling på rätt bana krävs det – här liksom i andra länder med liknande problem – en mera marknadsbestämd politik, dvs. en borgerlig politik.

Anf. 17 INGEMAR ELIASSON (fp):

Fru talman! Kommentarer till mötet mellan president Reagan och generalsekreterare Gorbatjov i Island har varit förvirrade. Den första beskrivningen av mötet var att det blev fiasko. Besvikelsen lyste också ur ansiktet på förhandlarna och deras besittare, när de tillkännagav resultatet av överläggningarna i Reykjavik.

När de båda supermaktsledarna samlat ihop sig till beskrivningar inför sina hemmaopinioner gav de emellertid ett delvis annorlunda intryck. Såväl i president Reagans som i generalsekreterare Gorbatjovs TV-tal beskrivs ingående hur förhandlingarna förlöpte. Gemensamt för deras beskrivningar är att de var mycket nära ett verkligt genombrott i förhandlingarna om reduktion av kärnvapenarsenalen. Det handlade inte om vilken marginell reduktion som helst. Så här beskrev president Reagan det enligt Dagens Nyheters översättning:

Vi föreslog en tioårsperiod under vilken vi skulle inleda en minskning av alla strategiska kärnvapen, bombplan, kryssningsmissiler, interkontinentala kärnvapenmissiler, ubåtsbaserade missiler och de stridsspetsar dessa medför. De skulle reduceras med 50 % under de första fem åren. Under de följande fem åren skulle vi fortsätta genom att eliminera alla offensiva missiler för alla räckvidder.

Motsvarande beskrivning fanns också i generalsekreterare Gorbatjovs TV-tal.

En sådan ömsesidig reducering har ofta förts fram i nedrustningsdebatten. Den bygger på den obestridliga logiken att terrorbalansen på en lägre nivå borde fruktas av ingen men önskas av många, ty den frigör så mycket resurser för andra bättre och mänskligare ändamål. Enligt båda supermakterna har man alltså varit nära att komma överens om en sådan radikal nedrustning.

Det är begripligt om den första reaktionen blir besvikelse när en förhandling på väg mot ett lyckat resultat spricker. Men de båda supermaktsledarnas tämligen samstämmiga beskrivningar av hur långt man kom i överläggningarna borde väcka mera hopp än misströstan. Om det var möjligt, kan vi säga oss, att komma så långt efter 36 timmars förhandling, då har vi rätt att kräva att man fortsätter.

Vi kan inte ha något intresse av förhastade beslut. Det skulle tvärtom kunna verka destabiliserande på världsfreden. Men med utgångspunkt i Reykjavikförhandlingarna måste vi kunna förvänta oss att arbetet med att förbereda nästa överläggning sker med stor intensitet och med sikte på att förverkliga det avtal om begränsning av åtminstone vissa typer av kärnvapen som både Reagan och Gorbatjov säger sig önska och som en massiv opinion runt om i världen längtar efter mer än mycket annat.

Med ett optimistiskt betraktelsesätt på Reykjavikmötet och med resultatet av Stockholmskonferensen i minnet kan man alltså tycka sig se vissa ljusglimtar i kontakterna mellan supermakterna. Det förändrar emellertid på det här stadiet dess värre ingenting beträffande hoten i vår egen närmiljö. I bedömningen av hur vi bäst värnar vårt oberoende och vår neutralitet, har vi att utgå från den upprustning som skett i vår omvärld och från det faktum att vår del av världen fått en alltmer strategisk betydelse. En viss real förstärkning av vårt försvar är mot den bakgrunden oundviklig.

Det är, fru talman, oroande och djupt olustigt att kränkningarna av vårt territorium fortsätter. Det finns uppenbarligen en främmande makt, som medvetet tar den risk – för människoliv och för politiska påfrestningar – det innebär att kränka vårt territorium. Den beslutade förstärkningen av ubåtsskyddet måste därför drivas vidare med all kraft. Den som i ond avsikt kränker våra gränser måste vara medveten om risken att bli sänkt eller nedskjuten.

Det finns i sammanhanget, fru talman, anledning att understryka den hängivna och engagerade insats som personalen inom ubåtsskyddsverksamheten gör. Tekniskt är det ett mycket svårt arbete. Nya metoder och teknik införs successivt. Vill vi emellertid snabbt öka kapaciteten i ubåtsskyddet, bör vi eftersträva att hålla i gång de spaningsresurser vi har under fler av dygnets timmar och årets månader. Det handlar i mycket om hur personalfrågorna löses. Här tror jag att en framsynt och generös inställning från statsmaktens sida är nödvändig.

Fru talman! Snart har tio av årets månader gått till ända, och ännu har årets avtalsrörelse inte avslutats. Vi tycks i dag stå långt från ett avtal på den offentliga sektorn. De påfrestningar som många människor drabbas av till följd av den pågående konflikten borde vara ett tillräckligt skäl för att driva parterna fram till förhandlingsbordet och till en överenskommelse.

Många rollinnehavare i årets egendomliga avtalsrörelse har anledning att fråga sig om det måste vara på det här viset. Måste varje avtalsrörelse på den offentliga sidan sluta i kaos och konflikt?

Alla vill säkert svara nej på den frågan. Många har anledning att självkritiskt tänka igenom hur en bättre tingens ordning kan uppnås.

Efter storkonflikten 1980 såg det ett tag ut som om avtalsmarknaden skulle gå in i ett lugnare skede. Från 1983 har vi emellertid haft konflikt på arbetsmarknaden varje år.

Vi kan ha synpunkter på hur förhandlare och organisationer på ömse sidor använder sin förhandlingsfrihet och lever upp till sitt ansvar. Vi har säkert många förvånats över uttalanden och ageranden i den här avtalsrörelsen, vilka reser frågan om rollinnehavarna är vuxna sitt ansvar. Det är emellertid ingenting som vi såsom politiker kan eller bör reglera. Däremot kan vi via regeringen påverka hur staten som arbetsgivare sköter sin uppgift.

Det är i detta sammanhang värt att notera, att ett avtal har förhandlats fram i år på den privata sidan utan öppen konflikt. I rena förhandlingar mellan arbetsgivare och arbetstagare har man diskuterat såväl förhandlingsordning som materiellt innehåll i en central överenskommelse. På den offentliga sidan däremot har det i år liksom flera år tidigare gått till öppen konflikt.

Dessa erfarenheter har fått många att ifrågasätta strejkrätten för offentliganställda. Man påpekar – och det med rätta – att effekterna för tredje man ofta blir orimliga. Slutsatsen bör enligt min mening emellertid vara en och entydig: Låt de offentliganställda behålla sin strejkrätt! Parterna på arbetsmarknaden skall förhandla under lika villkor. Den fria förhandlingsrätten är över tiden det bästa sättet att i en marknadsekonomi klara lönebildningen. Med denna fria förhandlingsrätt är intimt förknippad rätten att tillgripa stridsåtgärder. I vår roll här i riksdagen som lagstiftare gör vi därför klokt i att inte peta på den rättigheten. De antydningar som framkommit härom också från regeringshåll bör tillbakavisas.

Utifrån detta principiella ställningstagande har vi emellertid anledning att i en allmän debatt erinra om att den fria lönebildningen inte bara rör friheten att förhandla och tillgripa stridsåtgärder utan också ansvaret att bedöma och stå för effekterna av sina handlingar.

Om jag sålunda med viss iver vill försvara de offentliganställdas strejkrätt, vill jag med samma iver uttala förhoppningen, att man inom varje organisation ställer sig frågan, om strejken så ofta som skett är ett effektivt vapen när det gäller att hävda sina intressen. På den privata sidan drabbas arbetsgivaren av produktionsstörningar och inkomstbortfall vid en strejk. På den offentliga sidan påverkas inkomsterna högst obetydligt, medan däremot utgifterna minskar eftersom inga löner utgår till de strejkande. En strejk på den offentliga sidan är därför ofta rena vinsten för arbetsgivaren. Drabbas gör däremot tredje part: föräldrar som blir utan barn tillsyn, patienter som får vänta på operation, allmänhet som drabbas av försämrade kommunikationer. Jag är säker på att insikten om dessa effekter måste leda till en intensiv debatt inom resp. organisation när väl avtalsrörelsen är över.

På arbetsgivarsidan har man motsvarande anledning att fråga sig i vilken grad man bär ansvaret för att vi år efter år hamnar i öppna konflikter.

Intresset bör därvid koncentreras till regeringens roll. Regeringen borde ha många anledningar till självkritisk analys sedan årets avtalsrörelse avslutats. Låt mig i några punkter sammanfatta den kritik jag tycker man kan rikta mot regeringens hantering av avtalsrörelsen på offentligsidan:

1. Regeringen måste, som ansvarig för den ekonomiska politiken, i god tid före avtalsrörelsens början ge sin syn till känna om sambanden mellan lönekostnadsutveckling och arbetslöshet, inflation och andra faktorer som påverkar den ekonomiska stabiliteten. När man i år kommit så långt att medlarna lagt ett slutbud, formulerade sig regeringen tydligt på den här punkten. Med löneökningar av den storleksordning som slutbudet innebar ökar arbetslösheten och/eller skattetrycket, förkunnade då finansministern. Det beskedet kom många månader för sent. Denna syn på tillgängligt löneutrymme hade bort deklarerats långt tidigare – närmare bestämt för ett år sedan. Men då räckte väl inte kuraget till, för då befann vi oss i en valrörelse.
2. Regeringen har på ett olyckligt sätt tillgripit vad man kan kalla tvångsmedling. Först när alla argument prövats i direkta förhandlingar mellan parterna, när man förhandlat i botten, är det meningsfullt att tillsätta en medlingskommission. Traditionen har varit att båda parter skall framställa önskemål om det innan kommission tillsätts. I år avvek regeringen från denna praxis. I ett försök att tvinga på parterna ett avtal tillsattes en gemensam medlingskommission. Det var inget lyckat grepp. Den påskyndade, såvitt man kan förstå, inte förhandlingsarbetet.
3. Regeringen har på ett olyckligt sätt blandat ihop sina roller som statsmakt och arbetsgivare. Den senare rollen har regering och riksdag uppdragit åt statens arbetsgivarverk att spela. Dess möjligheter att konsekvent fullgöra sin uppgift har störts av inbrott från regeringsledamöter.

När t. ex. medlarna lagt sitt slutbud, klampade regeringen in och övertog rollen som arbetsgivare. Trots att arbetsgivarverkets ledning redan givit ett bestämt svar till medlarna, inskred finansministern och talade som arbetsgivare, inte som regering med ett övergripande ansvar. För löntagarorganisationerna blev därmed läget än mer komplicerat. Vem var egentligen motparten – arbetsgivarverket eller regeringen?

Om löneökningarna skall stanna inom ramen för tillgängligt utrymme, krävs ett bestämt och konsekvent uppträdande från arbetsgivarsidan. Man kan inte uppnå det genom att begära att arbetstagersidan skall förhandla mindre effektivt. Det kan uppnås bara genom att arbetsgivarsidan uppträder mera bestämt.

De brister härvidlag som finns på den offentliga arbetsgivarsidan har återigen sin grund i regeringens försummelser att inte ha klarat ut ansvars- och arbetsfördelningen mellan sig själv och arbetsgivarverket.

Jag hoppas att regeringen – finansministern och statsrådet Johansson, som lyssnar nu – inte bara slår ifrån sig den här kritiken utan ingående och självkritiskt ser över sitt eget agerande inför kommande avtalsrörelser.

Fru talman! Konflikten har ställt många barnfamiljer utan barnomsorg. Jag har sett att man från socialdemokratiskt håll beklagat konflikten därför att den ökar förståelsen för privatisering på den offentliga sidan. Tänk inte

så! Kravet på enskilda alternativ behöver inte hjälpas fram av strejker bland offentliganställda. De idéerna verkar av egen kraft. De allra flesta människor tycker nämligen att det är en högst rimlig tanke att det skall finnas alternativ. De flesta föräldrar tycker det är självklart att man borde få välja den barnomsorg som passar barn och föräldrar bäst. Många föräldrar vill lösa barnomsorgsfrågan genom egna initiativ. En del vill stanna hemma på heltid eller deltid. Andra vill ordna avbytarsystem med grannar och vänner. Andra åter vill gå med i ett föräldrakooperativ, få plats på daghem som drivs av kyrkor eller andra ideella sammanslutningar. Tanken att alla som vill tillhandahålla god barnomsorg skall få lika ekonomiska förutsättningar att göra det, är logisk och oemotståndlig. På samma sätt vill människor kunna välja läkare, tandläkare och äldreomsorg.

Personalen inom den offentliga servicen, i barndaghem, i sjukvården, i äldreomsorgen, gör strålande insatser. I många fall är deras prestationer långt mera värda än den lön som utgår för deras insatser. När vi kräver förbättrade villkor för att driva alternativ i icke-offentlig regi, är det inte av missnöje med deras arbete utan därför att vi konsumenter är betjänta av valmöjligheter på det området liksom på alla andra – men också därför att personalen inom den offentliga sektorn drar nytta av att arbetstillfällena blir fler och arbetsgivaren inte bara en enda. När socialdemokraterna motsätter sig tillkomsten av alternativ inom den offentliga sektorn, går de därför varken konsumenternas eller personalens intressen till mötes.

Anf. 18 PÅR GRANSTEDT (c):

Fru talman! Jag har inte tänkt tala så mycket om pensionsskatter och inte särskilt mycket om avtalsrörelsen. De frågorna behandlades ju ganska mycket i partiledarrundan, och jag antar på goda grunder att vi kommer att få en ny utförlig debatt om dessa frågor i samband med att Kjell-Olof Feldt tar till orda senare i den här debatten. Då kommer vi att företrädas av centerpartiets förste vice ordförande Olof Johansson.

Jag har i stället tänkt ta upp en annan fråga, som kanske är av ännu större betydelse för Sveriges utveckling på litet längre sikt, nämligen frågan om kunskap. Det är alldeles uppenbart att vår största nationella tillgång är kunskapen. Det gäller den kunnsighet som finns bland forskare och tekniker, som skall ta fram nya produkter och hålla Sverige i frontlinjen i den tekniska och vetenskapliga utvecklingen. Det gäller den kunnsighet som finns bland goda administratörer inom såväl privat som offentlig verksamhet, och den kunskap som finns bland skickliga yrkesverksamma inom industri, jordbruk och servicenäringar.

Kunskap behövs också för att vi skall kunna bemästra miljöproblem och få ett bra och vettigt energisystem i framtiden, för att vi skall kunna få en positiv kulturell och social utveckling och på det sättet skapa bästa möjliga livskvalitet för människorna i vårt land.

Det är därför som vi i centerpartiet ger frågorna om kunskapsutveckling, om utbildning och forskning, allra högsta prioritet. Vi har i olika sammanhang hävdat att vårt utbildningssystem och vårt forskningssystem måste fredas från olika besparings- och nedskärningsåtgärder. I stället skall vi satsa på det området, eftersom satsning på utbildning och forskning är en satsning

på framtiden. Detta gäller alla nivåer, från grundskolans lågstadium till doktorandutbildning vid våra universitet – och naturligtvis alla led där-
emellan.

Det finns hot mot vårt utbildningssystem. Vi har redan en ganska intensiv debatt om kvaliteten i vår utbildning, och det finns en stark medvetenhet om att vi behöver förbättra kvaliteten. Men i stället ser vi framför oss en utveckling med successivt nedskurna statliga anslag till ungdomsskolan. Detta beror på att elevkullarna, i första hand i grundskolan, minskar. Med den konstruktion som man har för statens bidrag till kommunerna när det gäller skolväsendet leder det till att statsbidragen minskar i samma takt.

Men kommunernas kostnader minskar inte i samma takt. Denna utveckling leder till att man tvingas lägga ned skolor, att lärartjänster försvinner, att klasserna blir större och att kvaliteten blir sämre. Detta anser vi är en oacceptabel utveckling.

Vi i centern har sagt: Låt resurserna stanna kvar i skolan! Se till att de pengar som frigörs genom att man har litet färre elever att undervisa i stället kan användas för att förbättra kvaliteten i skolan! Se till att vi kan behålla de mindre skolorna i våra städer och på landsbygden, så att vi kan öka lärartätheten, få mindre klasser och på det sättet få en bättre skolmiljö och en bättre undervisning! Detta hör till våra viktigaste framtidssatsningar.

Kvaliteten i utbildningen och tillgängligheten till utbildning är något mycket betydelsefullt för den enskilde individen. Möjligheten till en god utbildning och till rätt utbildning är ofta det som avgör för den enskilda människan om han eller hon sedan kan syssla med det arbete som vederbörande har fallenhet och intresse för. Detta är någonting som vi måste tänka på i det fortsatta reformarbetet i gymnasieskolan, så att vi bättre anpassar gymnasielinjerna till de enskilda elevernas behov och framtidsmöjligheter. Vi behöver se över hetygssystemet och tillträdessystemet till både gymnasieskolan och högskolan, så att vi verkligen gör det möjligt för rätt person att komma till rätt plats i utbildningsväsendet.

Men det som i dag kanske är det största problemet för många unga människor som vill skaffa sig en högre utbildning är ekonomin. Vårt undermåliga studiefinansieringssystem på högskolan kännetecknas av att de studerande under studietiden har så dålig ekonomi att de måste arbeta ganska mycket vid sidan av studierna eller ta socialunderstöd. Om man försöker finansiera studierna med extra arbete, leder det alltför ofta till att man inte orkar fullfölja studierna och att man gör ett studieavbrott, ett fruktansvärt slöseri med både samhälleliga och mänskliga resurser. Nästa problem är att, trots att studiemedlen är så snålt tilltagna under studietiden, skuldbördan blir oerhört betungande.

Det är precis så som Karin Söder sade tidigare i dag, att bristerna i studiemedelssystemet – här gör jag mitt enda inlägg i debatten om arbetsmarknadsläget – är en av de grundläggande orsakerna till den arbetsmarknadskonflikt vi har i dag. Framför allt högskoleutbildade med lägre lön får en väldigt pressad ekonomi på grund av den stora skuldbördan. En av de bästa åtgärder som regeringen skulle kunna vidta för att underlätta den akuta situationen är att ta initiativ på studiestödsområdet.

Centern har fört fram två viktiga förslag i en rapport som vi publicerade i somras.

Det ena är att vi skall lätta skuldbördan för dem som nu har genomgått studier på högskolan och betungas av mycket stora skulder. Vi har helt enkelt sagt: Låt oss avskriwa alla studieskulder över 150 000 kr. Jag tror att det rejält skulle bidra till att lösa många av de problem som man jobbar med i dag.

Det andra är att vi vill ha en ordentlig reform av studiemedelssystemet för framtiden. Det konkreta förslag vi har lagt fram bygger på en ordentlig höjning av den icke återbetalningspliktiga delen – man skapar en studielön. Vi har sagt att den bör motsvara ungefär ett basbelopp, drygt 23 000 kr. Denna studielön skall behandlas som arbetslön, beskattas, ge sociala förmåner, ATP-poäng osv., ge rätt till sjukersättning om man måste vara frånvarande från studierna på grund av sjukdom. Det skulle också göra det hela administrativt mycket enklare än vad det nuvarande studiemedelssystemet är. Ovanpå denna studielön skulle man ha statsgaranterade banklån. Vi har sagt att ett rimligt belopp kan vara 80 % av ett basbelopp, ungefär 18 000 kr. Genom att föra över ländelen från statsbudgeten till bankerna lättar man den ekonomiska belastningen på statsbudgeten. Totaleffekten blir att det inte uppstår någon kortsiktig merkostnad för statsbudgeten. På längre sikt blir det fråga om en belastning genom att återbetalningarna minskar, men vi tror att de stora samhällseliga vinsterna av ett rejält studiemedelssystem är så betydande att man också härigenom kommer att finansiera kostnaderna för själva systemet.

Det behövs rejäla tag i fråga om studiefinansieringen, och vi är förvånade över regeringens totala tystnad när det gäller detta område. Det skapades vissa förväntningar i somras, men de förväntningarna har grymt svikits – hittills i varje fall. Chansen finns ju ännu att ge tilläggsdirektiv till den utredning som jobbar med dessa frågor.

Utbildningssystemet har också en väldigt stor betydelse för hela samhällsstrukturen. Detta märker man tydligt om man undersöker vilka regioner i vårt land som på sistone har ökat sin befolkning och vilka som inte har ökat befolkningen. Det är nämligen så att de län som ökade sin befolkning, t. ex. förra året, har alla det gemensamt att det finns ett universitet i länet. Övriga län stod stilla eller minskade när det gäller invånarantalet. Den region som ökade snabbast var den som jag representerar, Stockholms län, som ökade sitt invånarantal med 15 000 personer förra året, samtidigt som invånarantalet i landet som helhet bara ökade med hälften. Det finns ett klart samband mellan utbyggnad av den högre utbildningen och utvecklingen i olika län. Det är alltså universitetslänen som ökar härvidlag, medan övriga stagnerar eller går bakåt. I varje län är det högskoleorten som står för ökningen, medan andra orter ofta har en mer ogynnsam utveckling. Detta skapar problem. Det skapar problem för oss här i Stockholmsregionen genom ett alltför hårt expansionstryck.

Fru talman! Stockholm är faktiskt unikt bland världens storstäder, inte genom att staden har gott om bostadsområden, industriområden, motorvägar och sådant – det har alla storstäder gott om. Men Stockholm är unikt därför att här erbjuds en miljö som det nog inte finns maken till i någon storstad av motsvarande storleksordning. Jag syftar på de fina grönområden som finns här, skärgården som går ända in i stadens hjärta, klipporna, den förhållandevis rena luften osv.

Vill vi behålla de fantastiska miljökvantiteter som vi har i denna storstadsregion och vidareutveckla den, så förutsätter det en lugn och sansad utveckling. Det förutsätter att vi inte tvingas bygga igen de gröna ytorna med nya industriområden, bostadsområden och motorvägar, utan att vi kan anpassa utvecklingen till en god livsmiljö för invånarna här. Men skall det bli möjligt, så måste vi också satsa på utvecklingen i andra delar av landet, se till att man kan skapa försörjningsmöjligheter över hela landet. Detta i sin tur är naturligtvis en avgörande förutsättning för att upprätthålla sysselsättning, servicestandard och en hög livskvalitet i de delar av landet som nu hotas av avfolkning. Vi har alltså i högsta grad ett gemensamt intresse, vi i storstadsregionerna och de som bor i regioner som hotas av avfolkning, att se till att vi slipper en flyttlasspolitik.

En av de viktigaste vägarna när det gäller att få denna jämnt fördelade utveckling över hela landet är att se till att vi har ett decentraliserat, kvalitativt högtstående utbildningssystem och att vi bygger ut möjligheterna till högre utbildning och forskning i hela landet. Det är därför som centern slåss så hårt för ett decentraliserat högskoleväsende i Sverige. Detta är någonting som vi tror gynnar kvaliteten i utbildning och forskning men som också gynnar den regionala utvecklingen.

Att satsa på utbildning och kunskap, fru talman, är att satsa på framtiden. Det gäller hela Sveriges framtid som ett land i frontlinjen bland tekniskt, ekonomiskt, vetenskapligt och kulturellt utvecklade nationer. Det gäller de enskilda människornas framtid – därför att kunskap är nyckeln till vars och ens framtid. Det gäller också olika regioners och orters framtidsmöjligheter.

Att skära ned på utbildningsresurserna är ett slags missriktat sparsamhetsnit. Det är att lägga krokben för utvecklingen. Det är därför som vi anser att utbildningen måste ha högsta prioritet. Utbildning och forskning måste vara det som för oss mot en framtid, präglad av hög livskvalitet för alla människor i alla delar av landet.

Anf. 19 MARGÓ INGVARDSSON (vpk):

Fru talman! Debatten i anslutning till konflikten inom den offentliga sektorn är både motsägelsefull och oroande. Det är motsägelsefullt när regeringen och de borgerliga partierna i ena ögonblicket hävdar att det inom kommunsektorn finns så mycket pengar att det årligen finns ett utrymme för att dra in miljardbelopp till staten för att minska budgetunderskottet och i nästa ögonblick hävdar att det inte finns pengar till att ge de offentliganställda löneökningar som andra grupper.

Under de senaste åren har de offentliganställda ständigt fått höra att de är ineffektiva, tärande på samhällsekonomin och att verksamheten skulle skötas bättre i privat regi.

Inom sjukvården, äldrevården och utbildningen har de anställda pressats hårt av nedskärningar och minskade resurser. Och när de strejkar ifrågasätts deras fackliga rättigheter. SAF-chefen och borgerliga politiker går ut öppet och kräver att de offentliganställdas strejkrätt skall omprövas. Jag måste säga att Ingemar Eliasson var ett glädjande undantag när han här i dag direkt uttalade att man icke får ifrågasätta de offentliganställdas strejkrätt. Men frågan är om Ingemar Eliasson är representativ för folkpartiet i den

uppfattningen eller om det bara är hans privata åsikter. Vi vet att folkpartiets politiska orakel i Göteborg är av en annan uppfattning.

Regeringsföreträdare uttrycker sig inte lika öppet som de som direkt kräver att de offentliganställdas strejkrätt skall inskränkas, men innebörden i vad regeringen säger blir densamma. Den säger att man skall talas vid efter konflikten och mäta erfarenheterna mot de huvudavtal som finns med de offentliganställda.

Att de offentliganställdas strejkrätt ifrågasätts är både upprörande och oroande. Ett ifrågasättande av strejkrätten innebär i praktiken att de offentliganställda fräntas förhandlingsrätten. Vilka andra maktmedel står till buds för de anställda vid förhandlingar om strejkmöjligheten upphävs? Skall de offentliganställda vara helt utlämnade åt arbetsgivarnas godtycke och löneförhandlingar bedrivs som MBL-förhandlingar, dvs. att den som har makten avgör vilka avtal som skall gälla? Skall vi förse MBL med en ny paragraf, som föreskriver arbetsgivarens skyldighet att meddela om ny lön införts eller om avtalen fortfarande gäller?

Krav på slopad strejkrätt för de offentliganställda är inte bara ett slag mot förhandlingsrätten, det är också ett slag mot jämlikheten och kvinnorna. Det är främst kvinnor som är anställda inom den offentliga sektorn. Hittills har kvinnorna inte förmått att föra fram sina krav med samma kraft som manligt dominerade fack, exempelvis metallarbetarna. Ett exempel på detta är att kvinnorna generellt sett fortfarande har 20 % lägre löner än männen.

Inom sjukvården har personalen, som främst består av kvinnor, alltid tvingats att sätta sina egna krav på arbetstider och arbetsförhållanden i bakgrunden och patienten i förgrunden. Nu kan vi konstatera att det finns ett starkt stöd hos allmänheten och patienterna för de vårdanställdas strejk. Att de offentliganställda inte skulle behöva samma fackliga rättigheter som andra grupper motiveras ibland av att de skulle ha en större anställningstrygghet än andra. Men anställningstryggheten inom den offentliga sektorn är en illusion. De senaste åren har de ständigt arbetat under hot om verksamhetsminskningar, och minskningar har också genomförts. Många har enbart vikariat med ständiga omplaceringar som följd. Vilka andra grupper skulle acceptera sådana arbetsförhållanden?

I debatten om de offentliganställdas lönekrav finns också starka krafter som tar chansen att blåsa upp motsättningar mellan privatanställda och de offentliganställda. Syftet är givetvis att splittra lågavlönade privatanställda och offentliganställda. Men det är en falsk motsättning, som inte har något stöd i verkligheten. I verkligheten består många familjer av en lågavlönad privatanställd och en lågavlönad offentliganställd. Här är det den samlade familjeekonomin som gäller. Man får betala lika mycket för korven oavsett om man är privatanställd eller offentliganställd. Då står man på samma sida i kravet på en lön att leva på. Det är beklagligt att företrädare för LO hjälpt till att blåsa liv i falska motsättningar mellan låglönegrupper. Dess bättre rör det sig enbart om en liten krets av förhandlare. Har de redan glömt bort Dalauppropet, som formulerade kravet på höjda reallöner, solidaritet med de offentliganställda och en rättvis fördelningspolitik? Nu behövs det en gemensam front mot regeringens diktat i avtalsrörelsen. Vi måste också tillsammans försvara vår offentliga sektor.

Angreppen om bristande effektivitet i den offentliga sektorn, vare sig de kommer från Kjell-Olof Feldt eller de borgerliga, som från Bengt Westerberg i dag, kräver förtydliganden för att inte vara rena skamgrepp. Vad menar ni egentligen? Är personalen inom exempelvis sjukvården lat och arbetsoduglig? Drar de benen efter sig på sjukhusen och vårdcentralerna? Behandlar de fel patienter, eller är man för generös när man diagnostiserar sjukdomar? Är det inte effektivt och lönsamt att behandla alla patienter, eller är det några som inte skall ha behandling? Vilka mått skall vi använda oss av för att mäta effektiviteten inom sjukvården? De mått som vi har i dag säger ingenting om effektiviteten. Det som ser effektivt ut i statistiken är kanske ineffektivt sett ur ett samhällligt perspektiv. I dag anses t. ex. korta vårdtider och snabb omsättning på patienter vara ett effektivt resursutnyttjande. Men om man analyserar den effektiviteten blir man varse att de korta vårdtiderna leder till att samma patienter har flera vårdomgångar under ett år på grund av att de inte hunnit bli friska under den korta vårdtiden. Det kan också se effektivt ut med många korta besök på vårdcentralerna. Men hur blir det med effektiviteten, om det är samma patienter som ständigt återkommer därför att sjukvården aldrig har tid nog att verkligen ta reda på vad som framkallar ohälsan hos människorna?

De mätmetoder vi har i dag ger oss alltså inget besked om effektiviteten i sjukvården. Och de som klagat över brist på effektivitet har inte kunnat ge några förslag på hur man egentligen skall mäta effektiviteten.

Om det inte är det sätt varpå sjukvården, barnomsorgen osv. bedrivs som avses när man riktar kritik mot verksamheten för bristande effektivitet, måste det klart anges vilka delar inom den offentliga sektorn och vilka personalgrupper som inte är tillräckligt effektiva.

Självfallet skall krånglig och onödig byråkrati avskaffas. Men alla förespråkare för avskaffande av onödig byråkrati är inte trovärdiga. Vi har sett exempel på att borgerliga politiker infört krånglig byråkrati inom områden som tidigare fungerat rationellt och obyråkratiskt. Jag avser införandet av patientavgifter vid besök hos distriktssköterskor. Vill man avskaffa dyr och onödig byråkrati inom exempelvis sjukvården – vilket de borgerliga säger att de vill göra – bör man omedelbart föreslå ett slopande av alla patientavgifter. De utgör endast 2 % av landstingens inkomster och förorsakar ett merarbete som förmodligen åter upp den största delen av inkomsten.

De som faller in i kritiken mot den offentliga sektorn och talar om brist på effektivitet utan att exakt ange vad som avses ger sitt stöd till dem som vill överföra den offentliga sektorns verksamheter till privata vinstintressen.

Fru talman! I fredags gjorde finansdepartementet ett nytt debattinlägg avseende den pågående arbetsmarknadskonflikten. Då presenterades en promemoria om Sveriges ekonomi, byggd på rapporter från konjunkturinstitutet. Siffrorna pekar på dystra år för kommunerna. Enligt finansdepartementet hade kommunerna ett underskott på 3,6 miljarder år 1985. I år förväntas underskottet bli 4,9 miljarder och 1987 3,2 miljarder. Konjunkturinstitutet har något lägre underskottssiffror i sina beräkningar, och där spår man t. o. m. att det 1987 skall bli ett överskott på 0,5 miljarder.

Finansdepartementets nya bedömningar av kommunernas ekonomi framstår som paradoxala vid en jämförelse med de bedömningar som gjordes i

statsbudgeten och den reviderade finansbudgeten. I statsbudgeten framhölls den stora likviditeten inom kommunsektorn – den angavs till 35 miljarder för 1987 – som garant för att staten kunde ta pengar från kommunerna för att minska budgetunderskottet. I tilläggsbudgeten tog man den beräknade goda finansiella situationen i kommunsektorn till intäkt för att dra in ytterligare miljarder från kommunerna till statskassan.

Hur skall man egentligen tolka de dubbla budskapen i promemorian och statsbudgeten? Kan finansdepartementet inte räkna? Eller tar man där fram de siffror som behövs för stunden för att legitimera den förda politiken? När staten behöver pengar för att minska budgetunderskottet hänvisar man till ett stort överskott i kommunsektorn. Ett halvår efteråt, när de offentliganställda kräver skäliga löner, har plötsligt miljarderna försvunnit och i stället blivit ett underskott.

Om finansdepartementets nya uppfattning om kommunernas ekonomi inte är ett nytt diktat i avtalsförhandlingarna, förväntar vi oss att det snart läggs fram ett regeringsförslag om att återställa konfiskerade miljarder till kommuner och landsting för att de skall kunna ombesörja sin viktiga verksamhet, som de flesta av oss är helt beroende av.

Anf. 20 Statsrådet BENGT K. Å. JOHANSSON:

Fru talman! I drygt fyra år har den socialdemokratiska regeringen fört en framgångsrik politik, som lett till att vi är på väg ut ur de akuta ekonomiska problemen. Våra balansproblem är mindre och våra resurser har vuxit. Detta har skett samtidigt som vi har värnat om den gemensamma välfärden, om trygghetssystemet och om sysselsättningen.

För att tillväxten i den svenska ekonomin skall bli tillräckligt hög och sysselsättningen öka i önskvärd utsträckning utan att bytesbalansen försämraras, är det nödvändigt att konkurrenskraften är god. Det krävs, att den inhemska kostnads- och prisökningen inte är högre än i våra viktigaste konkurrentländer, och det kräver i sin tur att den nominella lönestegrings-takten i den svenska ekonomin sjunker. Ett fullföljande av den förda ekonomiska politiken kräver sålunda att vi varaktigt kan dämpa pris- och löneutvecklingen. Att skapa ett utrymme att förhandla om är, som statsministern sade i sitt anförande, den viktigaste insats regeringen kan göra för avtalsrörelsen.

Regeringen skall godkänna de avtal som träffas av statens arbetsgivarverk. Till yttermera visso skall avtalen underställas riksdagen och godkännas här. Detta innebär självfallet att regeringen blir inblandad i var gränsen går för ett ansvarsfullt avtal på det statliga området.

Regeringen skulle svika sitt uppdrag om den i efterhand lade skulden på arbetsmarknadens parter om priser, export, tillväxt och sysselsättning ginge alldeles fel och inte försökte påverka utvecklingen medan den ännu går att påverka. Visst kan en regering bara låta det hela löpa i väg – det har vi sett exempel på – men att den socialdemokratiska regeringen engagerat sig så hårt för att klargöra sambanden mellan löner, priser och sysselsättning beror på att de berör själva fundamentet för en framgångsrik ekonomisk politik. Vi måste få ner inflationen om vi skall klara ekonomisk tillväxt, reallöner och sysselsättning.

I anslutning till vad Lars Tobisson sade i sitt anförande vill jag säga att en av de uppgifter som vi har lagt på oss alltsedan sommaren och under hösten har varit just att klargöra att de ekonomiska förutsättningarna inte är självklara:

För det första att vi inte kan räkna med att effekterna i den svenska ekonomin av oljepris- och dollarprissänkningarna skall bli varaktiga. Vi måste också ha en beredskap åt andra hållet. Detta är ingenting som vi långsiktigt kan räkna oss till godo och därmed känna oss trygga och säkra för framtiden.

För det andra att prisstegringarna måste bekämpas. Vi skall ha så låga prisstegringar som möjligt. Jag vill emellertid säga till Lars Tobisson att det inte finns någon anledning att spela upp en enskild månadssiffra och säga att den utgör något hot. Sett i ett perspektiv ligger man i nuvarande situation ungefär på den linje som pris- och kartellnämnden räknat med, utifrån en prognos om 3 % prisstegring under loppet av 1986. Sedan finns det däri säsongsmässiga förändringar, såsom de som skedde under september månad och registrerades i den mätning som nyligen redovisades.

Får jag, när jag ändå är inne på vad Lars Tobisson sade, också säga att jag tyckte det var en litet egendomlig diskussion han förde om valutapolitiken.

Den svenska valutakorgen är avvägd så att den skall vara en avspeglning av våra handelsförbindelser. Det har blivit effekter på den svenska valutan tidigare genom konstruktionen av denna korg, när dollarkursen gick upp och D-markskursen sjönk. Nu går det åt andra hållet, men i det långa loppet tar de ut varandra om korgen är riktigt avvägd.

Några ledamöter har under denna allmänpolitiska debatt berört och delvis kritiserat de ställningstaganden som regeringen och staten som arbetsgivare har gjort under den nu pågående avtalsrörelsen på den offentliga sektorn. Jag finner det angeläget att ge min syn på det uppkomna läget, och det finns också skäl att försöka se framåt och kommentera vilka olika vägar som ligger framför oss för att vi skall undvika att utvecklingen under 1986 upprepas.

Jag vill gärna markera de utomordentliga insatser som görs inom vård, omsorg och förvaltning i kommuner, landsting och stat – därom finns ingen tvekan. Vi socialdemokrater betackar oss för att bli hopbuntade med de borgerliga partierna när det gäller försvaret av den offentliga sektorn. De två senaste valrörelserna är ett uttryck för det.

Jag vill också tillbakavisa att det först i ett sent skede av avtalsrörelsen skulle ha klargjorts vilka förutsättningar som gäller för en framgångsrik avtalsrörelse. Regeringen klargjorde i både budgetpropositionen och kompletteringspropositionen mycket tydligt önskvärheten av en snabb avtalsrörelse som syftade till ett flerårigt avtal. Det klargjordes med utomordentlig tydlighet att det gällde att parallellt få ned takten i pris- och kostnadsökningarna för att väg därigenom skulle beredas för reallönförbättringar.

Förutsättningarna för att avtal snabbt skulle kunna träffas på det offentliga området underlättades av den lösning som, visserligen inte utan svårigheter, växte fram på det privata området tidigt i våras. Lyckades man på det privata området att genom samordnade förhandlingar relativt snabbt komma fram till en ramöverenskommelse för en tvåårsperiod gavs det också bättre förutsättningar att komma fram ganska snabbt på den offentliga sidan.

Det stora flertalet löntagare, såväl privat som offentligt anställda, kommer

i år att erhålla betydande realinkomstökningar genom att prisstegringarna blir mycket lägre än tidigare år, och även för 1987 ser det ljus ut. Till bilden hör att regeringen i god tid har givit ytterligare ekonomiska förutsättningar genom att tidigt lägga fram förslag till inkomstskatteskalor för 1987 och 1988. Där har regeringen skapat en grund för att avtalsrörelsen skall underlättas.

Man kan självfallet fråga sig, mot bakgrund av de sällsynt goda förutsättningarna i form av stora reallöneökningar och ett givet privatavtal, varför vi har hamnat i en avtalssituation på den offentliga sidan med tre strejkskedan.

Det finns ett antal faktorer som har bidragit till den komplicerade situationen på den offentliga sektorn. I våras var de sex fackliga förhandlingsorganisationerna på den offentliga sidan djupt oense om själva förhandlingsuppläggningsen. Några ville förhandla snabbt under våren och före sommaren. En facklig organisation gick ut i strejk på försommaren innan någon egentlig budgivning hade startat, för att understryka att det var bråttom. Andra ville absolut vänta med alla realförhandlingar till hösten.

Detta skapade en situation som var mycket svårforcerad, och det blev nödvändigt för regeringen att tillsätta en medlingskommission. Det har ingenting med tvångsmedling att göra, som någon av ledamöterna påstod.

Medlingskommissionen har därefter lämnat ett flertal bud som inte har kunnat antas av samtliga parter. Orsaken till att buden inte har lett fram till avtal är inte bara oenighet mellan arbetsgivare och arbetstagarer om nivåerna och andra villkor, utan det är i hög grad också att de fackliga organisationerna inte inom sig och sinsemellan haft en gemensam uppfattning om hur ett tillgängligt löneutrymme bör fördelas.

Trots att medlingskommissionens arbete, sedan strejkerna blåstes av, ledde fram till att direkta förhandlingar upptogs är det nu, efter endast ett par dygns förhandlande, strejk på det kommunala området och omfattande varsel om strejker på det statliga området.

Avtalsrörelsen har också varit komplicerad därför att de stora lönenivåökningar som ägde rum på den offentliga sidan 1985 har lett till lönekostnadsökningar och inkomstökningar 1986.

Man kan emellertid ställa frågan om inte en huvudorsak till att det har blivit en så komplicerad avtalsrörelse, särskilt på den offentliga sidan, är att det är mycket svårt för fackliga organisationer att ställa om sina krav från en långvarigt onormal situation till en mera rimlig och normal. Under en lång följd av år låg lönestegringsnivån genomsnittligt på 10 % och prisstegringen en bit över. Följden blev kraftigt sänkta reallöner. Nu har vi genom en framgångsrik ekonomisk politik fått produktionsökning igen, och genom den sänkta inflationstakten får vi utrymme för reala förbättringar med avsevärt lägre lönekrav.

Men denna insikt har på en del håll svårt att tränga igenom, på samma sätt som en del företag tycks behålla ett gammalt och felaktigt beteende när det gäller prissättningen på varor. Man kan ha en viss förståelse för att det innebär svårigheter för fackliga organisationer att tänka om och ställa om från sina tidigare krav. Men det är nödvändigt.

Men ligger inte en av grundorsakerna till den uppkomna svåra situationen i att det under de tidigare åren blev naturligt att ställa mycket höga krav? Jag kan ställa den motfrågan till de borgerliga representanter som vill se

orsakerna till den uppkomna avtalsituationen i vad som inte skulle ha sagts av regeringen i valrörelsen eller vad som har sagts av regeringsföreträdare i själva avtalsrörelsen. Är inte själva huvudproblemet att många tror sig i ett slag kunna vinna tillbaka det man förlorade i köpkraft under ett antal borgerliga år? Finns det då inte anledning till eftertanke på den borgerliga kanten i fråga om vad som är orsaken till den uppkomna situationen?

Anf. 21 LARS TOBISSON (m) replik:

Fru talman! En dag när Stockholms båda morgontidningar med anledning av strejksituationen har ett och samma ord på löpsedeln – kaos – vore det faktiskt egendomligt om löneministern, som han tydligen planerat, kunde sitta stilla i sin bänk och bara småle därtill. Jag sätter värde på att vi har fått detta tillfälle att diskutera en mycket allvarlig situation.

Jag har inte kritiserat regeringen eller löneministern för att han vill försöka hålla igen på löneutvecklingen på det offentliga området. Vi har nu i finansutskottet tagit över den roll som lönelegationen tidigare hade. Jag har själv där sagt, det tror jag att löneministern kan intyga, att i den rollen är vi alla, från moderater till kommunister, arbetsgivare. Vi skall naturligtvis också spela den rollen. Vad jag har kritiserat är att regeringen och löneministern enligt min mening inte har agerat med den konsekvens och kraftfullhet som krävs för att klara hem en mycket komplicerad förhandling som denna. Det gäller alltså sättet att uppträda.

Jag medger, som jag gjorde i mitt första anförande, att det grundläggande problemet inte är löneministerns utan det härrör från sättet att lösa upp den förra statstjänstemannakonflikten våren 1985. Inför ett stundande val bakade man ihop det enorma överhänget, vilket gjorde att man egentligen kunde se att den typ av brytning som vi nu har skulle bli oundviklig. Därtill har man kommit igen redan i finansplanen, som löneministern skryter med, och sagt att vi skall ha tvåårsavtal med noll första året. Det skulle vilken förhandlare som helst säga inte var någon särskilt klok upplägning. Medlingskommissionen tillsattes långt innan parterna hade bett om det. Inför en strejk på ett avtalsområde satsade man på storlockout på ett annat avtalsområde. När tiden närmade sig för att den skulle utlösas, visade det sig att den var ett tomt hot. Den gick inte att genomföra. Nu i höst har man lämnat oklara besked om vilken syn man egentligen har haft på de medlarbud som har lagts. På ett sent stadium gav man till ett rytande och sade att nu är nivån för hög. Men, löneministern, inte kommer detta att hjälpa till att få ned nivån så att den kan accepteras ur synpunkten att hålla tillbaka kostnadsstegringen.

När det gäller fördelningen erinrade jag tidigare om de personalpolitiska riktlinjer vi har lagt fast i riksdagen. Får jag fråga löneministern: Står dessa fast? Kommer åtgärder att vidtas i årets avtal som innebär att rekryteringen av nyckelpersonal till riksdagen underlättas?

Jag skall återkomma till frågor om valutapolitiken och prisutvecklingen. Det är också viktiga beståndsdelar av denna debatt. Men jag skulle vara tacksam för att få svar på de första frågorna till att börja med.

Anf. 22 INGEMAR ELIASSON (fp) replik:

Fru talman! Bengt K. Å. Johansson sade att han inte ville bli hopbuntad med de borgerliga partierna när det gäller den offentliga sektorn. Jag förstår inte riktigt vad han menar. Låt mig upprepa vad jag sade i mitt anförande, nämligen att de anställda inom den offentliga sektorn, i vården, i barnomsorgen och på andra håll, gör mycket förtjänstfulla insatser av hög kvalitet och att de därför i många fall har gjort sig förtjänta av en bättre ersättning för det arbete än de i dag får.

Vad vi däremot brännmärker i regeringens inställning är att man inte vill ge samma erkännande till dem som gör liknande insatser i enskild regi, de som arbetar i enskilda daghem, i enskilda vårdhem, i flyktinganläggningar och på andra håll. Varför är det så svårt att också erkänna att de gör förtjänstfulla insatser och att ge de människor som vill arbeta på det sättet samma stöd och uppskattning? Som konsumenter har vi behov av alternativ, de anställda har nytta av att det finns inte bara en arbetsgivare. Det är faktiskt både för allmänhetens och för de anställdas bästa som vi arbetar för alternativ till det som utbjuds i den offentliga sektorn. Nog om detta.

Jag håller med Bengt K. Å. Johansson om att det som nu skapar problemen i lönerörelsen är det förskott som vi har tagit ut under ett antal år för att klara vår välfärd och vår sysselsättning. Det går tillbaka på de insatser som vi gjorde under de borgerliga regeringsåren men också t. ex. på den stora devalvering som den nu sittande regeringen började med att genomföra. Vi kan inte ta igen detta för snabbt, för då förstör vi våra möjligheter att stabilisera ekonomin. Vi har ett gemensamt ansvar på denna punkt. Vi är överens om att en återhållsam löneutveckling är en förutsättning. Vi har gett vårt stöd till regeringen i dessa ansträngningar och i uttalanden om denna målsättning.

På tre punkter har jag riktat kritik mot regeringens sätt att klara av denna uppgift. Regeringen har för sent gett sin syn på det tillgängliga löneutrymmet. Man har velat ha ett snabbt avtal, men det hade behövt sägas lika tydligt i september förra året som i september i år vad som händer om man förhandlar sig till ett för högt avtal. Regeringen har åstadkommit vad jag kallar för tvångsmedling – jag har inte tid att utveckla detta nu, men det är allmänt omvittnat att det inte har fungerat och att man har blandat ihop sina roller som arbetsgivare och statsmakt.

Bengt K. Å. Johansson och jag har diskuterat detta förut och haft likartade synpunkter, och jag hoppas att den roll som han nu bekläder inte skall medföra att han glömmer bort alla de kloka synpunkter han hade innan han blev statsråd.

Anf. 23 PÄR GRANSTEDT (c) replik:

Fru talman! Bengt K. Å. Johansson inledde sitt anförande med att tala om att regeringen har fört en framgångsrik ekonomisk politik, och visst kan man ge regeringen ett erkännande för dess ekonomisk-politiska framgångar. Knappt hade man satt sig till rätta på regeringstaburetterna förrän man lyckades vända en djup internationell lågkonjunktur till högkonjunktur, och det är inte dåligt. Så småningom har regeringen lyckats åstadkomma sänkt dollarkurs och på sistone också kraftigt sänkta oljepriser. Det är mycket stora

framgångar för regeringens ekonomiska politik, som den naturligtvis skall ha all ära av.

Men tyvärr är det så om man jämför utvecklingen i Sverige med våra konkurrentländers att bilden inte är lika ljus. Vi har en högre inflation än många av våra viktigare konkurrentländer, och vi ser också resultatet i att vi tappar marknadsandelar. Man kan naturligtvis göra som Bengt K. Å. Johansson och skjuta skulden för den situation vi nu har på arbetsmarknaden på det som hände de år på 1970-talet när Sverige hade en icke-socialistisk regering. Men när man gör den jämförelsen tror jag att det är viktigt att man kommer ihåg att den inflationstakt vi då hade visserligen var hög men ändå låg på ungefär samma nivå som i våra konkurrentländer. Nu har vi en lägre inflationstakt, men vår inflation ligger ändå högre än inflationen i många av våra viktiga konkurrentländer. Sveriges relativa läge har alltså försämrats under de socialdemokratiska åren. Det är en realitet som man också måste ta med i bilden.

När man funderar över vad som kan ha skapat förväntningarna i avtalsrörelsen tycker jag att man också skall fundera över hur folk kan ha reagerat på den socialdemokratiska valinformationen – jag tänker på den bild som socialdemokraterna gav svenska folket under valrörelsen. Jag tror att de flesta tyckte att Sverige hade det mycket gott ställt och trodde att man i varje fall med en socialdemokratisk regering kunde få kraftiga standardförbättringar. Jag tror att det är den förväntningarnas propaganda som nu slår tillbaka i form av en besvikelsereaktion, som ställer till elände på arbetsmarknaden. Det avtal som regeringen förra året släppte igenom för att understryka dessa förväntningar får vi i dag också äta upp.

Vi ställer i och för sig upp på ambitionen att hålla nere inflationen – det är självklart. Men vi tycker inte att regeringen har visat det rätta handlaget när det gäller att hantera den mycket besvärliga arbetsmarknadssituation vi har.

Anf. 24 MARGÓ INGWARDSSON (vpk) replik:

Fru talman! Bengt K. Å. Johansson betackar sig för att bli hopbuntad med borgarna, och det var jag som buntade ihop socialdemokratiska regeringsföreträdare med borgarna när det gällde skället på den offentliga sektorn. Om regeringsföreträdarna inte vill bli hopbuntade med borgarna får de väl vara litet försiktigare i sina uttalanden om den offentliga sektorn. Jag tänker närmast på Kjell-Olof Feldt, som för en vecka sedan i Dalarna sade att så länge det inte finns någon effektivitet inom den offentliga sektorn – ja, man står t. o. m. på minus enligt hans uppfattning – kan inte de offentliganställda kräva samma löneökningar som andra grupper. Det var sådana uttalanden jag åsyftade. Avstår ni från att göra sådana skall jag inte heller bunta ihop er med de borgerliga partierna.

Vi anser att regeringen har ett direkt ansvar för den konflikt som nu råder på arbetsmarknaden. Vi anser att det är regeringens inblandning i avtalsrörelsen som förorsakat konflikten. Regeringen började med att sätta ett tak på 5 % för löneökningarna, och det accepterade de privatanställda. Sedan gick man in med tvångsmedling, och därefter har man sagt nej till kravet på följsamhet och till låglönesatsningarna. Bengt K. Å. Johansson menar att regeringen bara har blivit inblandad såsom den part som slutligt skall

godkänna avtalet. Då vill jag fråga: Vem begärde att få en medlingskommission tillsatt? Fanns det någon sådan begäran, och vem kom den i så fall ifrån? Svara på den frågan!

Bengt K. Å. Johansson hyser också oro för att avtalsrörelsen och krav på höjda löner skall driva upp inflationen. Jag vill då fråga: Spelar övervinsterna, yran på aktiebörsen, spekulationsekonomin och fastighetspekulationerna ingen som helst roll för inflationen? Är sjuksköterskorna en större fara för inflationen här i landet än aktiespekulationen?

Anf. 25 Statsrådet BENGT K. Å. JOHANSSON:

Fru talman! Det rådde, Margó Ingvardsson, enighet mellan de berörda arbetsgivarorganisationerna och ett antal av löntagarorganisationerna – dock inte alla – om att tillsätta en medlingskommission.

I sitt huvudanförande tog Margó Ingvardsson upp en fråga som jag i mitt anförande inte hann bemöta. Man måste faktiskt skilja mellan likviditet inom den kommunala sektorn och den finansiella situation som uppkommer genom utfallet av 1985 och 1986 års verksamheter. Det har i kommun- och landstingsförbunden framkommit siffror som finns registrerade i den skrivelse som har lämnats från regeringen till riksdagen. Det är siffror som konjunkturinstitutet inte haft tillgång till. Det är alltså inte finansdepartementet som har fabricerat dessa siffror, varför jag tillbakavisar alla insinuationer av den arten.

Till Margó Ingvardsson vill jag slutligen säga att jag inte har någon anledning att ta tillbaka några önskemål eller någon begäran om att vi skall fortsätta att utveckla en effektiv offentlig verksamhet. Regeringen har ägnat stor kraft åt att finna former för att utveckla service och en så effektiv verksamhet som möjligt. Jag vill också hänvisa till en utmärkt skrift i ämnet som lades fram och godkändes vid LO-kongressen, nämligen Fackföreningsrörelsen och välfärdsstaten. I den skriften tas en del av den här problematiken upp på ett mycket förtjänstfullt sätt.

Om jag nu, Ingemar Eliasson, framförde kloka synpunkter tidigare, står jag fortfarande för dem. Jag har i varje fall kvar min uppfattning om vad som borde göras och vad som varit riktigt att göra av regeringen under denna avtalsrörelse.

Jag påstår att Pär Granstedt gör sig litet löjlig när han beskriver den förändring som har skett i den svenska ekonomin som ett resultat av den internationella konjunkturförändringen. Det går inte att avläsa förändringen i det svenska budgetunderskottet, räntenivån, prisstegringarna osv. som ett resultat av en internationell konjunkturförändring. Däremot kan man säga att det självfallet finns anledning att ta till vara den förändring som har skett i oljepriser och dollarkurs, men det är inte i första hand det som har skapat utrymme för en bättre situation. Dessa förändringar har dock medverkat till att vi under 1986 och kanske även under 1987 kan få reallöneförbättringar, som kan komma löntagarna till godo och medföra kraftiga standardförbättringar.

Till vad Lars Tobisson anförde i sin replik vill jag säga att de lönepolitiska riktlinjerna självfallet står fast. De är godkända av riksdagen på förslag av regeringen. Jag skall utveckla saken något närmare.

Mot bakgrund av vad som sägs i dessa riktlinjer har arbetsgivarverket lämnat förslag till en ny decentraliserad förhandlingsordning på det statliga området. Tanken är att utifrån en bestämd ram decentralisera förhandlingarna till fyra sektorer – försvaret, lärarna, de affärsdrivande verken och anslagsmyndigheter samt statlig verksamhet i övrigt. Inom denna nya förhandlingsordning bör utrymme skapas för ökade möjligheter till förhandlingar direkt vid den enskilda myndigheten. Därmed skulle utrymme och möjligheter ges till ökad flexibilitet för de olika och relativt skilda verksamheternas krav samt för de fackliga organisationernas säryrkanden för vissa grupper. Detta förslag till förhandlingsordning är ett konkret fullföljande av de intentioner som drogs upp i den personalpolitiska proposition som riksdagen antagit. Jag anser att ett sådant system bör kunna medverka till en bättre ordning i förhandlingarna på det statliga området under kommande år.

På den privata sidan har SAF och LO deklarerat att de avser att ta upp diskussioner om huvudavtalets bestämmelser och utformning på sina områden. Diskussionerna där kommer, om jag har förstått saken rätt, att gälla hur intentionerna i huvudavtalet följs i praktisk tillämpning. Mot den bakgrunden och de numera ofta förekommande strejkerna på den offentliga sidan finner jag det rimligt att parterna på den offentliga arbetsmarknaden inbjuds till motsvarande diskussioner om tillämpningen av huvudavtalets intentioner på det området.

Jag vill också nämna att regeringen kommer att aktivt medverka till att skapa förutsättningar för en rationell lönebildning utöver det här med samhällsekonomiskt utrymme, nämligen i form av ett underlag för utvärdering av löner och lönekostnader för de olika kollektiven. I dag kan parterna som bekant inte enas om en gemensam syn på de faktiskt inträffade löneökningarna. Vi arbetar för närvarande inom finansdepartementet med formerna för hur en objektiv och bred redovisning av lönestatistiken skall kunna ske, så att parterna kan acceptera den statistiken som ett gemensamt underlag inför förhandlingar.

Anf. 26 LARS TOBISSON (m) replik:

Fru talman! Det är bra om vi kan få till stånd en decentralisering av förhandlingsarbetet på den offentliga sektorn. Jag tror att det är det bästa sättet att garantera en ökad marknadsanpassning av lönebildningen, här liksom på den enskilda sidan.

Men vad jag mera direkt frågade om var förorsakat av de rapporter vi får om att man nu är i full färd med att omfördela pengar, som var avsedda för att rätta till obalansen för högre avlönade, till nya låglönesatsningar, som ju med tanke på den dubbla obalansen inte skulle krävas.

Statsrådet Johansson bestred att valutakorgens konstruktion skapar löneglidning. Det rättar till sig i det långa loppet, sade han. Då kommer jag osökt att tänka på gamle Keynes, som sade att på lång sikt är vi alla döda. Det går inte att komma ifrån att i den situation vi har nu skapar den smygande devalveringen en press uppåt på löneläget, särskilt i exportföretagen.

Jag är inte förtjust i följsamhetsklausuler, men jag kan förstå att de offentliganställdas förhandlare tycker att de skulle kunna behöva en sådan.

Sedan var det prisökningstalet i september, bara en enskild månadssiffra. Jag ser den snarare som ett utslag av just de mekanismer som jag här berört, och jag kan påtala att utvecklingen av konsumentprisindex faktiskt vände uppåt några månader tidigare, och det bestyrker farhågan.

Om man ser till resten av året och jämför med vad som har skett föregående år, är det ingen tvekan om att det blir så mycket tillkommande prisstegring att vi passerar de 3,2 % som är föreskrivna i det privata avtalet.

Det blir inte bättre av att statsrådet har föreslagit en helt onödigg förlängning av allmänna prisregleringslagen. Det behövs inte på något sätt men är en signal ut till företagen. Här är kanske grejor på gång, tänker de, nu börjar prisstegringen tillta igen – vi kanske för säkerhets skull får höja våra priser. Det är precis så som man inte skall hantera detta.

Varför är det så stökigt just på den offentliga avtalsidan? Varför går vi av allt att döma mot en vinter av missnöje – bland de enskilda medborgarna, som plågas av pågående strejker, bland de anställda själva, som onekligen är missnöjda med sina förhållanden?

Den grundläggande förklaringen tror jag ligger däri att vi har på väsentliga områden av samhällsarbetet inrättat monopol, vilket gör att de som är verksamma på dessa områden och har utbildning för det egentligen inte har någon annanstans att ta vägen. De sitter fast. Deras enda möjlighet att visa sitt missnöje är via strejker.

Fördelningskonflikten mellan offentlig och privat verksamhet är faktiskt den största fördelningskonflikten i vårt samhälle. Det kom till uttryck på LO-kongressen för inte så länge sedan. Är regeringen beredd att bryta upp de monopol som vi har talat så mycket om här i kammaren i dag? Är man beredd att tillåta enskilda alternativ? Då kan vi också komma ur de problem som nu kommer att skapa en vinter av missnöje.

Anf. 27 INGEMAR ELIASSON (fp) replik:

Fru talman! Statsrådet Johansson försäkrar att han har kvar sina åsikter om hur regeringen bör förhålla sig till en avtalsrörelse. Det är ett bra besked. Jag förstår om han inte här vill utveckla vad det betyder, för då skulle han inveckla sig i en öppen kritik mot några av sina regeringskolleger, men jag tar det som ett välkommet besked, eftersom det ger intryck av en viss självkritik, som jag hoppas kommer att leda till ett annat förhållningssätt från regeringens sida visavi avtalsrörelserna i framtiden.

På ett par punkter har statsrådet Johansson förbigått frågorna med tystnad. Jag tänker på de viktiga debatterna om de offentliganställdas strejkrätt och spekulationerna om regeringsingripanden. Det vore bra om statsrådet kunde skapa klarhet i de här båda centrala frågorna. Jag vill därför fråga, om statsrådet här vill säga att varken han eller någon annan i regeringen kommer att medverka till några spekulationer om regeringsingripanden och om han delar åsikten att friheten att förhandla och disponera stridsmedlen också skall knytas samman med ansvaret att själv ta sig ur situationen och bära effekterna och att man inte skall spekulera i något regeringsingripande. Vidare vill jag fråga, om statsrådet kan försäkra att man inte från regeringens sida kommer att aktualisera någon inskränkning av de offentliganställdas strejkrätt.

Jag tror att så klara svar som går att lämna på den här punkten vore bra för att ge de parter som nu är stadda i förhandlingar besked om regeringens inställning, att man har sin frihet men också fulla ansvaret för hur man disponerar stridsåtgärderna.

Anf. 28 PÅR GRANSTEDT (c) replik:

Fru talman! Statsrådet Johansson tyckte att det var löjligt av mig att antyda att det som regeringen tillskriver sig som ekonomisk-politiska framgångar i själva verket huvudsakligen handlar om sådant som hänt i vår omvärld. Han sade t. o. m. ungefär så här: Det går inte att avläsa förändringarna i den svenska ekonomin som en följd av den internationella högkonjunkturen.

Fru talman! Jag brukar inte använda invektiv i kammardebatten, och därför skall jag avstå från att betygsätta statsrådet Johanssons påstående i det här fallet. Men så mycket är väl klart, att det är en ovanlig uppfattning att den svenska ekonomiska utvecklingen skulle vara mer eller mindre oberoende av vad som händer i vår omvärld. I själva verket är det faktiskt så, att ungefär hälften av allt vi producerar i det här landet säljer vi i utlandet och ungefär hälften av allt vi konsumerar köper vi från utlandet. Då är det ganska naturligt att möjligheten att hålla uppe sysselsättning och produktion i vårt land till mycket stor del är beroende av efterfrågan i utlandet, vilken beror på den internationella konjunkturen. Likaså är det ganska naturligt att inflationsutvecklingen i utlandet påverkar inflationen här hemma mycket kraftigt, eftersom vi köper så mycket från utlandet. När vi dessutom har ett mycket omfattande penningflöde till och från utlandet är det också helt klart att räntan i utlandet påverkar räntenivån i Sverige ganska mycket.

Nu har vi alltså haft ett läge där efterfrågan har ökat kraftigt i utlandet, där inflationen har gått ned kraftigt i utlandet och där räntan har sjunkit kraftigt i utlandet. Det är givet att det mycket starkt har påverkat avsättningsmöjligheter, inflationstakt och ränta också här hemma.

Vad som dock är anmärkningsvärt och alarmerande är att inflationen i Sverige inte har gått ned lika mycket som i många av våra viktigaste konkurrentländer och att räntan i Sverige inte har gått ned lika mycket som i många av våra viktigaste konkurrentländer. Utvecklingen har varit positiv i Sverige liksom i hela världen i stort sett, åtminstone bland industriländerna, men inte lika positiv i många väsentliga avseenden som i åtskilliga av de länder som vi skall konkurrera med. Det är detta som är oroväckande, och det är detta som regeringen har ett ansvar för.

Ambitionen att hålla inflationen på en låg nivå genom att åstadkomma låga avtal stödjer vi, som jag sade, generellt. Det är en viktig ambition. Men det är också viktigt att man visar känslighet och handlag i sådana besvärliga avtalslägen. Det kan inte vara ens fel när två träter. Det är helt klart att även staten har ett ansvar när vi får den typ av kaos som vi för närvarande har på arbetsmarknaden. Det krävs positiva insatser. Jag har pekat på en viktig åtgärd, nämligen att göra något åt de stora studieskulderna, som är en viktig orsak till de problem som vi har att arbeta med på avtalsmarknaden.

Anf. 29 MARGÓ INGVARSSON (vpk) replik:

Fru talman! Av Bengt K. Å. Johanssons svar framgick att ingen av parterna hade begärt en medlingskommission. Parterna ville förhandla direkt med motparten. Men när de fick ett erbjudande från regeringen om en medlingskommission, accepterade nästan alla fackliga organisationer.

Får jag då fråga: När blev det kutym att tillsätta en medlingskommission innan parterna fått förhandla reellt med varandra? Har det varit denna ordning tidigare, eller är det något nytt som Bengt K. Å. Johansson försöker att införa i svensk avtalsrörelse? Jag vill också veta om det är en ny förhandlingsordning som är på gång. Vilken roll skall avtalsverket spela i fortsättningen? Behöver vi ett statens arbetsgivarverk? Skall det ha någon annan roll än att sköta annonseringen åt regeringen?

Jag tror att det är viktigt att parterna på arbetsmarknaden får reda på vem som är motpart i förhandlingarna – om det är avtalsverket, om det är regeringen eller vem parten är.

Eftersom jag har litet tid kvar vill jag upprepa min fråga från den förra repliken om vad som är den största risken för inflationen i det här landet. Är det sjuksköterskornas krav på rimliga löner eller är det aktiespekulationen?

Anf. 30 Statsrådet BENGT K. Å. JOHANSSON:

Fru talman! Jag tror att man begår ett stort misstag om man menar att det var fel att tillsätta medlingskommissionen därför att det inte snabbt kom fram ett avtal. Det är inte jag som tillsätter någon medlingskommission, utan det gör regeringen på hemställan av arbetsmarknadsministern. Men vi känner alla till bakgrunden, och jag redogjorde för den här – Margó Ingvardsson kanske inte lyssnade då – varför situationen var så komplicerad. Om det är nio parter som skall förhandla om i stort sett samma frågor och när motsättningarna är så stora är det en ganska annorlunda situation än vad vi varit vana vid. Därför tillsattes så småningom en medlingskommission.

Sedan fortsätter Margó Ingvardsson att sprida myter om regeringens inblandning, att regeringen skulle ha styrt alltsammans osv. Jag tycker att sådant tal åtminstone inte hör hemma i riksdagens talarstol. Det är möjligt att någon part vill se det som någon djup sammansvärjning. Men i så fall är det alldeles fel. De motsättningar som finns är tillräckligt stora i alla fall, utan att man skall behöva skylla på regeringen.

Jag skulle vilja göra en koppling till vad Pär Granstedt sade om att det inte är ens fel att två träter. Om det är nio parter som träter är naturligtvis situationen litet mer komplicerad, och då kan det väl i alla fall inte helt vara regeringens fel.

Det är vidare att göra det litet för enkelt för sig att som Pär Granstedt se konflikten som i första hand ett utflöde av brister i studiemedelssystemet. Jag vill också säga att det inte är en tystnad om man, på det sätt som vi är vana vid, utreder denna mycket viktiga fråga i en särskild kommitté.

Sedan till frågan om vad som har hänt i Sverige. Jag sade inte, Pär Granstedt, – och jag hoppas att mina ord inte föll så att de kunde misstolkas – att vårt land skulle vara oberoende av vad som händer i vår omvärld. Men jag sade bl. a. att utvecklingen av vårt budgetunderskott inte var en avspiegling av vad som hänt i vår omvärld.

Vi hade under de år då Pär Granstedts parti m. fl. satt i regeringsställning en utveckling där budgetunderskottet varje år steg med ca 10 miljarder, vare sig de internationella konjunkturerna var goda eller dåliga. Nu har vi gått den motsatta vägen och kommit ned till ett budgetunderskott som ligger omkring 45 miljarder. Detta har i sin tur påverkat räntor, inflation och sysselsättning. Om man försöker vara någorlunda objektiv så ger det ett egendomligt intryck att påstå att utvecklingen i Sverige bara är en avspeglning av någon sorts internationell utveckling.

Det Pär Granstedt sade om räntan är på samma sätt en felaktig tolkning. Det är riktigt att den internationella räntenivån har gått ned. Men vad som är avläsbart är att den skillnad som finns mellan den utländska räntenivån och den svenska har krympt. Räntegapet har minskat, och det är ett uttryck för att obalanserna i vår ekonomi har minskat.

Om vi nu är överens om att man skall ha en arbetsfördelning så är det väl litet dumt av Lars Tobisson att försöka inleda en diskussion om frågor som arbetsgivarverket nu håller på och förhandlar om med sina motparter, frågor om olika typer av låglönesatsningar och fördelning av utrymme. Jag kan inte ge mig in i sådan diskussion. Vi borde vara överens om att den diskussionen inte skall föras här. Det är inte heller regeringen som skall sitta och förhandla.

Beträffande priserna menar vi att man också framöver måste ha en effektiv prisövervakning. Vi kan, liksom förr i världen, hamna i situationer som innebär att man behöver tillgripa andra typer av prisåtgärder. Detta har ingen som helst aktualitet nu, med den utveckling som varit. Men arbetsgivarna bör ju veta att om de höjer priserna drabbar det inte i första hand staten eller regeringen, utan det drabbar dem själva, eftersom det kan leda till omförhandlingar av de avtal som har träffats.

Jag har i flera olika sammanhang sagt att strejkrätten inte bör inskränkas. Det kan jag mycket väl åbåka mig och säga också här, till Ingemar Eliasson, även om jag tycker att det är att slå in öppna dörrar. Det finns ingen anledning att ta upp en sådan diskussion. Däremot tycker jag att det finns anledning att, liksom på den privata sidan, följa hur man tolkar huvudavtalet. Jag tycker också att det kan vara angeläget att, om sådana diskussioner förs, markera att det inte finns någon som helst anledning att spekulera i ett regeringsingripande i den konflikt som pågår.

Andre vice talmannen – som under detta anförande övertog ledningen av kammarens förhandlingar – anmälde att Pär Granstedt anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 31 JAN BERGQVIST (s):

Herr talman! Ibland är det nödvändigt att säga det självklara. När vi betalar vår skatt är vi alla med och betalar priset för vad det kostar att bygga ett gott samhälle. Skatterna behövs för att vi skall få en bra skola, en bra sjukvård, en tryggare ålderdom och mycket annat som det finns ett starkt folkligt stöd för i Sveriges land. För de allra flesta skulle Sverige bli sämre att leva i om vi försökte anpassa vårt välfärdssystem efter utländska förebilder av den typ som finns i t. ex. England och USA.

Men självfallet måste skattesystemet hela tiden anpassas till en förändrad verklighet. Skatterna kan bli och skall bli enklare, effektivare och rättvisare.

Sedan 1982 har vi genomfört den största marginalskattesänkningen i inkomstskattens historia. Nästa år sänker vi inkomstskatten ett steg till, och 1988 genomför vi ytterligare en sänkning. Därmed blir skatten i de vanligaste inkomstlägena mindre än en tredjedel.

Vi möter kanske någon som klagar över att inkomstskatten tar långt över hälften av hans årsinkomst. I så fall har han antingen räknat fel – vilket inte är så ovanligt – eller också tjänar han faktiskt omkring en kvarts miljon efter avdrag. Inkomstskatten är hög, men den är inte så hög som många tycks tro. Och vi fortsätter nu att sänka skatten.

Samtidigt tar vi krafttag för att få enklare och klarare regler. Alla löntagare får i år ett schablonavdrag på upp till 3 000 kr. Vi återställer också rätten att dra av de första tusen kronorna för resekostnader. Med enklare regler banar vi vägen för en förenklad självdeklaration. Den börjar införas nästa år, och siktet är inställt på att fyra miljoner pensionärer och löntagare helt skall slippa deklarerera. Den dagen kommer nog att kännas skön för många. Dessutom kommer vi då att kunna flytta skattegranskning från löntagare och pensionärer till bokföringsskyldiga och mer svårkontrollerade skattskyldiga, där stora pengar kan finnas att hämta. En fortsatt förenkling ger rättvisare och bättre skatter.

I jämförelse med hur vi beskattar arbete har vi en låg beskattning av kapital. I vissa fall leder det till att människor ersätts med maskiner, robotar och datorer i alltför snabb takt. Med hänsyn till både jobben, ekonomin och rättvisan är det bra om vi får en bättre balans mellan skatten på arbete och skatten på kapital. En utredning arbetar just nu med den saken.

Herr talman! Skatt tas ut för att betalningen skall bäras solidariskt. Inga skatter införs i vårt land på grund av illvilja. Vi tar inte ut skatt i ond avsikt för att skada medborgarna eller för att konfiskera deras egendom. Det borde vara helt onödigt att säga detta.

Men tyvärr förs debatten om engångsskatten med sällsynt gälla övertoner och med våldsamma beskyllningar om rån, stöld, konfiskation, rövarskatt osv. I ord och bild framställs Kjell-Olof Feldt som en ondskefull tjuv som stjälar pensionärernas sparkapital.

Det är tröst att vår demokratiska debatt skall sjaskas ner på det viset. Varifrån kommer denna råa ton?

Carl Bildt sade i TV: "Här måste bli en seriös debatt och en seriös prövning." Men samtidigt förklarade han: "Ett brott förblir ett brott och det oavsett gärningsmannens insatser i övrigt." Han fortsatte med att säga att Kjell-Olof Feldt kommer "aldrig att moraliskt rentväs från det övergrepp som han och hans regering och hans parti nu gör sig skyldiga till".

Hur kan man säga någonting sådant? Här har vi en finansminister som vill förbättra villkoren för de sämst ställda pensionärerna. Han vill öka på de kommunala bostadstilläggen. Han vill återinföra 65 % ersättning i delpensionen och ta bort den försämring till 50 % som de borgerliga genomförde. Han vill konsolidera statens finanser och pressa tillbaka inflationen ytterligare. När han då i detta syfte arbetar fram ett förslag som skall prövas och beslutas av riksdagen, så kallas detta att han gör sig skyldig till ett övergrepp som han aldrig kan rentväs ifrån.

Jag vill verkligen mana oppositionen till sans och besinning. Vi vet ju att man genom hätska utfall kan locka sinnesförvirrade människor att begå desperata våldsaktioner. Vi har alltför många bombhot och mordhot i dagens Sverige. Inbjud inte till flera genom hets och grova beskyllningar!

De flesta svenskar genomsådard förstås överdrifter. Angrepp i falsket brukar inte vilseleda många. Men andra inslag i en kampanj kan vara svårare att genomsåda. Försäkringsbolagen har ofta hållit en hyfsad ton, men man har ändå i vissa fall lämnat grovt vilseledande information.

Valand och Vegete har en politisk kampanjannons med rubriken "Regeringen vill ta 6 000 kr av Dina sparpengar". Man uppger att engångsskatten drabbar fyra miljoner människor med 6 000 kr. i genomsnitt. Detta är fel från början till slut.

För det första skulle ju skatten, om siffrorna var riktiga, inbringa 24 miljarder kronor i stället för omkring 15 miljarder, och det kan inte ens den mest optimistiske finansminister hoppas på. För det andra verkar skatten som en räntesänkning inom försäkringsbranschen, och hur utfallet av den räntesänkningen blir beror på vilken typ av försäkringssystem vi talar om.

När det gäller avtalspensionerna går avkastningen, utöver vad som behövs för värdesäkring, inte till pensionärerna. I stället går den tillbaka till arbetsgivarna i form av olika premierreduktioner.

Låt oss ha i minnet att vi talar om en skatt på omkring 15 miljarder kronor i en situation där försäkringsbolagens förmögenhet de tre senaste åren har ökat med 100 miljarder kronor – mellan 1983 och 1986. Engångsskatten blir ungefär halva den avkastning som man kan förvänta under 1987.

När det gäller de övriga försäkringssystemen måste man ta hänsyn både till den avskaffade placeringsplikten, som ökar lönsamheten inom branschen, och till den press neråt på inflationen som vi kan uppnå med hjälp av skatten. Detta innebär att sådana genomsnittstal som man för fram i olika sammanhang – 6 000 kr. och ibland är det något annat belopp som nämns – är en missvisande beskrivning av skattens effekter.

I går publicerade chefen för Sveriges största livförsäkringsbolag, SPP, ett öppet brev till riksdagens ledamöter, tydligen därtill uppkallad av Bengt Westerberg. Han varnade för att avtalspensionernas värdesäkring var i fara. Var och en som sysslat med ekonomiska prognoser vet att om man gör ett antal pessimistiska antaganden om framtiden och för in dem i sin kalkyl, så kan man i prognosen visa att utvecklingen blir katastrofal. Vad han hade att komma med var inte några konkreta besked, som här tidigare har talats om i debatten, utan lösa bedömningar. Men frågan är om inte SPP-chefens tidigare agerande allvarligt skadat tilltron till hans uppsåt och bedömning.

När placeringsplikten infördes startade han en brevkampanj och hotade med att värdesäkringen nu var i fara. Eftersom placeringsplikten avskaffas i år har vi facit i hand och kan konstatera att SPP har klarat värdesäkringen under hela den tid som placeringsplikten har gällt.

När realränteskatteskommittén presenterade sitt betänkande i juni i år, hotade han återigen med att värdesäkringen var i fara. Han lämnade då helt felaktiga siffror på hur en dansk skatt skulle påverka värdesäkringen. Trots påpekanden om de rätta förhållandena ville han inte vara med och rätta till de felaktiga uppgifterna, som gick ut till en miljon hushåll.

En engångsskatt skall inte ses som ett hot mot försäringssparandet. Småspararen som har en liten pensions- eller kapitalförsäkring bör tänka på att ingenting beskattar sparandet så hårt som inflationen. Och ingenting omfördelar inkomsterna så orättvist som inflationen.

Förutsättningarna för en låg inflation finns nu i vårt land. Det är ett allmänt intresse att vi försöker begränsa den inflationsdrivande tillväxten av statskulden. Det verkliga hotet mot sparandets avkastning vore om penningvärdeförsämringen åter gick upp till de nivåer som den nådde i slutet på 1970-talet och början av 1980-talet. En engångsskatt i förening med en effektiv kamp mot inflationen ger försäringssparandet betydligt bättre nettoavkastning än vi varit vana vid under 1960-talet och 1970-talet.

Den största utgiftsposten i statsbudgeten är räntor på statsskulden. När realräntorna stiger upp till höga nivåer ökar räntebördan för skattebetalaren i gemen. Kan det då vara orimligt att de som tjänar stora pengar på de höga realräntorna får vara med och ge bidrag till att sanera statsfinanserna? Jag tycker inte det.

Andre vice talmannen meddelade att anslag om kvällsplenum satts upp.

Anf. 32 BENGT WITTBOM (m):

Herr talman! Regionalpolitiken sägs vara, och i än högre grad bli, den stora och viktiga frågan i framtiden. Visst är regionalpolitiken betydelsefull för delar av vårt land, men i grunden rör de orsaker som ligger bakom den växande regionalpolitiska debatten betydligt djupare och allvarigare problemställningar. När ropen på hjälp av staten hörs från nästan hela landet, är det inte traditionella regionalpolitiska problem som skall avhandlas utan bekymmer av en helt annan storleksordning. Då räcker det inte att vara storslagen i ambitionen att bygga ut regionalpolitiken, eftersom en effektiv regionalpolitik förutsätter en i övrigt fungerande ekonomi som skapar tillväxt i huvuddelen av Sverige. Så är inte fallet i dag, och därför kan inte heller en mycket ambitiös regionalpolitik leda oss bort från den hotande regionala stagnationen.

Den för någon tid sedan publicerade skriften I framtidens kölvatten tecknar bilden av ett land som i stort sett håller på att tömmas på människor, tillväxt och utvecklingskraft med undantag för ett fåtal storstadsregioner. Om vi inte gör något, och det ordentligt, så har vi att se fram mot ett Sverige som består av tre fyra snabbt växande utvecklingscentra, liggande som välmående öar i ett i övrigt förtvinande landskap.

Herr talman! Jag vill inte påstå att jag tror att allt i den nämnda skriften är högsta sanning, men alla med tillräcklig insikt i dagsproblemen måste förstå att innehållet är så allvarligt att det borde leda fram till en grundlig analys av orsakerna till att detta förskräckande framtidsscenario kan bli verklighet. En analys för dagen ger svaret att orsaken är brist på bra allmänna tillväxtförutsättningar i hela Sverige.

Att detta är en korrekt slutsats har ett starkt stöd i verkligheten. Den oundgängliga tillväxten i näringslivet kan på grund av långliga tider av utvecklingsfientlig politik bara ske i områden som har vad man skulle kunna kalla för de bäst-bästa förutsättningarna. De finns på ett fåtal håll i landet.

Där, och nästan bara där, finns alla de goda betingelserna för att företag, framför allt företag inom nya teknik- och affärsområden skall kunna skapas och växa sig starka.

Ingen borde egentligen vara särskilt förvånad över att tillväxten sker i regioner där alla goda krafter finns och där de kan samvariera tillräckligt effektivt för att skapa lönsamhet som är stor nog att betala överkostnaderna, som lång tid av socialdemokratiskt företagsfientlig politik medför. Det är då inte heller förvånande att samma företagsfientliga politik kväver och hämmar utvecklingen i resten av landet. Det förvånar inte heller att hög aktivitet av forskning och teknikutveckling som är spännande och erbjuder stora möjligheter till självförverkligande för enskilda människor drar till sig kvalificerad arbetskraft på samma sätt som en torr svamp drar till sig vatten. Spänningen och möjligheterna till självförverkligande kan på sätt och vis kompensera ett näst intill konfiskatoriskt inkomstskattesystem. I resten av landet lägger samma skattesystem en förlamande hand över företagsutveckling och enskilda människors vilja att skapa.

Det är inte heller någon nyhet att utveckling och tillväxt dras till områden som har bra social service, närhet till bra kommunikationer, rimlig kommunalskatt etc. Det har storstadsregionerna. Detta förklaras av att stora delar av statens bidrag till kommunerna för att bygga service är konstruerade bara efter de riktigt stora kommunernas förutsättningar. Därför missgynnas de mindre kommunerna som måste betala mer än vad de skulle behöva om de fick utforma servicen efter eget huvud utan hindrande monopol och regelverk. Dräneringen på förutsättningar för utveckling förstärks av en sådan politik. "Stort är vackert", herr talman – det tycks vara och det tycks alltid ha varit den högsta sanningen i socialdemokratisk politik, som egentligen aldrig riktigt förstått de smås förutsättningar och möjligheter.

Att därutöver människor dras till regioner som är så stora, ekonomiskt starka och mångfasetterade att t.o.m. den i Sverige alltid lika grovt missgynnade privata tjänstesektorn lyckas överleva och utvecklas, det måste förlåtas dem, eftersom detta är enda chansen för dem att bli delaktiga i det varierade och mångfaldiga komplement till den offentliga sektorns service som bara kan skapas av privata initiativ i en miljö där de lyckas överleva, något som är omöjligt i resten av landet.

Herr talman! Decenniers socialdemokratiska politik har skapat ett system av tillväxt- och utvecklingshinder. Dessa hinder är huvudorsaken till vår mycket starka oro inför framtiden. Detta är inte någon ovanifrån bestämd, opåverkbar centraliseringsprocess. Det går att bryta trenden och slåss om vi bara vill. Men då måste debatten och besluten här i riksdagen handla om lägre skatter på arbete, sparande och produktion – inte om högre skatter.

Om en ekonomisk politik som leder till sänkt skattetryck – inte mot högre. Om fasta spelregler för företag och människor, som skapar förtroende för politiker och tillförsikt inför framtiden – inte om rövarskatter och plötsliga finurliga infall från en regering som alltid tycks kunna svika allas förhoppningar om en förutsebar framtid.

Om fler alternativ till den offentliga sektorns service och tjänster – inte större och mäktigare monopol.

Om mindre utrymme och makt för kollektiva organisationer och mer

inflytande för enskilda människor – inte fler, större och mäktigare i socialdemokratins ledband.

Om konkurrens, vitalisering, nya utmaningar och möjligheter för alla dem som i vardagsjobbet upplever stagnationen i den offentliga sektorn – inte om mindre konkurrens, mindre utrymme för förnyelse och självförverkligande genom en ännu större offentlig sektor.

Om färre centralstyrande regler och villkorade bidrag från stat till kommun och ökad frihet för kommunerna att bestämma hur de på bästa sätt ordnar för sig – inte fler regler, mer centralstyrande och mindre frihet.

Herr talman! Det måste handla om resursskapande och tillväxt först och fördelningspolitik därefter – inte tvärtom.

Det här är, herr talman, en politik som bygger på insikt om hur tillväxt kommer till och vad som krävs för att den skall komma till. Först när man förstår det blir det möjligt att ha förhoppningar om och sätta tilltro till vad enskilda människor och företag kan uträtta i tillväxtens och välfärdens tjänst i hela Sverige och inte bara i storstadsregionerna.

I en ny strategi för bättre allmänna tillväxtförutsättningar har tyvärr socialdemokratiskt tänkande ingen given plats. Socialdemokratins umgänge med tillväxten är kluvet och det har det alltid varit. För dem är den ekonomiska tillväxten både vän och fiende. Den betraktas som vän när det gäller att skapa växande skatteintäkter och de stora resurser som behövs för att få den offentliga sektorn att fungera. Men den är en fiende när den samtidigt hotar att skapa växande ekonomiska resurser för företag och enskilda människor.

Den är en partner när den hjälper till att öka den kollektiva anonyma kapitalbildningen och koncentrationen i ekonomin, men den blir till en fiende när den fungerar via hundratusentals enskilda människor, som får ökad ekonomisk frihet och börjar skapa för sig och sina närmaste. Den är en vän när resultaten kan kontrolleras och fördelas efter genomsnittsbehov och individer, som bara finns i statistiken och inte i verkligheten, men den är en fiende när den blir till växande inkomster, ja kanske t. o. m. små förmögenheter, för vänliga hårt arbetande och satsande människor.

Därför, herr talman, lär det aldrig bli någon fungerande socialdemokratisk tillväxtpolitik. Det förklarar varför vi nu får äse hur den socialdemokratiska tillväxtmodellen går i kvav – och dessutom den förvirring som detta skapar, framför allt i regeringskretsen.

Den här förvirringen tar sig många uttryck. En del oroar, andra är bara patetiska. En första reaktion som har förmärkts är att socialdemokraterna inte till något pris vill erkänna att problemen som det handlar om eller deras lösningar går långt utöver vad som rymms innanför det regionalpolitiska staketet. Enligt regeringen behövs inga stimulanser via skattesänkningar, avregleringar, inga fler alternativ till offentlig sektor etc. Det räcker med fler och större bidragspaket.

En annan reaktion är att man nu är i full fart med att försöka hitta på nya centralstyrda statliga satsningar. Man talar återigen om en stor utflyttning av statlig verksamhet i landet trots att man måste ha följderna av den senaste vägen i färskt minne.

En tredje reaktion – och den betraktas möjligen av socialdemokraterna

sjelva som en nyhet – mynnar ut i att man vill ha mer utbildning, herr talman! Det är en bra tanke, om den hanteras rätt, men resurserna får inte smetas ut i ett jämntjockt lager över hela landet. Då blir det inget av det hela. Men eftersom hela den socialdemokratiska rörelsen under hela 1980-talet förtvivlat har letat efter nya, mer verksamma politiska satsningar för att hjälpa tillväxten på traven blir det fel. Eftersom man nu har fått klartecken från kanslihuset och LO-borgen att utbildning skall infogas i rörelsens utvecklingsmodell handlar allting om utbildning. Det handlar om utbildning, teknikspridning, teknologiöverföring, teknikcentra, decentraliserad forskning och allt vad det heter. Det är bra. Men felet är, industriministern, att det inte handlar om någonting annat. Det handlar inte om den miljö som behövs efter examen för att studenten skall bli lyckosam också i resten av livet.

Den fjärde reaktionen blir, i brist på bärande idéer och fungerande politik, att dra till sig positiv uppmärksamhet genom att låta ministrar högljutt och ofta säga positiva saker. Det betyder i praktiken att regeringen ganska ofta numera fungerar som ett resande teatersällskap, som uppträder varhelst i landet det anses behövas eller det lokalt efterfrågas en föreställning om den socialdemokratiska tillväxtmodellen.

Ministrar åker runt och skryter med vad som sägs ha uppnåtts i tillväxt, trots att de vet att Sverige ligger i botten på OECD:s tillväxtliga. Sedan avslutas vanligen föreställningen med hurtiga tillrop till den lokala publiken, att "nu är det bara ni som kan klara problemen – ni känner ju bäst till hur man bör göra här i Ljusnarsberg, Avesta och Krylbo", eller var teatersällskapet råkar befinna sig för ögonblicket. Det hela blir lätt patetiskt, eftersom man samtidigt konsekvent undviker att tala om att man inte är beredd att ge de nya och bättre tillväxtförutsättningar som krävs för att enskilda människor och kommuner skall ha chansen att klara den väldiga uppgift som läggs på deras axlar.

Detta turnerande kanske kan synas fylla sin funktion, sett från scenen och skådespelarnas kortvariga kontakt med publiken. Men jag kan lova, Thage G. Peterson, att efter föreställningens slut går publiken hem till hus och koja och förtvivlar över att sannolikheten för misslyckande är överväldigande stor, eftersom vare sig industriministern själv, som turnerar ofta, eller någon annan regeringsledamot som ingår i teatersällskapet inte ens låter antyda att något av alla de hinder som finns för tillväxten kommer att förändras. Inte undra på att socialdemokratiska kommunalpolitiker i tysthet mumlar om för höga skatter och arbetsgivaravgifter samt för mycket byråkrati och krångel.

Herr talman! Näst i raden finns det ännu en publikknipande reaktion. Industriministern ägnar sig numera åt att ta företagsledarna i örat och banna dem offentligt för att de gör för litet för att skapa jobb utanför storstadsregionerna. Det gör sig bra i tidningar och TV, men är det inte ett omoraliskt dubbelspel att tro att man på detta sätt kan få människor att inbilla sig att den metoden kommer att ge dem nya och riktiga jobb?

Sist i raden, herr talman, kommer den mest oroande reaktionen. Thage G. Peterson tror sig kunna undvika en för socialdemokratin smärtsam omläggning av politiken genom att än en gång tillgripa gammal beprövad socialdemokratisk skatte- och fördelningspolitik. När nu större bidrag, mer centralstyrning, aldrig så mycket utbildning, fler och större fonder etc. inte hjälper,

då blir inte tillväxten i landet något positivt, utan då blir tillväxten, först och främst i Stockholm, plötsligt ett problem, ett socialdemokratiskt fördelningsproblem. Den skall beskattas högre än annan tillväxt och fördelas till dem som bor annorstädes och därmed inte får del av den.

Herr talman! Tillväxtskatten i Stockholm kommer att få precis samma följd som alla andra socialdemokratiska skatter. Det blir färre företag och jobb i Stockholm, men tyvärr inte fler på andra platser i landet. Jo, möjligen i Malmö/Lund eller kanske Linköping, men det är ju inte avsikten, varför risken för nya tillväxtskatter också där är avsevärd. Idén bygger ju på att tillväxtskatten i Stockholm skall leda till utveckling i de delar av landet som ligger utanför storstads-universitetsområdena. Det kommer aldrig att inträffa. Effekten blir totalt sett mindre tillväxt i Sverige.

Förslaget innehåller dock en nyhet, herr talman, som varken ministrar eller regering har tänkt på och som öppnar en ny kanal för att diskutera tillväxt med industriministern. Om han, vilket han uppenbarligen gör, erkänner att höjda skatter hindrar tillväxt förstår han också att sänkta skatter stimulerar tillväxt. Jag hoppas att industriministern, som i våras var mycket talträngd när det gällde tillväxtskatten men numera inte vill säga någonting, funderar på detta. Om han gör det kommer han fram till att det är bättre att lägga fram förslag om sänkta skatter – då får han i gång tillväxten i Sverige – och att kasta förslaget om tillväxtskatt i Stockholm i papperskorgen.

Anf. 33 CHRISTER EIREFELT (fp):

Herr talman! "Vilket politiskt maktcentrum orkar lyssna till fabrikör Svensson?"

Den frågan ställde Åke Beckérus, forskare vid rådet för företagslednings- och arbetslivsfrågor, i en debattartikel för några veckor sedan. Efter att ha deltagit i en konferens i USA, där administrationen tagit emot synpunkter direkt från småföretagarna, efterlyste Beckérus en liknande dialog här hemma. "Den svenska administrationen har uppenbarligen inget behov av en dialogprocess med småföretagsamheten", hävdade Beckérus bl. a.

Redovisningen av det här intressanta amerikanska projektet borde kunna tjäna som väckarklocka också för den svenska administrationen, för den socialdemokratiska regeringen.

Trots att industriminister Thage G. Peterson gärna betonar de mindre företagets betydelse för svenskt näringsliv, är han ansvarig för en politik som på flera områden missgynnar de mindre företagen. Om regeringen alltså menar allvar när den säger sig eftersträva bättre villkor för småföretagen, har den tydligen dålig kännedom om vad som krävs för att åstadkomma det. Det tyder på att dialogen med småföretagarna inte fungerar.

Men det är inte bara industriministern och hans statsrådskolleger som måste skaffa sig bättre kunskap om småföretagens villkor. Jag är övertygad om att många beslut, såväl här i riksdagen som i kommunala styrelser och nämnder, hade sett annorlunda ut om vi politiker vetat mer om fabrikör Svenssons vardag. Alltför ofta har tjänstemän i olika förvaltningar visat så dålig förståelse för småföretagsamheten att en spännande nysatsning eller en utvidgning inte kommit till stånd. Företagaren har helt enkelt känt sig motarbetad och gett upp!

Jag har under augusti–september försökt bättra på mina egna kunskaper genom att besöka närmare 40 företag runt om i landet. Flertalet av dem finns på västkusten, men på min lista står också t.ex. det lilla bageriet i Korpilombolo längst upp i norr och livsmedelsjätten Findus i Skåne. Företagen jag besökt är verksamma i olika branscher, har varierande storlek och ägarstruktur och finns i tätort och på landsbygd.

Det som mest kännetecknar mina samlade intryck från besöksrundan är olikheten, dvs. att varje småföretagare ser på problemen och möjligheterna på sitt eget sätt.

Jag skall strax återkomma till några av de vanligaste frågorna och synpunkterna vid våra samtal. Men först några ord till om det här med information och dialog.

När diskussionen med företagarna kommit in på hur kontakterna med politikerna fungerar, har svaren varit ganska entydiga: Det finns nästan ingen sådan dialog.

”Någon riksdagsman har jag aldrig haft besök av förr och kommunalpolitikerna intresserar sig inte för vad vi gör, inte så länge det rullar och går.” Ungefär så kunde det låta. Företagarna själva hade sällan tagit någon kontakt. ”Jag har nog med att sköta firman, Snacka med politikerna får min organisation göra”, sade t.ex. en företagare.

Naturligtvis är det riktigt. Näringslivets organisationer har tillsammans med oss politiker ett stort ansvar för att den här dialogen skall fungera. Möjligen kan man säga att det är särskilt svårt att vara samordnare för synpunkter från 300 000 småföretagare. Det borde vara det! Det är just mångfalden i åsikter och erfarenheter som utgör deras samlade styrka. Det är därför jag menar att det är så viktigt att det också finns öppna direktkanaler mellan företagare och politiker.

Det försök med sådana direktkontakter som gjorts i USA, och som redovisats av Åke Beckérus, borde gå att genomföra också i vårt land. I USA var det kongressen som var idégivare. Kanske skulle näringsutskottet kunna ta motsvarande initiativ? En bättre dialog direkt med småföretagarna borde ligga i vårt intresse.

Visslerligen har Beckérus rätt när han kallar processen ”genuint osvensk”. Hos oss är det bara organisationerna, inte fabrikör Svensson, som är administrationens samtalspartner. Men låt oss ändra på det. Jag tror att båda formerna behövs!

Jag vill utnyttja den här möjligheten att redovisa några av de frågor som småföretagarna menar är viktiga. Under den tid då jag gjorde mina företagsbesök pågick en debatt om bristande investeringsvilja i näringslivet. Bl. a. kritiserade LO-chefen framför allt småföretagen och hotade med nya tvångsåtgärder om inte investeringarna ökade.

Det var därför naturligt att det här blev ett av diskussionsämnena på flera företag, och det är onekligen mycket intressant. Vad är det egentligen som påverkar investeringsviljan i det mindre och medelstora företaget? Vilka faktorer är avgörande för om verkstadsägaren skall bygga till, köpa maskiner eller kanske nyanställa? Hur resonerar köpmannen när han beslutar att satsa på en ny varuhall – eller att låta bli?

Många av de företagare jag träffade reagerade starkt mot synsättet att det

skulle vara av ren illvilja man lät bli att investera och tyckte att påståendet avslöjade dåliga kunskaper om beslutsprocessen i ett företag. Ett investeringsbeslut föregås av noggranna bedömningar, där man bl. a. går igenom riskerna med projektet och försöker förutse hur konkurrenterna skall reagera.

En sak var mycket påtaglig när vi kom in på frågan om att investera eller inte. I det mindre företaget spelar ägarens eller företagsledarens egen situation stor roll för beslutet. Hur mycket är hon eller han beredd att offra i form av ekonomiska risker och hårt arbete? Ofta möter man en sund försiktighet som framför allt vittnar om ansvarskänsla. "Även om jag skulle kunna anställa fler just nu så vill jag ha en fastare grund att stå på först. Det skulle kännas hemskt att behöva säga upp dem igen om ett år", sade t. ex. en företagare, ansvarig för ett elektronikföretag i Halmstad.

Det är alltså funderingar av det här slaget som avgör om ett investeringsförslag förkastas eller realiseras. Våra tusentals duktiga köpmän, fabrikörer, hantverkare och andra småföretagare är alldeles för kloka för att låta investeringsbeslutet påverkas av hot om olika tvångsåtgärder. Under alla omständigheter ökar inte investeringsviljan därför att regeringen tar fram piskan.

Nu kan man befara att det inte är helt främmande för den socialdemokratiska regeringen att ytterligare öka statens inflytande över företagens investeringar. Det har vi många exempel på. Det är därför vi har t. ex. löntagarfonder och förnyelsefonder. Det är därför regeringen måste godkänna vilka personer som skall bli ordförande i bankstyrelserna, och det är därför vi får etableringskontroll och andra ingrepp i näringsfriheten. Det är statens kvinnor och män som vet bäst!

Nu förefaller det som om debatten om fler tvångsåtgärder för att öka investeringarna i någon mån har ebbat ut. Det är i så fall bra. Jag hoppas att industriministern också tycker att det är bra. Det är inte realistiskt att tro att regeringen kan tvinga fram investeringar. Även om det hade gått, vore det av flera skäl fel att göra det. Som jag sagt tidigare bygger ett investeringsbeslut på en hel serie analyser, som bara kan göras av företagaren själv. Det är där, nära marknaden, experterna finns, inte i regeringskansliet eller på statens industriverk.

Det är inte så att investeringar alltid ger det bästa resultatet om de sker i samma företag som skapat resurserna. Svensk industri skulle gynnas av att bl. a. skattesystemet gjorde det lättare att flytta över vinsterna från ett gammalt företag till ett nytt, från en etablerad produkt till en spännande nysatsning.

Nej, en diskussion om företagets investeringsvilja måste handla om hur de allmänna förutsättningarna för investeringar skall förbättras, inte om nya fondavsättningar. Och här saknas det inte förslag när man träffar företagare. Det handlar om att avskaffa löntagarfonderna, så att företagen får behålla sina pengar och använda dem för sin egen utveckling. På den punkten vill jag minnas att industriministern någon gång i somras uttryckte en viss förvåning över att småföretagen fick bidra med så stora summor till löntagarfonderna. Eftersom vi vid flera tillfällen har påpekat just den konsekvensen, är det något underligt att industriministern inte upptäckt den tidigare.

Skattefrågorna förs naturligtvis också på tal. Man föreslår bl. a. sänkta marginalskatter och att skatten på arbetande kapital slopas. Det sistnämnda är för resten en fråga som industriministern uttalat sympatier för. Betyder det, industriministern, att vi kan förvänta oss ett förslag när det gäller den för många småföretag mycket viktiga skattefrågan?

Man pekar ofta på hur krångel och byråkrati försvårar arbetet, även om kritiken här har fått en litet annorlunda inriktning. Det är inte så mycket tal om tidskrävande uppgiftslämnande och statistik. Förmodligen beror det på att man har lärt sig leva med det. Däremot efterlyser man en bättre serviceanda från myndigheternas sida och bättre kunskap om hur ett företag fungerar.

Ett ständigt återkommande krav är fastare spelregler, mera långsiktighet i lagar och regler. Man måste kunna lita på att de förutsättningar som gällde vid investeringstillfället inte ändras av statsmakterna över en natt. Och när det blir nödvändigt med nya regler eller ändrade avgiftssystem – det kan man aldrig komma ifrån i en föränderlig värld – ja, då måste det finnas smidiga övergångsbestämmelser.

Herr talman! Det här var ett axplock synpunkter från mina företagsbesök under sensommaren. Många av punkterna är välkända inslag i debatterna här i kammaren och säkert också väl kända för industriministern.

Folkpartiet delar många av de synpunkter företagarna för fram. Det gäller bl. a. de frågor jag nämnt här. I den ekonomi vi förespråkar är livskraftiga småföretag ett nödvändigt inslag. Där finns det personliga engagemanget från ägare och anställda. Därifrån kommer de nya idéerna, som ger impulser till vår ekonomi. Där finns mångfalden, och där finns den närhet till konsumenten som gör att marknadsekonomins signalsystem fungerar – när priset blir för högt eller kvaliteten för dålig går kunden genast någon annanstans.

I de mindre företagen, som redan i dag sysselsätter hundratusentals människor, finns också med all säkerhet större delen av framtidens jobb. Småföretagen är därigenom ett viktigt inslag i regionalpolitiken. De ger liv åt bygder som annars skulle läggas öde.

Folkpartiets program för mindre och medelstora företag, deras ägare och anställda handlar om

- att avskaffa löntagarfonderna så att företagen får behålla sina pengar och använda dem för intressanta framtidssatsningar
- att skapa skattelagar som gör att det lönar sig att arbeta och som underlättar generationsskiftet för att undvika att familjeföretagen köps upp av näringslivets "kedjebyggare"
- att begränsa byråkrati och krångel, som ofta tvingar småföretagarna att fylla i blanketter på sena kvällar och helger
- att slå vakt om näringsfriheten, som i dag utsätts för ständiga attacker från olika håll. På den här punkten finns det skäl att vara särskilt uppmärksam. Ett system med etableringskontroll i olika skepnader, där politiker, myndigheter, ja t. o. m. konkurrenter, skall avgöra vilka företag som behövs och var de skall få finnas, sätter den fria konkurrensen ur spel.

Slutligen: Folkpartiet går inte ut till småföretagarna med omfattande löften om nya statliga bidrag. Vi tror helt enkelt inte att det är rätt väg. Däremot är det nödvändigt att vi politiker, innan vi fattar beslut som berör de mindre företagen, tänker igenom hur deras arbetsvillkor ser ut och hur lagstiftningen påverkar deras möjlighet att utvecklas.

Anf. 34 BÖRJE HÖRNLUND (c):

Herr talman! "Den socialdemokratiska regionalpolitiken har gett mycket goda resultat." Så beskrev industriminister Thage Peterson sin och regeringens regionalpolitik i en tidningsartikel i våras. Vad är det då för resultat som åstadkommits?

Jo, sedan socialdemokraterna återkom till regeringsmakten har större delen av Sverige fått uppleva avfolkning och ungdomsutflyttning.

Flyttlassen har framför allt gått till Storstockholm, där bostadsköerna växt dramatiskt. Bara under 1985 växte kön med ca 25 000 hushåll.

Det är unga människor som tvingas flytta. Av de drygt 11 000 som flyttade till Stockholm 1985 var 8 000 i åldern 16–24 år. Det snedvrider befolkningsammansättningen i avfolkningsorterna. Kvar blir en åldrande befolkning, vilket bäddar illa för framtiden.

I våras kunde vi läsa i en tidning hur en Borlänge flicka beskrev sin situation. "Jag har att välja mellan att vara arbetslös i Borlänge eller bostadslös i Stockholm", sade hon. Den beskrivningen passar på tiotusentals ungdomar i dagens Sverige.

Det som hänt under Thage Petersons tid är som bekant att avfolkningsproblemen växt från att vara ett Norrlandsproblem till att bli ett problem som drabbar större delen av landet. Bergslagen, sydöstra Sverige och Blekinge hör till de områden som nu dras med svåra avfolkningsproblem. Flertalet kommuner i vårt land far i dag illa av den socialdemokratiska politiken.

Det är verkligheten, Thage Peterson.

Dess värre måste man dra slutsatsen att den socialdemokratiska politik som lett till dessa för landet så dystra resultat är följden av en medveten strävan att koncentrera och centralisera. I tidningen Östra Småland säger finansministern rakt ut att vi måste "acceptera att den regionala utbyggnaden koncentreras till kommuner som redan är ganska stora". Detta är ett rakt kallduschbesked till de människor som bor i det stora flertalet av landets kommuner, och de är inte stora.

Gunnar Sträng myntade på 1960-talet uttrycket "att en liten rännil måste få gå tillbaka" till de områden som då led svårt av den socialdemokratiska flyttlasspolitiken.

De regionala satsningarna av dagens socialdemokratiska regering är heller ingenting annat än en liten rännil i förhållande till de mångmiljardbelopp som regeringen satsar på koncentrationens och centraliseringens altare.

Löntagarfonderna har också – precis som vi befarade från första stund – blivit ett redskap i flyttlasspolitiken. Genom löntagarfonderna dräneras småföretag och svaga regioner på kapital, som sedan går till ett fåtal ägare i storföretagen. När man studerar fondernas verksamhet fram till första kvartalet i år kan man konstatera att de fem fonderna tillsammans placerat drygt 3,2 miljarder. Nära tre av dessa miljarder – eller över 93 % – har gått till

köp av befintliga aktieposter. Fonderna har alltså använt det tillgängliga kapitalet för att köpa ut gamla aktieägare. De direkta företagssatsningarna har stannat vid mindre än 7 %. Var det så det skulle fungera? Eller kan vi vara överens om att fonderna är ett misslyckande?

När fonddebatten gick som hetast hette det i den socialdemokratiska propagandan att "löntagarfonderna flyttar inte till Liechtenstein". Statsministern har i dag upprepat samma sak. Det lät käckt och blågult och fick kanske en och annan att se med fördragsämhet på fondsystemet.

Kan industriministern här i dag garantera att de nära tre miljarder som använts till köp av aktier från tidigare aktieägare finns kvar i landet och i svensk industri?

Var och en kan i dag se att fonderna är direkt skadliga för småföretag och svagare regioner. T. o. m. industriministern borde kunna erkänna att löntagarfonderna arbetar stick i stäv med en god regional utveckling. Eller hur?

Det som behövs i dag är en ny viljeinriktning i regionalpolitiken kombinerad med politisk handlingskraft, som omvandlar viljan till konkreta åtgärder. Ibland kan det verka som om industriministern innerst inne är medveten om vad verkligheten kräver. I ett anförande inför den socialdemokratiska riksdagsgruppen i våras sade Thage Peterson t. ex. att "alla politikområden måste väga in regionalpolitiska aspekter i sina beslut", och så tillade han, att "så sker inte i dag".

Nej, det är så sant som det är sagt. Thage Peterson kunde ha utvecklat sin självkritik en bit till. Han kunde ha erkänt att starka krafter inom regeringen verkar i rakt motsatt riktning. Andra slutsatser kan man inte dra av regeringsledamöters uttalanden och av förd politik. Det är fortsatt koncentrations- och flyttlasspolitik för hela slanten.

Om inte industriministern har kraft och förmåga att övertyga sina statsrådskolleger om att regionalpolitiken måste ges en övergripande roll inom alla samhällsområden, riskerar han att gå till eftervärlden som den som "släckte lyset" i stora delar av landet genom att låta flyttlassen rulla.

Thage Peterson ansvarar inte bara för regionalpolitik. Han är också ordförande i det socialdemokratiska partidistriktet i Stockholms län. Tror han att flyttlasspolitiken gynnar de människor han har att företräda i den egenskapen? I så fall har han vandrat vilse i verkligheten även på hemmaplan.

I storstäderna växer köerna och många inflyttade och stockholmska ungdomar tvingas leva ett slags nomadliv, där tillfälliga logi- och andrahandsbostäder blir lösningar för dagen. Sociala påfrestningar uteblir inte. Justitieministern har t. ex. i en skrivelse till riksdagen om det tilltagande våldet och brotten sagt: "En faktor som uppenbarligen är av stor betydelse är den tilltagande koncentrationen." Han ser verkningarna inom sitt ansvarsområde av regeringens politik. Vi är nu snabbt på väg tillbaka till 1960-talets situation då planerarna tvingades ge sig på det ena attraktiva grönområdet efter det andra för att försöka skaffa bostäder och trafikleder åt den tidens flyttström.

Trafiktrycket är emellertid oändligt mycket hårdare nu än det var den gången. Det finns beräkningar från förra hösten som visade att Stockholms innerstad då trafikerades av 30 000 fler bilar varje dag än året innan. Sedan

dess har trafikköerna blivit allt längre. Var och en borde kunna inse vad det betyder för livsmiljön i Stockholm.

Regeringens medvetna och ensidiga flytlasspolitik är ett hot mot Stockholms skönhet med dess vatten och gröna områden. Det är i stockholmarnas eget intresse att inte inflyttningstrycket tvingar fram ständigt nya Klarastrandsleder och nya bostadsområden på dagens grönområden.

Det krävs regionalpolitik för att rädda Stockholm. Centern tar strid för Stockholmsmiljön. Vi tar strid för att bevara och utveckla miljö och livskvalitet.

Herr talman! Det är nu dags för kraftsamling och en ny viljeinriktning av regionalpolitiken. I stället för att släcka lyset i stora delar av landet skall vi rikta strålkastarljuset på de verkliga problemen och återge människorna tron på framtiden.

Vi måste få stopp på regeringens centraliserings- och koncentrationssträvanden och i stället ge regionalpolitiken en övergripande roll. Vad som krävs är en regionalpolitisk medvetenhet inom alla politikområden. I fyra år har större delen av riket varit satt på undantag. Nu måste de utsatta delarna sättas i första rummet. Vi behöver nu snabbt basinvesteringar som ger såväl andrum som framtidstro. Sätt i gång en stor satsning på länsvägnätet i utsatta län. Förstärk och belägg grusvägnätet. Utveckla järnvägen. Snabbtåg får inte bara komma triangeln Stockholm-Göteborg-Malmö till del. En förlängning av ostkustbanan från Sundsvall till Luleå skulle vara samhällsekonomiskt lönsam samt vara en basinvestering för framtidstro. Öka länsanslagen till utveckling i stället för att allt större pengar avsätts till flyttning.

Vi behöver nu en politik för mindre och medelstora orter med omgivande bygder. Vi behöver ett riksdagsuttalande om att ett utvecklingsprogram skall upprättas för mindre och medelstora orter. De orterna utgör huvuddelen av vårt land och får inte läggas för föfot, vilket dagens regeringspolitik inriktar sig på. Det gäller helt enkelt att skapa förutsättningar för en positiv utveckling av hela vårt land. Ett program som ger utveckling i mindre och medelstora orter kommer att bli en samhällsekonomisk vinst. Redan uppbyggd samhällsstruktur kan nyttjas på ett bättre sätt, samtidigt som stora koncentrationskostnader undviks i bl. a. Stockholm.

En offensiv regionalpolitik som centern förespråkar ger sin egen finansiering. Jag vill då nämna ytterligare några åtgärder som behövs för att utveckla hela vårt land.

- Små och medelstora företag är basen i en decentralistisk samhällsstruktur. Småföretagens villkor måste därför bli bättre. De stora företagen har det bra i Sverige. Nu måste äntligen turen komma till de små.
- Forskning och kvalificerad utbildning måste komma hela landet till del. Det gäller också den nya tekniken i form av data, elektronik och bioteknik.
- Utbildningen av tekniker och ingenjörer måste förstärkas utanför universitetsorterna. Det måste finnas god kompetens på alla nivåer.
- De mindre högskolorna måste förstärkas med utbildning och forskning som blir till hjälp och stöd i utvecklingsarbetet för varje region. De små högskolorna måste utvecklas till regionalpolitiska spjutspetsar.

- Riksdagen har uttalat att skogslänen av beredskaps- och regionalpolitiska skäl skall ha oförändrad jordbruksproduktion. Se till att så sker, annars blir det förödande för regionalpolitik och försvarspolitik!
- Energipolitiken måste inriktas på ekonomisk utveckling och god miljö. En satsning på alternativ och effektiv energianvändning leder också till en industriell och teknisk utveckling och nya jobb där de bäst behövs.

Herr talman! I det tal som industriministern höll inför den socialdemokratiska riksdagsgruppen i våras och som jag redan citerat ur framhöll han också, att regionalpolitiken enligt hans uppfattning kommer att bli en viktig fråga inför 1988 års val.

Det tror jag också. Människor i mer än tre fjärdedelar av landet kommer inte att sitta tysta och stilla och bevittna hur ljuset slocknar i hus efter hus, skolorna läggs ner, butikerna slår igen, kommunikationerna blir allt glesare.

Människorna kommer att ta strid för sin framtid. Det gäller såväl i avfolkningsregioner som i överhettade storstadsområden. Och de skall veta att centern står på deras sida. Så gjorde vi på 1960-talet, då socialdemokraterna förra gången var på väg att genomföra en medveten koncentrationspolitik, och så blir det än en gång. Den gången fick socialdemokraterna slå till reträtt. Svenska folket kommer inte heller denna gång att acceptera en politik som leder till ökade klyftor mellan regioner och bygder och ökad ojämlikhet mellan människor och folkgrupper. Folket kommer att inse att en för tät tätort och en för gles glesbygd inte är bra för någon.

Den "tredje vägens politik" som socialdemokraterna så gärna har talat om har gjort bankrutt på det regionalpolitiska området. Det har varit en politik tillrättalagd för storföretag och kapitalstarka grupper. Socialdemokraterna har medvetet satsat på ett fåtal orter och stora företag. Mer än tre fjärdedelar av landet har lämnats vid sidan om vägen. Uppvaknandet kan bli brutalt, Thage Peterson. Den socialdemokratiska "sov i ro-politiken" måste brytas för landets och människornas skull.

Anf. 35 JÖRN SVENSSON (vpk):

Herr talman! Det finns en del standardbegrepp som den politiska diskussionen dagligen nöter in i våra medvetanden, sådana begrepp som vi ständigt hör och som till sist tar formen av skenbara självklarheter. Dit hör begreppet "utvecklingen". Det heter: Vi måste hänga med i utvecklingen. Vi måste satsa på utvecklingen. Gör vi inte det så blir vi efter, heter det. Man kan fråga sig: Vilka vi? Vilken utveckling? För vad ändamål?

Jag tar upp den här aspekten därför att det som i dag så svävande definieras som utveckling innehåller en del grundläggande tendenser som går fullständigt på tvärs mot den idé- och föreställningsvärld som har vuxit ur den svenska arbetarrörelsen, som har varit förankrad i en demokratisk och humanistisk människosyn. Därför är det dags att ställa frågan, om inte den s. k. utvecklingen också i väsentliga stycken representerar en stor fara och är någonting som vi kritiskt skall ompröva.

Låt oss börja med att se på frågan om arbetet, det mänskliga arbetet, och teknologin. Den teknologiska utvecklingen i dag har en genomgående och slående tendens. Den leder till en fragmentisering, ett sönderstyckande, av

det mänskliga arbetet i små sönderstyckade moment utan inbördes sammanhang. Detta i sin tur leder till att allt fler mänskliga arbeten och arbetsuppgifter urholkas på sådana moment som innebär att det finns en intellektuell faktor, att den arbetande själv styr något av det hela, avgör något, träffar val och planerar. Sådana moment flyttas upp i hierarkin till de allra högsta nivåerna, medan arbetet blir alltmer urholkat och ensidigt på de lägre nivåerna i arbetslivets hierarki.

I äldre tider var en yrkesarbetare inom t. ex. mekanisk industri något av en ingenjör, som behärskade ett brett spektrum av olika talanger och olika färdigheter. I dag är det på motsatt sätt. T. o. m. ingenjörerna själva är så specialiserade att deras arbetsuppgifter inte har något sammanhang med den helhet i vilken de ingår. Detta innebär att det på det sociala planet, i ekonomin och i klassamhället blir lättare att omgruppera människor. Människor blir lättare utbytbara, lättare flyttbara. Det är naturligtvis också meningen, eftersom man kan betala ett arbete förhållandevis lägre, än vad man annars skulle behöva göra, om man urholkar ett arbete på dess självständiga moment på detta sätt.

En annan spörjbar tendens är att den teknologiska utvecklingen, framför allt datoriseringen och elektroniseringen i dess olika gestalter, har den genomsnittliga tendensen – det finns naturligtvis avvikelser – att några få inom arbetslivet upphöjs, de får stiga upp mot de litet högre nivåerna. Men det stora flertalet sänks. En slående slutsats av de flesta studier på detta område är att just yrkesarbetarna, den tidigare klassiska modellen av yrkesarbetare, får sitt yrkesinnehåll urholkat, deras arbeten deklasseras. Detta i sin tur leder till ökade klasskillnader i samhället, till ökade skillnader mellan olika grupper av löntagare. Detta skall man se även i samband med en annan faktor, nämligen att det, trots allt tal om att datoriseringen skulle skapa så många nya arbeten, allmänt sett visar sig, med en viss grovhet i uppskattningen, att för varje nytt arbete datoriseringen skapar slår den ut 500.

Detta skall också ses i samband med att man överallt i den kapitalistiska världen i väst för närvarande har en förhållandevis svag tillväxt. Denna utslagning av mänskligt arbete kommer parallellt med en period i detta systems utveckling, där man har en sådan svag tillväxt och möjlighet att kompensera för utslagningen genom yttre tillväxt. Den är svagare än den har varit i tidigare skeden av industrialiseringsprocessen.

Allt detta leder också till en annan företeelse, nämligen att de stora företagen, de stora kapitalägarna, för en medveten strategi för att begagna teknologin och dess potential på detta sätt för att försvaga arbetarklassen och fackföreningsrörelsen. Man kan då lättare spela ut olika grupper mot varandra i denna teknologiska omvandlingsprocess. Man kan vädja till skråmässiga instinkter och skråmässiga inställningar. Det visar sig också att Svenska arbetsgivareföreningens tioåriga strategi, att slå in en kil mellan de två stora huvudgrupperna av löntagare – de offentliganställda och de industrianställda – har vunnit en betydande framgång. Mot denna strategi har arbetarrörelsen och arbetarklassen haft svårt att försvara sig.

Lönearbetet som en form för arbete befinner sig också i vissa av sina tidigare sektorer där det har dominerat i en sorts upplösning. Speciellt

kanske inom tjänstesektorn blir det allt vanligare att folk inte anställs på vanlig lönearbetsbasis, utan de anställs som någon sorts fria individuella konsulter. Det klassiska lönearbetet, inom vars ram man förhandlar kollektivt och organiserar sig kollektivt gentemot arbetsgivaren, ersätts med ett system, där man hyr in människor när de behövs och sedan kastar ut dem när man inte längre behöver dem. Man ger då den forne lönearbetaren illusionen att han är fri därför att han är sin egen och därför att han är en småskutt, som får hyra in sig när det finns arbete och som kastas ut när inget arbete finns utan skydd av någon kollektiv organisering eller något kollektiv-avtalssystem.

Denna teknologiska utveckling, med den riktning den har tagit, kan också väldigt lätt bli ett redskap med vilket man kan underminera och slå sönder delar av det gamla kollektivavtalssystemet. Detta ser vi också tecken på, det märks inte minst av antydyan hos en del borgerliga – speciellt moderata – talare i dagens debatt.

Det s. k. informationssamhället, som vi talar så mycket om och som vi måste anpassa oss till, vad är det för någonting? Vem är det som får information? Vem tjänar egentligen på detta väldiga flöde av information? För vem är detta viktigt? Vem är det som får veta någonting mera om samhället, politiken, kulturen, helheten, människans liv? Ja, inte är det de vanliga människorna, därför att de drunknar i detta flöde. Och de har i bästa fall bara tillgång till små fragment. De sitter inte så till i systemet att de har tillfälle till någon överblick. Systemen är nämligen så uppbyggda att det bara är de som sitter i toppen av de stora systemen och styr dessa som verkligen kan använda all den massinformation som kommer. I övrigt bidrar massinformationen också till livets, arbetets och människornas fragmentering och maktlöshet.

Multinationaliseringen kan också den – och det är intressant att notera – sägas indirekt ligga bakom tendensen till och strävan hos starka krafter i det ekonomiska livet att vilja koncentrera allt flera verksamheter till ett fåtal regioner inom ett land. Och detta fåtal regioner har sin huvudsakliga kontaktyta vänd utåt, internationellt, mot exportmarknader. Detta går naturligtvis ut över de mera avlägset liggande, de yttre regionerna, som på det sättet drabbas av denna process. Också detta är någonting som leder till en maktlöshet på ett högre plan. Det leder till ett underminerande av den nationella självständigheten, möjligheterna för den nationella demokratin och dess institutioner att göra sig gällande och ha någon sorts inflytande över utvecklingen. Vi ser alltså hur både det moderna arbetslivets utveckling, teknologin, multinationaliseringen och internationaliseringen av ekonomin undergräver viktiga delar av de strukturer och de samband som har varit absolut avgörande för att arbetarklass och arbetarrörelse i det här landet på ett någorlunda effektivt sätt har kunnat hävda det stora folkflertalets intressen.

Finns det då ingen annan väg att gå i den här s. k. utvecklingen? Är den obönhörlig? Nej, så får man rimligtvis inte se det. Det är inte nödvändigt att människorna och nationen på det sättet lämnar ifrån sig makt till olika former av nationella eller internationella eliter. Det finns vägar ur en sådan här utveckling. Det finns möjligheter att utnyttja den flexibilitet som den nya

teknologin har. Den kan organiseras på olika sätt. Den kan ta sig den formen att den fragmenterar och slår sönder det mänskliga arbetet, men den kan också användas för att bredda folks kompetens. Man kan ge den en annan form, så att man på ett annat sätt tar till vara inte bara eliternas kompetens utan också de breda folklagrens ännu slumrande kompetens och kunnande. Genom ett breddat kunnande kan man i själva verket minska klyftan mellan elit och massa, och man för massan tillbaka till något rimligt inflytande över sin arbetsprocess och sitt liv.

Också när det gäller multinationaliseringen, exportberoendet, ensidigheten och den nationella specialiseringen finns det en annan väg. Det finns en väg som genom en stark tillväxt av den inre marknaden kan balansera beroendet av den yttre och bilda grund för en större allsidighet, en mindre ensidighet och en mindre grad av farlig och sårbar specialisering i det nationella näringslivet. Men alla dessa alternativa möjligheter och linjer kräver naturligtvis att det finns en vilja hos oss inom arbetarrörelsen att ingripa i utvecklingen och inte bara säga att vi måste anpassa oss till den eftersom vi annars blir efter.

Det gäller att starta en ny utvecklingsriktning som inte styrs av några få multinationella intressen och deras påståenden om att utvecklingen är obönhörlig utan av självständiga människors demokratiska beslut och samhällets vilja att satsa resurser på att förskaffa sig ett grepp om utvecklingen, kunna styra den genom olika former av offentliga verksamheter och investeringar, och på det sättet bryta den destruktiva tendensen och ge samhällsutvecklingen en annan riktning, en riktning som leder till demokratins utsträckande till nya områden av samhällslivet.

Om någon socialdemokrat då eventuellt frågar "Ledet inte det till socialism?" är svaret: Jo, det är precis vad det gör. Socialismen är också i det långa loppet det enda alternativet till den för arbetarrörelsen och arbetarklassen destruktiva utveckling som vi nu i många avseenden är inne i.

Fri är människan inte när hon, i illusionen om att hon då förverkligar sig själv, får lov att bilda små firmor som sopas bort av nästa konjunkturvåg. Fri är människan först och främst när hon inte har några herrar över sig utan deltar i ett kollektivt demokratiskt självstyre. Fri är hon också när hon inser att hennes egen individualitet aldrig kan utvecklas utan kollektivt samband med andra jämlika människor.

Anf. 36 Industriminister THAGE PETERSON:

Herr talman! Jag kommer i mitt anförande att i huvudsak uppehålla mig vid regionalpolitiken. Den regionala balansen har försämrats under 1980-talet. Orsakerna till detta skall jag återkomma till. Befolkningsökningen har koncentrerats till ett fåtal orter eller regioner: Stockholm-Uppsala, Norrköping-Linköping, Göteborg, Lund-Malmö. I norr har en befolkningsökning skett för t. ex. Umeå och Luleå. Men i samtliga Norrlandslän utom i Västerbottens län har befolkningen minskat. Befolkningen minskar också i Bergslagslän och i ett antal industriorter i södra Sverige.

Den regionala utvecklingen fördunklar en annars oerhört positiv utveckling i landets ekonomi och industri under åren 1982-1986. Industriproduktionen, industriinvesteringarna, industrisysselsättningen har ökat kraftigt.

Förbättringarna är mycket större än någon vågade hoppas när den nya ekonomiska politiken och industripolitiken inleddes hösten 1982. Sysselsättningen i övrigt har också ökat och arbetslösheten pressats ned år efter år. Ökningen av sysselsättningen och minskningen av arbetslösheten gäller hela landet, även de län och regioner som tappat befolkning.

Den förbättrade ekonomin har medfört att underskotten har kunnat pressas ned. Budgetunderskottet är nu endast en tredjedel av vad det var när den socialdemokratiska regeringen tillträdde. Bytesbalansens underskott har nu vänts till ett överskott.

Kort sagt: Den svenska ekonomin har genomgått en anmärkningsvärd förbättring under de senaste fyra åren. Framgångarna har rönt internationell uppmärksamhet. Sverige beskrivs nu som ett kraftfält i Europa och som ett föredöme för andra länder, som har stora strukturproblem i både ekonomi och industri framför sig.

Den svenska industrin har genomgått en snabb restaurering. Flera år av god lönsamhet har kraftigt stärkt soliditeten, vilket ger stadga och tillförsikt inför framtiden.

Ibland möts vi av påståendet att den positiva utvecklingen bara gäller storföretagen, medan småföretagen skulle ha fått det allt sämre. Dess bättre är inte detta sant.

Lönsamheten för småföretagen har kraftigt förbättrats under 1980-talet. Avkastningen på eget kapital låg 1984 på drygt 20 % för små och medelstora industriföretag. För 1985 finns nyligen publicerade siffror för de medelstora företagen. De är något lägre än 1984, men fortfarande väl i klass med storföretagens siffror och betydligt över de tal som redovisades i början av 1980-talet. Småföretagens investeringar låg 1985 ca 40 % högre än 1982. Detta är en god indikation på småföretagens optimism inför framtiden.

Jag skall i ett senare inlägg återkomma till Christer Eirefelts tankvärda inlägg om småföretagen.

Industripolitiken har sedan 1982 varit inriktad på att stödja och stimulera den industriella förnyelsen. Syftet har varit att skapa ett bra arbetsklimat för industri och företagande. Att detta varit framgångsrikt visar de siffror jag nyss redovisat.

Men mitt i denna framgång har vi alltså en regional utveckling som går åt fel håll. Denna utveckling var i sig inte svår att förutse. Strukturkriserna i basindustrin i slutet av 1970-talet och början av 1980-talet slog hårt mot skogslänen och Bergslagen. Under dessa år borde åtgärder ha satts in för att göra dessa regioner attraktiva för nya näringar och ny verksamhet, för att förändra näringslivsstrukturen från den storföretagsdominerade till en struktur bestående av många mindre företag och flera branscher. Men ingenting gjordes i den riktningen. I stället stoppades miljard efter miljard in i de krisdrabbade företagen i fruktlösa försök att vända utvecklingen i dessa storföretag, i fruktlösa förhoppningar att problemen var övergående.

Herr talman! Utvecklingen under krisåren och underlåtenheten att då sätta in regionalpolitiska åtgärder är den främsta orsaken till den nuvarande negativa regionala utvecklingen. Det är med andra ord borgerliga misstag och underlåtelssynder som vi främst i dag har att tacka för de regionala obalanserna. Det är ett faktum som de borgerliga företrädarna, främst

centerpartisterna, som hade ansvaret för industri- och regionalpolitiken, gör allt för att förtiga.

Centerledaren angrep på förmiddagen den socialdemokratiska regionalpolitiken. Men hon förteg helt vad som hände under de borgerliga åren. Det var ju då, när centerpartiet styrde och ställde i regionalpolitiken, som inte mindre än 155 000 industrijobb försvann i vårt land – 34 000 av dessa i skogslänen och 29 000 i Bergslagen. Och den numera alltid grälsjuka Börje Hörnlund väljer anfall som bästa försvar.

Jag förstår mer än väl att centern vill glömma sitt misslyckande, för det innebar ju att orter och regioner utarmades och t. o. m. utplånades. Det var ju då, under de borgerliga åren, som centern så att säga släckte lyset för tusentals människor i vårt land. Vi tändes det lyset nu igen, men ändå är inte Börje Hörnlund nöjd.

Det blev också för centerpartiet så småningom ett brutalt uppvaknande. Under några år halverades centerpartiet, för att nu vara en tredjedel av det parti det var under de stora åren – då man bl. a. lovade regionalpolitiska tag men inte utförde några utan i stället förde en politik som utplånade regioner och satte flyttlassen i gång.

Herr talman! Den socialdemokratiska regeringen har sedan regeringsskiftet 1982 gjort stora ansträngningar i regionalpolitiken.

De ordinarie regionalpolitiska bidragsanslagen har ökat – från 674 milj. kr. budgetåret 1982/83 till ca 1 600 milj. kr. budgetåret 1985/86. Detta är en ökning på nära 1 miljard per år i ett enormt ansträngt budgetläge. Vi har dessutom vid sidan av de ordinarie anslagen genomfört omfattande utvecklingsåtgärder för regioner med speciellt stora problem. Det gäller bl. a. Norrbotten och Bergslagen, där särskilda insatser har beslutats vid två tillfällen, Blekinge, Uddevalla, Malmö, Timrå och många, många fler platser. Dessa åtgärder omfattar insatser till miljardbelopp och innebär en kraftig ansträngning för att rätta till problem och skapa utvecklingsförutsättningar.

De genomförda åtgärderna har utan tvivel gett goda resultat. De ordinarie regionalpolitiska stöden beräknas ha lett till en ökning av antalet jobb med inte mindre än 16 000 under fyraårsperioden. Till detta kommer att vi nu systematiskt bygger upp bättre förutsättningar för näringslivets utveckling genom stora satsningar på t. ex. teknik- och utvecklingscentra.

Utvecklingen i de regioner där särskilda program satts in visar också att åtgärderna hamnat rätt. Norrbotten är kanske det tydligaste exemplet. Där fanns 1982 en total uppgivenhet. Människorna i Norrbotten hade förlorat hoppet om att det skulle gå att få i gång en utveckling i Norrbotten. Delegationerna åkte i skytteltrafik till Stockholm för att böna om hjälp. Jag kan försäkra Börje Hörnlund om att det inte var nådiga ord som norrbottningarna och även västerbottningarna hade att säga om centerns havererade regionalpolitik.

Nu är stämningen helt annorlunda. Det finns förvisso många stora problem kvar, det är jag den förste att erkänna. Norrbotten är fortfarande länet med den största arbetslösheten. Men inställningen till framtiden, till möjligheten att utveckla Norrbotten har totalt förändrats. Norrbottenpropositionen våren 1983 var en kraftsamling av centrala, regionala och lokala resurser.

Dessa har norrbottningarna tagit tag i och satt i gång för att bygga upp en ny näringslivsstruktur utifrån de egna förutsättningar som Norrbotten har. Man har insett att det inte går att administrera fram Norrbottens utveckling från Stockholm.

Man har tagit tag i de resurser som ställts till förfogande och satt i gång att jobba. Detta är en förändring av inställningen bland människorna i Norrbotten, som ger hopp om framtiden. Hopplösheten har förbytt i framtidstro. Nu hugger man tag i problemen med en övertygelse att de går att lösa.

Även i Bergslagen börjar det hända saker. Många kommunala representanter från alla partier har sagt mig att det aldrig har funnits så många idéer och uppslag till framtidsprojekt som just nu och att man aldrig någon gång förr fått så mycket hjälp, stimulans och stöd som nu från landets regering. Även i Bergslagen har man nu inställningen att grovarbetet måste göras av dem som bor och verkar i Bergslagen. Det är de som har kunskaperna om vad som går att utveckla, vilka resurser som finns och hur de bör användas. Från Stockholm kan vi hjälpa till med resurser, som vi har gjort i de två Bergslagspropositionerna. Men det konkreta utvecklingsarbetet måste till största delen ske ute i regionen, i Bergslagen.

Även i Bergslagen finns det förvisso många problem kvar att lösa, men där finns också mycket goda förutsättningar att få i gång nya näringar och nya företag. Bergslagen har många fördelar; god industritradition, fin natur och kultur. Jag är optimistisk när det gäller Bergslagens framtid.

Jag vill också nämna Uddevalla. Nedläggningen av Uddevallavarvet med 3 000 arbetsplatser förutspåddes av många betyda den totala undergången för Uddevalla kommun. Men vad har vi fått? Vad har hänt? Jo, en region som sjuder av aktivitet! Nedläggningen av varvet har frigjort många produktiva resurser, som nu används för att dra i gång nya näringar och nya företag. Det nya Uddevalla med ett mångsidigt näringsliv kommer att stå mycket starkare än det Uddevalla, vars väl och ve var beroende av otillförlitliga varvskonjunkturer och där en hel region var beroende av utvecklingen i ett enda gigantiskt företag.

De regionalpolitiska satsningarna har således kraftigt förstärkts och har gett otvetydigt positiva resultat. Men trots detta har vi många tecken i den regionala balansen som oroar.

En förklaring är självfallet att de regionalpolitiska insatser vi har satt in och nu sätter in är långsiktiga. De är i första hand inriktade på att bygga upp förutsättningarna för att starta nya företag och dra i gång verksamheter inom nya områden. Det är självklart, och den som seriöst diskuterar dessa problem inser att detta måste ta tid.

Därför kan man inte vänta sig att vi på några år nu skulle ha kunnat rätta till de obalanser, vilkas bakgrund ligger i utvecklingen under krisåren i slutet av 1970-talet och början av 1980-talet. Men – det vill jag i ärlighetens namn tillägga – när det gäller Bergslagen beror svårigheterna också på ensidigheten i gruv- och stålindustrin, och orsakerna ligger långt tillbaka i tiden.

Men det är också så, det skall jag villigt erkänna, att det krävs ytterligare stora ansträngningar för att klara den regionala balansen. Dess bättre tycks det vara så, att det finns en ökande insikt bland i stort sett alla partier om att vi

måste öka de regionalpolitiska ansträngningarna. Jag tycker mig också skönja en betydande samstämmighet om inriktningen av insatserna och om var de bör sättas in.

Det skulle vara av mycket stort värde om vi verkligen fick till stånd en bred politisk enighet omkring regionalpolitiken. Om den nuvarande utvecklingen skulle tillåtas fortsätta, med tillväxten koncentrerad till ett fåtal regioner, riskerar vi att få omfattande spänningar och konflikter mellan olika delar av vårt land. De regioner som nu förlorar befolkningsunderlag kommer inte att acceptera detta. De ställer, med rätta, anspråk på att få del av tillväxten. Om inte detta skulle gå att åstadkomma, bäddar vi för en konflikt- och spänningsfylld tid, där region ställs mot region och kommun mot kommun. Detta måste vi tillsammans förhindra.

Det är ju inte heller så, att de regioner som nu växer snabbt mår bra av en ohämmad tillväxt. Detta gäller naturligtvis främst Stockholms län, där man nu börjar känna av nackdelarna med en alltför snabb expansion. Bostadsbrist, trängsel i tunnelbanan och på bussar, ökade luftföroreningar är några av nackdelarna med tillväxten. Ett av de största problemen är att länets egna ungdomar inte kan erbjudas bostäder till rimliga villkor. Även inom denna region kan därför betydande spänningar uppstå. Bostadslösa, socialt och kulturellt hemlösa lever under helt andra förhållanden än de som tjänar på trängseln: fastighetsägare, affärsidkare och andra som har fördelar av köer, ökad trängsel och ökad konkurrens, som pressar upp priser och hyror.

Viljan att fördela välfärden rättvist över landet är alltså inte det enda motivet för regionalpolitiken.

Också för att undvika ökade spänningar och social oro är det nödvändigt att öka de regionalpolitiska ansträngningarna och se till att hela landet får del av de förbättrade ekonomiska villkoren.

Vad bör då inriktningen bli på de ökade insatserna? Jag har tidigare angett att i de ökade insatser vi gjort under de senaste åren har tyngdpunkten lagts på åtgärder som långsiktigt kan förbättra olika regioners utvecklingsmöjligheter, på deras möjligheter att expandera sitt näringsliv och göra det mera mångsidigt. En grundtanke i regeringens regionalpolitik är att varje region måste utvecklas efter sina egna särdrag och förutsättningar. Den inriktningen, menar jag, måste regionalpolitiken ha också i fortsättningen.

Här vill jag starkt betona att regionalpolitiska hänsyn måste genomsyra politiken inom alla samhällssektorer. Det har regeringen också slagit fast i årets regeringsförklaring. De regionalpolitiska medel som finns och de insatser som görs med dessa har givetvis stor betydelse. Men samtidigt måste vi inse att den regionala utvecklingen till mycket stor del bestäms av beslut som ligger utanför den egentliga regionalpolitikens egen verksamhet och egna påverkansmöjligheter.

Åtgärder på kommunikationsområdet, inom försvarsområdet, inom jordbrukspolitik, utbildningspolitiken, arbetsmarknadspolitik kan ha mycket större betydelse för den regionala utvecklingen än det direkta stöd till företag och näringsliv som kan utgå inom de regionalpolitiska medlens ram.

Syftet skall vara att man inom alla politikområden skall ta regionalpolitiska hänsyn och medverka till att bygga upp förutsättningar för näringslivsutveckling i varje region i landet. För att samordna olika åtgärder och bevaka att

regionalpolitiska hänsyn verkligen vävs in i besluten – inte minst under budgetarbetet – har regeringen en särskild statssekreterargrupp med industridepartementets statssekreterare som ordförande.

För att näringslivet ute i regionerna skall utvecklas och förnyas behövs en god utvecklingsmiljö för näringsliv och företagare. Jag instämmer i allt som Christer Eiricfelt sade på denna punkt. Tillgång till utbildad arbetskraft, goda utbildningsmöjligheter, goda kommunikationer och en i övrigt god infrastruktur är naturligtvis mycket betydelsefullt. Staten och kommunerna har också en viktig uppgift i att hjälpa företag och företagare att hitta rätt i kontakter med t. ex. myndigheter och banker. Statens roll blir att hjälpa till med att förverkliga olika projekt, som direkt eller indirekt skapar sysselsättning, exempelvis genom det regionalpolitiska stödet till företag, teknikcentra, turistsatsningar och mycket mer.

Jag vill särskilt peka på utbildningens och forskningens betydelse för den regionala utvecklingen. Kunskap och kompetens blir alltmer betydelsefullt för olika företags utveckling. Därför utvecklas de regioner bäst som kan erbjuda en mångsidig och kvalificerad utbildning och som har nära tillgång till de resultat som framkommer i forsknings- och utvecklingsarbetet.

Om vi skall lyckas med att sprida näringslivets utveckling till fler än de sex à sju regioner i landet som har kvalificerade utbildnings- och forskningsmiljöer, måste vi bygga upp alternativ till de nu framgångsrika regionerna. Det handlar dels om att bygga upp utvecklings- och utbildningsresurser på fler ställen, dels om att via olika insatser se till att utvecklingsimpulserna från högskolor och universitet ges en större spridning.

Det kan bl. a. ske genom s. k. teknik- och utvecklingscentra, som nu byggs upp och planeras på ett stort antal orter runt om i landet. Det handlar samtidigt också om att förbättra kommunikationerna och övrig infrastruktur för att underlätta för de mindre och medelstora orterna att smidigt få kontakt med de stora universiteten och högskolorna. – Med alla dessa frågor arbetar vi nu aktivt på industridepartementet.

De regionala högskolorna kommer att bli mycket viktiga resurser i detta teknik- och kunskapspridningsarbete.

Utbyggnaden av kommunikationerna är ett annat område som har stor betydelse för att ge befolkning och näringsliv i de regionalpolitiskt prioriterade regionerna bättre förutsättningar att utvecklas. Jag har sagt flera gånger tidigare i kammaren att de dåliga kommunikationerna i vissa delar av Bergslagen är ett hinder för att få företag dit och för att bredda dess näringsliv.

Nu pågår på regeringens uppdrag en samordnad investeringsplanering inom kommunikationsområdet. Den omfattar, förutom vägarna, luftfarten, sjöfarten och järnvägstrafiken. I uppdraget till de ansvariga trafikverken har regeringen poängterat betydelsen av att dessa i sin långsiktiga planering väger in regionalpolitiska mål och riktlinjer. Jag ser det här som en stor möjlighet att få en bättre samverkan mellan olika trafikslag – samtidigt som det nu ges möjlighet att tidigt påverka framtida trafikinvesteringar, som kan bli av stor betydelse för den regionala utvecklingen. Arbetet förutsätter naturligtvis ett nära samarbete mellan länsstyrelserna och trafikverken.

Datakommunikationerna är en viktig fråga för regionalpolitiken. Betydel-

sen av den utbyggnad av telekommunikationsnätet som nu håller på att genomföras i vårt land jämförs ofta med den stora betydelse som utbyggnaden av järnvägarna på sin tid hade för samhällsutveckling och bosättning. Vikten av den utbyggnad som nu pågår är ur regionalpolitisk synpunkt mycket stor och jag tror att vi underskattar den.

Den stora satsning på utbyggnad av telekommunikationerna som nu också görs innebär att vi kommer att få mycket stor telekapacitet – även för datakommunikation – över hela landet. Den som efterfrågar telekommunikation kommer att få tillgång till alla sorters teletjänster kort tid efter det att de har begärts. Ingenstans i landet kommer bristen på telekommunikationer att hindra etablering och drift av verksamhet. Utbyggnaden och moderniseringen av telekommunikationerna kommer att öppna många nya möjligheter för företag att etablera och bygga ut verksamhet i stödområdena. Ingen del av Sverige kommer att missgynnas i det sammanhanget.

Ett annat område för regionalpolitiska insatser är den statliga verksamheten. Regeringen har i sin regeringsförklaring betonat vikten av att öka arbetet med decentralisering av statlig verksamhet.

Ytterligare ett område gäller de privata tjänstenäringarna. Där avser regeringen att ta upp överläggningar med företag och organisationer för att försöka länka ut tillväxt till stödområdena. Industriverket har i dagarna levererat en utredning om tjänstenäringarna. Vi analyserar nu denna utredning för att få fram ett underlag till de planerade överläggningarna.

Det är viktigt, vilket också sägs i regeringsförklaringen, att näringslivet tar ett ökat ansvar för att hjälpa till att bygga upp nya företag och nya jobb på orter som drabbas av en ofrånkomlig strukturomvandling. Förhandlingar pågår i ett stort antal fall mellan industridepartementet och berörda företag.

Inom industridepartementet och kanslihuset i övrigt pågår nu ett arbete med den inriktning jag här beskrivit, där vi undersöker vilka insatser som kan göras på olika områden för att förbättra den regionala balansen. Min avsikt är, herr talman, att så småningom stämma av detta arbete i det regionalpolitiska rådet, där det nu finns representanter för samtliga riksdagspartier.

Anf. 37 BENGT WITTBOM (m) replik:

Herr talman! Det går säkert, Thage Peterson, att tiga ihjäl den välgrundade kritik och analys som har redovisats i talarstolen i denna debatt. Det kanske går ett tag till, men jag vill varna för att det inte går i längden. Det går inte att säga att alla politikområden skall vägas in i regionalpolitiken och räkna med alla de områden där det handlar om statliga bidrag och regler men exkludera skatteområdet.

Industriministern kommer säkert att undvika att svara på den fråga som jag nu har ställt två gånger, dels i frågedebatten förra veckan, dels i mitt anförande i dag: Om industriministern erkänner och tror att höjda skatter minskar tillväxten, är det då inte logiskt att sänkta skatter stimulerar den? Jag ställer bara denna enkla teoretiska fråga till industriministern och hoppas få ett svar i nästa inlägg.

Industriministern talar om förhandlingar, överläggningar, åtgärder, insatser, samtal och jag vet inte vad. Det beskriver grunduppfattningen i Thage Petersons och socialdemokraternas syn på utvecklingen.

Jag har här en tidning som heter Nu, en liberal tidning som är utomordentligt bra. I ett nummer redovisas ett samtal med två handläggare på statens industriverk, Anders Hedlund och Anders Isaksson, om regional utveckling. Det har gjorts en kartläggning av teknikspridningen ute i landet, och i detta samtal sägs att det händer mycket. Teknikspridningen har satt i gång utan statlig och central dirigerings. "Det är nog första gången i Sverige som något sådant börjar underifrån", säger Anders Hedlund och Anders Isaksson. De säger vidare att det inte kan kallas en epidemi men att det är fråga om något slags smitta. Slutligen säger de: "Den åtgärd från statsmakterna som kan ha bidragit till denna märkliga utveckling, är decentraliseringen av regionalpolitiken."

I regerings- och verkskretsar rör man sig med denna typ av värdeord när man talar om vad som händer ute i landet, och då är det självklart att det bara blir överläggningar, bidrag, regler och styrning. Ni förstår inte, Thage Peterson, att det som nu sker är att en centralistisk filosofi möter ett nytt, framväxande nätverk ute i landet. Den konfrontationen klarar ni inte, Thage Peterson.

Anf. 38 CHRISTER EIREFELT (fp) replik:

Herr talman! Jag har stor förståelse för att industriministern lägger stor vikt vid regionalpolitiken i sitt anförande. Självklart är det en viktig uppgift för både regering och riksdag att göra det möjligt att leva och försörja sig i hela vårt avlånga land. Visst finns det klara kopplingar mellan industripolitik och regionalpolitik. Just därför tycker jag att det är litet anmärkningsvärt att industriministern i så liten omfattning tar upp näringslivets allmänna förutsättningar i sitt anförande i dag. Men jag tar fasta på industriministerns löfte att återkomma på den punkten.

Några ord även från min sida om regionalpolitiken. Den har i dag helt andra förutsättningar än under 1960-talet, då man hade en tillväxt som genom regionalpolitiken i stort sett skulle lokaliseras. I dag gäller det att utnyttja de möjligheter som finns ute i regionerna och ta vara på de lokala förutsättningar man har där. Det handlar om att decentralisera beslutsfattandet, att satsa på enskilda människor och lokala initiativ. Inte minst handlar det om att skapa förutsättningar för småföretagsamheten, menar jag. Därför är bra småföretagspolitik också bra regionalpolitik. Därför är det dubbelt olyckligt att regeringens omsorg om mindre företag så mycket handlar om vackra deklamationer och mindre om aktiva handlingar.

Det är riktigt att den internationella konjunkturen också gett positiva effekter för våra mindre företag, underligt vore det annars. Men låt oss för ett ögonblick, Thage Peterson, glömma varför det är som det är. Kanske kan vi i stället komma överens om att det är illavarslande att så många, trots att marknadsförutsättningarna finns – det visar sig ofta när man träffar företagen – ändå inte anser sig kunna investera och utveckla sin rörelse. Framför allt är de försiktiga när det gäller att nyanställa.

Det finns en rad skäl till detta. Löntagarfönderna är ett hinder, skattepolitiken med marginalskatterna ett annat. Jag tror att ett positivt besked om skatten på arbetande kapital från industriministerns sida skulle vara välgörande. Begränsningarna i näringsfriheten i form av offentliga monopol och

etableringskontroll är ett tredje hinder. Det finns också ett hinder som är mer diffust, men som man märker mycket tydligt när man träffar småföretagarna. Det är just samhällets attityd, myndigheters och kommuners attityder, som gör att företagarna inte satsar så som de skulle kunna göra. Om vi kan rätta till dessa missförhållanden, kommer småföretagen att kunna spela en ännu större roll i regionalpolitiken.

Anf. 39 BÖRJE HÖRNLUND (c) replik:

Herr talman! Till kärnan: Alla politikområden måste väga in regionalpolitiska aspekter i sina beslut. Så sker inte i dag.

Thage G. Peterson hade ett anfall av ärlighet inför sin riksdagsgrupp. Det skulle vara en prydnad om Thage G. Peterson visade samma ärlighet och rakryggade hållning inför kammarens ledamöter.

Jag har en fråga: Rapporten som har gjorts inom statsrådsberedningen talar om några medelstora städer. Statsministern har talat om några medelstora städer och finansministern har talat om några större orter. Vad är beskedet, Thage G. Peterson, till de mer än 200 kommuner som är små, som icke, hur man än ser på dem, kan kallas medelstora städer? Skall de nu lämnas utanför, eller ser Thage G. Peterson till att statsministern, finansministern och grupperna i statsrådsberedningen får vika sig? Jag hoppas att Thage G. Peterson har den styrkan. Vårens tal inför riksdagsgruppen har visat att hitintills har inte industriministern, den regionalpolitiskt ansvarige, haft den styrkan. Inget skulle glädja mig mera – för människornas skull – än om den regionalpolitiska ministern plötsligt fick tillfälle att växa litet på höjden.

Som vanligt skiljer Thage G. Peterson inte på perioder av hög- och lågkonjunktur. Han har glömt att han tillsammans med ett par folkpartister, mot regeringen, röstade fram ytterligare 500 milj. kr. till Landskrona. Han har glömt alla överbuden i varje fråga när det gällde pengar till de riktigt stora. Är minnet verkligen så kort? Thage G. Peterson var ändå oppositionsledare i den här typen av frågor.

När jag lugnt och stilla gör en verklighetsbeskrivning av hur utvecklingen går i riket, kallas jag grälsjuk och annat. Men vad jag gör är ju att citera Thage G. Peterson själv. Och jag citerar socialdemokratiska landshövdingar, som är utomordentligt oroade och skrämde över det sätt på vilket regeringen sköter den regionala utvecklingen.

När det är rena befolkningsraset påstår Thage G. Peterson att han är ute och tänder lyset. Ja, då kan Thage G. Peterson litet om elektricitet!

Anf. 40 JÖRN SVENSSON (vpk) replik:

Herr talman! Från de stora exposéerna skall vi ner till det konkreta nuet.

Jag ger naturligtvis Thage G. Peterson rätt i att regionalpolitik, om den skall leda till någon form av framgång, kräver både tålmod, långsiktighet och systemtänkande. Jag skulle vilja be Thage G. Peterson något litet utveckla de tankar som jag vet håller på att ta form i industridepartementet rörande en viktig del av regionalpolitiken och den kanske svåraste, nämligen inlandsfrågan.

Jag vill fråga följande. Det finns en högskola i Norrlands inland. Det är en

liten högskola. Är det enligt Thage G. Petersons mening en lämplig politik såsom ett långsiktigt inslag i inlandspolitiken att bygga ut denna högskola och ge den en mera allsidig kompetens och en annan status?

För det andra vill jag fråga: Går tankarna i den riktningen att man skall försöka stödja de olika lokala glesbygderna i Norrlands inland genom någon form av koncentrerad satsning på verkligt livsdugliga stödorter, där det finns en viss allsidighet eller i varje fall någorlunda mångsidighet i arbetsmarknad och företagsstruktur?

För det tredje: Har man tankar i den riktningen att man vill särskilt stödja och uppmuntra möjligheterna att ute på den europeiska marknaden få avsättning – sådana möjligheter tror jag man kan bedöma finns – för olika typer av specialprodukter, som representerar förädlade trävaror för att komma ifrån den ensidiga råvaruexploateringen som ger inlandets ekonomiska dess koloniala struktur?

Jag skulle också vilja veta om det finns tankar på att försöka bryta eller komplettera det något ensidiga sektorstänkande som finns inom många statliga verk. Man har uppifrån av politikerna givits direktiven att tänka affärsmässigt, och detta har i många fall resulterat i att man inte är benägen att satsa på de norra delarna av Sverige och speciellt inte inlandet, därför att man räknar med att där inte blir någon annan utveckling.

Låt mig också fråga en sak som gäller utbildningen. Det är inte bara specialiteter och nyckelfunktioner som är viktiga i ett lokalt och regionalt näringsliv, utan det är faktiskt också de vanliga arbetarnas kompetens. Mer och mer har man i internationella sammanhang uppmärksammat att konkurrenskraft inte så mycket eller i varje fall i begränsad utsträckning sammanhänger med ledarskapet. Det sammanhänger faktiskt mycket mera med kompetensen nere på verkstadsgolvet.

Anf. 41 Industriminister THAGE PETERSON:

Herr talman! Jag erkänner en sak, och det är att Börje Hörnlund kan mycket mer än jag om mörkläggnig, både av fakta och av sanningar. Han är ganska framgångsrik när det gäller att mörklägga inte minst centerpartiets misslyckande i regionalpolitiken. Jag vet att han tycker osökt illa om att jag då och då påminner honom om hur det var under de borgerliga åren, men det är faktiskt så, att centerns beskrivningar av den regionala utvecklingen under de borgerliga åren inte stämmer med verkligheten. Det är visserligen i någon mening sant att befolkningen i skogslänen ökade under de borgerliga regeringsåren, men om man tittar på utvecklingen under hela perioden finner man följande.

År 1976, socialdemokraternas sista år under den förra regeringsperioden, ökade skogslänets befolkning med över 9 000 personer. Efter det borgerliga maktövertagandet blev folkökningarna lägre och lägre för vart år, och 1981 minskade skogslänets befolkning, en minskning som sedan dess värre har fortsatt. Resultatet av den borgerliga politiken blev alltså i sammanfattning att man bytte ut en stabil befolkningsökning mot en minskning. Ni tog med andra ord över i en period av befolkningsökning, men ni lämnade över i en period med befolkningsminskning. Tycker verkligen centerpartiet att det var en framgångsrik politik?

Så till flyttningarna som det talas så mycket om. Antalet långväga flyttningar, flyttningar över länsgräns, har trendmässigt minskat sedan 1979. Det finns i denna trend variationer som följer konjunkturen – i högkonjunkturer har flyttningarna ökat, vid lågkonjunkturer har de minskat. Antalet flyttningar var högst 1970 – då var det 220 000 – och lägst 1983, då flyttningarna var nästan 100 000 färre. Under högkonjunkturåret 1985 flyttade ca 160 000 personer över länsgräns. Men det var lägre än under förra högkonjunkturtoppen 1980 – då befann sig centern faktiskt i regeringsställning och de borgerliga hade makten – då inte mindre än 167 000 personer flyttade över länsgräns.

Det är alltså inte sant, Börje Hörnlund, att flyttlassen har ökat under de senaste åren. Tvärtom är flyttningarna under 1980-talet färre än de var under 1960- och 1970-talen.

Jag har tidigare från kammarens talarstol rekommenderat Börje Hörnlund att för en gångs skull läsa Statistisk årsbok. Se på de statistiska data som finns i de här frågorna, så slipper ni kanske göra fler sådana pinsamma inlägg som Börje Hörnlund då och då brukar göra och förvanska fakta och sanningar!

Den här befolkningsstrukturen betyder mer för skogslänens befolkningsminskning än utflyttningen. Befolkningsammansättningen i skogslänet är den viktigaste orsaken till befolkningsminskningen. Det är de låga födelsetalen och de höga dödstaten som följer av den stora andelen äldre människor som i dag medför en naturlig befolkningsminskning. Av skogslänet är det bara Norr- och Västerbotten som har födelseöverskott. I Värmland och Gävleborg svarade födelseunderskotten 1985 för en större andel av befolkningsminskningen än vad flyttningsförlusterna gjorde. Jag utgår ifrån att dessa fakta ändå borde få Börje Hörnlund att något besinna sig och sluta göra sådana våghalsiga inlägg som han gör.

När det gäller den samordning av olika områden inom politiken som Börje Hörnlund nu kräver och som jag tycker är utomordentligt viktig och nödvändig vill jag fråga Börje Hörnlund: Varför kom inte det kravet när centern hade ansvaret för regionalpolitiken? Då kunde ju centern – det vill jag bara stilla påminna Börje Hörnlund om – ha gjort den samordningen.

Då lyste ju all samordning med sin frånvaro, och det mesta var kaos på detta område. I det läget hade det verkligen behövts samordning. När vi tog fatt i frågan blev Börje Hörnlund arg och sorgsen. Varför inte erkänna att det behövdes en socialdemokratisk valseger 1982 och en centerpartistisk valförlust för att Börje Hörnlund skulle få gehör för sina uttalade tankar om en ökad samordning inom regionalpolitiken? Varför kan inte Börje Hörnlund för en gångs skull vara litet glad över att ett gammalt centerkrav äntligen kunde genomföras till följd av att centern förlorade regeringsmakten?

Jag skulle, herr talman, ha mycket mer att säga om centerns regionalpolitik. Inte minst har jag hämtat mycket stoff ur en famös skrift, som centern har kallat en rapport. I den drar man en mängd hårresande slutsatser. Jag skall inte gå in på dem mer än att säga följande: För att kunna göra någonting åt de regionala obalanserna krävs långsiktigt verkande åtgärder insatta under många år. Allt fler börjar nu komma till insikt om att detta tar tid. Det är en klen tröst – jag skall erkänna det – att säga att de långsiktiga insatserna skulle ha gjorts under 1970-talet och tidigare under 1980-talet, när allt började gå åt

fel håll. Nu skedde inte det. I stället inriktade man politiken på att hålla framtidslösa branscher och företag under armarna och regionalpolitiken missköttes. Det är något som ni nu i efterhand bara kan konstatera. Därför är det desto viktigare att vi nu vidtar åtgärder för att öka möjligheterna för en långsiktig och god utveckling i regionerna. Som jag sade i mitt huvudanförande krävs insatser för att öka regionernas attraktionskraft och därmed konkurrenskraft. Men då är det farligt att göra som centern gör i debatten, nämligen att försöka inbilla människor att det finns åtgärder som i ett enda huj löser alla problem. Det finns inga enkla lösningar, utan vad som behövs är att fortsätta med den regionalpolitik som socialdemokratin har börjat föra.

Jag sade, herr talman, att jag tyckte att Christer Eirefelt gjorde ett tänkvärt inlägg. Det är nödvändigt för varje regering att ha goda relationer med småföretagarna. Det är viktigt att suga upp erfarenheter och insikter. Jag uppfattade Christer Eirefelts inlägg både som självkritik och en uppfordran till alla partier och politiker. Det är viktigt att ta fasta på många av hans synpunkter.

Nu är det dock inte så illa ställt med småföretagarkontakterna som den av Christer Eirefelt åberopade artikelförfattaren gör gällande. När småföretagspolitiken och näringspolitiken utformas sker det en mycket utförlig dialog med småföretagen och deras organisationer.

Till industridepartementet finns knutna ett antal samrådsorgan, bl. a. en småföretagsdelegation. Den träffas regelbundet flera gånger om året för att diskutera nya rön, förslag till förändringar i småföretagspolitiken och mycket annat. Här finns alltså redan ett forum för öppna och konstruktiva diskussioner i viktiga frågor som rör företagets vardag. Jag vågar påstå att den uppfattningen delas av delegationens ledamöter och även av småföretagens organisationer.

Ute i landet har de regionala utvecklingsfonderna en mycket viktig kontaktskapande roll, inte minst i det dagliga arbetet. Här finns alltså ett väl utbyggt kontaktnät mellan politiker, administratörer och företag på olika nivåer. Det utesluter naturligtvis inte att det kan bli ännu bättre. Jag är öppen för alla konstruktiva idéer och förslag i den riktningen. Men jag tror inte på artikelförfattarens förslag om ett massmöte vart sjätte år. I stället bör arbetet bedrivas som nu och kanske förbättras på olika sätt.

Det är viktigt att klimatet i ett land är sådant att det främjar nyföretagande. Vi har också ett högt nyföretagande i Sverige. Åren 1984 och 1985 nybildades faktiskt 6 000 små företag i Sverige. Det är dubbelt så många som 1980–1983, då det bildades endast 3 000 nya företag, och det är ett uttryck för gott företagsklimat.

Jag har mött det också under mina resor i landet, senast i förrgår då jag besökte sex små och medelstora företag i Sjuhäradsbygden – framgångsrika företag, expanderande företag, där man anser att det är lätt i dag att vara småföretagare i Sverige.

Anf. 42 BÖRJE HÖRNLUND (c) replik:

Herr talman! Jag vill påminna Thage G. Peterson om att han våren 1982 stod för en reservation om en stark ytterligare befolkningstillväxt i Stockholmsområdet. Den har Thage G. Peterson levt upp till. Däremot måste

betyget bli underkänt när det gäller den regionala utvecklingen. De här två frågorna hör faktiskt ihop.

Sedan talar Thage G. Peterson om långsiktiga och kortsiktiga åtgärder. Ni har sagt nej till 500 milj. kr. mer till länsvägnätet. Det skulle ha betytt mycket om det förslaget hade blivit till ett beslut i riksdagen, och det hade gett omedelbara effekter.

Ni har sagt nej till höjt länsanslag. Det fattas pengar ute i regionerna. Jag talar rätt ofta med länsstyrelser runt om i riket.

En enig politikergrupp förordade – och det var fint uppbackat remissmäsigt – 30 milj. kr. till Träteknikcentrum i Skellefteå. Efteråt har Thage G. Peterson erkänt att det var ett misstag att inte se mera positivt på det. Men det var ju Thage G. Peterson som tog bort dessa 30 milj. kr.

Varför gjordes det ingen samordning under de sex borgerliga regeringsåren? frågade Thage G. Peterson. Jo, det skedde stora samordningar. En stor sak var att man ökade den kommunala skatteutjämningen från två till tio miljarder kronor. Det är en oerhörd sak. Gå nu till Feldt och se till att det belopp som avsätts till kommunal skatteutjämning vid det här riksmötet får samma goda profil. Det är att samordna alla politikområden.

Industriministern har två gånger talat om födelseöverskott och att Västerbotten har ökat. Det är att se det makro. Men kom ner till verkligheten – kom och hälsa på! Det är Umeå som växer. Det är Umeå som har födelseöverskottet. För flertalet kommuner är det rena katastrofen. Jag träffar många förtvivlade socialdemokratiska kommunalmän som klagar på den nuvarande regeringens sätt att sköta regionalpolitiken. Jag träffar naturligtvis också andra.

Vad tycker Thage G. Peterson om att länsarbetsnämnden i Stockholm, Sveriges mest teknikstarka område, aktivt går in med statliga pengar och ragnar civilingenjörer och ingenjörer från riket i övrigt som har stor brist på dem? Är det samordnat, Thage G. Peterson? Är det er politik?

Jag fick inget svar på min fråga om statsministern och finansministern. Är Thage G. Peterson rädd att förlora, eller delar han statsministerns och finansministerns uppfattning?

Anf. 43 BENGT WITTBOM (m) replik:

Herr talman! Jag vill börja min sista replik med att tacka industriministern för att vi nu har fått bekräftelse på att vi har tagit upp problemen med de regionala obalanserna från precis rätt utgångspunkt. Vi för nu resonemangen på ett sådant sätt att industriministern inte ens förmår försvara sig.

Möjligen kan det vara så, men det tycker jag skulle vara genant för industriministern, att det blir som vanligt när man tränger socialdemokratiska statsråd. De är tysta så länge man har replikrätt på dem, men sedan blommar de ut i den sista repliken. Låt mig inte få tycka att det är genant för Thage G. Peterson.

Regionalpolitik är styrande och ställande och stöd och hjälp och regler. Tillväxtproblem är någonting helt annat. Jag förstår att socialdemokraterna vill se problematiken som regionalpolitik, för då kan ni ju styra och ställa och dirigera. Egentligen är det väl bättre för förverkligandet av den socialdemokratiska politiken, om så stora delar av landet som möjligt är i obalans, så att ni får styra och ställa.

Sedan kommer vi tillbaka till skatten. Varför svarar inte Thage G. Peterson på min fråga? Jag vill inte gärna säga det, men jag tycker nästan att jag måste det nu: Sedan vi hade talat litet om frågan under frågestunden förra veckan sade Thage G. Peterson till mig, att vi får många tillfällen att diskutera detta. Men det är tydligen inte i dag. Jag tror att det över huvud taget aldrig blir av för Thage G. Peterson. Han måste nämligen svara ja på min fråga, och måste han offentligen svara ja faller hela den socialdemokratiska begreppsvärlden sönder och samman, för då har man förlorat hela motivet för den högskattelinje man måste ha för att kunna genomföra sin politik.

Det börjar hända saker i Bergslagen, säger Thage G. Peterson. Ja, visst gör det det. Jag reser också i de delarna av landet och jag bor dessutom alldeles i närheten av dem. Man börjar ta initiativ, säger Thage G. Peterson. T. o. m. socialdemokratiska kommunalråd och andra politiker börjar ta initiativ. Kommunalarrådet Hans Eriksson i Hällefors sade till arbetsmarknadsutskottet, även om han var litet förlägen: Det vi behöver mest här är sänkta arbetsgivareavgifter. Arbetsgivareavgifter är en typ av skatt, Thage G. Peterson. Varför hör vi ingenting om det?

Kommunalrådet i Ljusnarsberg – en klok och erfaren man – säger: Inte kommer höjda skatter i Stockholm att hjälpa oss här. Vad vi behöver är bättre utvecklingsförutsättningar. En efter en kommer till insikt om att det faktiskt är så, att skall man få trovärdighet i påståendet att man värnar om de långsiktiga tillväxtförutsättningarna, kan man inte exkludera skatten. Socialdemokraterna måste exkludera skatten, och därför kommer ni aldrig till rätta med det här, Thage G. Peterson.

Jag hoppas att vi får diskutera den här frågan någon gång, för det går väl inte att hålla tyst hur länge som helst.

Anf. 44 CHRISTER EIREFELT (fp) replik:

Herr talman! Det var en riktigt iakttagelse att ett stort mått av självkritik var inbyggt när jag talade om informationen mellan politiker och framför allt småföretagare. Jag tror nämligen att det är betydligt svårare för oss att få den kontakten med de små företagen. Det är också svårare för småföretagarnas organisationer att representera den väldiga mångfald av synpunkter och problem och möjligheter som finns i de många små företag som de har som medlemmar. Därför menar jag att det är särskilt viktigt att vi håller bra kontakt med så många av dem som möjligt för att lära oss deras förutsättningar och deras möjligheter att utvecklas.

Jag vet inte heller om just Beckérus metod var den absolut rätta, men det är inte det viktiga för mig, utan det är att påtala att vi här måste bli betydligt bättre. Det gäller säkert oss alla.

Det är riktigt att vi har en rätt så bra siffra när det gäller nyföretagande. Det som är litet bekymmersamt här är att det finns tecken som tyder på att det är betydligt sämre när det gäller tillverkande småindustriföretag. I en internationell jämförelse förefaller det som om vi faktiskt är dåliga där.

Jag noterar vidare att industriministern inte talar om några ytterligare tvångsåtgärder för att stimulera investeringarna i våra mindre företag, och jag tolkar det som att industriministern delar min uppfattning att nya

fondavsättningar inte är någon lösning. Det vore bra att få det bekräftat av industriministern i den sista repliken.

Får jag också en gång till fråga industriministern, eftersom jag tycker att det är viktigt och vet att det är viktigt för väldigt många småföretagare: Kan vi räkna med att det kommer ett förslag om att skatten på arbetande kapital slopas? Det är inte minst en väsentlig ingrediens för att klara ett generationsskifte i familjeföretagen och, som en följd effekt av det, inte ytterligare öka koncentrationen i näringslivet. Det som händer alltför ofta är ju att man i en sådan situation tvingas att sälja sitt i och för sig framgångsrika småföretag till något investmentbolag.

Anf. 45 JÖRN SVENSSON (vpk) replik:

Herr talman! I en regionalpolitik gäller det att tänka i helheter. Därför har jag, i förbigående sagt, reagerat något mot den våldsamma romantisering av småföretagsamheten som här äger rum. Det är nu inte så att småföretagarna i det här landet någonsin har haft det särskilt dåligt. Bortsett från detta utgör småföretagsamheten, som har sin givna betydelse, det måste man erkänna, ändå en funktion av många andra och mycket större och viktigare faktorer som styr dess förutsättningar, ger den dess möjligheter.

Det vore bra om Thage Peterson på något sätt kunde ge sig tid att kommentera dessa propåer om sänkta skatter och om olika former av skatteprivilegier som ett tänkbart regionalpolitiskt medel. Det vore bra om han en gång för alla kunde slå undan denna typ av illusionstänkande.

När man sänker det allmännas skatter och ger vissa företag i vissa regioner mer pengar i hand uppkommer därmed inte på något sätt ökad investeringsverksamhet. Om de allmänna regionala förutsättningarna av företagen själva bedöms som svaga kommer dessa pengar att gå till något annat. De kommer att placeras utanför regionen, de kommer att gå till rent passiva och improduktiva placeringar eller till någon form av överkonsumtion. Om man inte har en regionalpolitik som i övrigt bryter igenom de svårigheter som finns i de drabbade regionerna, kommer denna typ av skatteprivilegier som ett huvudsakligt medel inte att ha några verkningar. Däremot kan man tänka sig att en skatteutjämning mellan kommuner, som ger t. ex. Norrlandskommunerna större resurser att arbeta med och därmed större resurser att bygga upp en bra infrastruktur, sannolikt skulle betyda mer för att stimulera företagsamheten i dessa regioner.

Det är infrastruktur, långsiktiga investeringar i stora block, långsiktiga investeringar i teknologiutveckling och uppbyggnad av infrastrukturerna som måste göras med ett programmatiskt syfte. Det är sådana ting som kan skapa andra förutsättningar för den lokala och regionala företagsamheten, däremot inte en politik som har skatteprivilegier och skattesänkning som en huvudnyckel till att försöka lösa några regionala problem. En sådan politik kommer bara att utarma den offentliga sektor som är en viktigare drivkraft för att öka sysselsättningen och skapa kvalitativt annorlunda omständigheter ute i de drabbade regionerna än vad den privata företagsamheten hittills har varit.

Anf. 46 Industriminister THAGE PETERSON:

Herr talman! Jag tror, Christer Eirefelt, att vi är överens om småföretagens betydelse också för den regionala utvecklingen. Våra erfarenheter visar att småföretagen har tagit det stora ansvaret när vi nu har restaurerat näringslivet i flera regioner. Jag menar att den socialdemokratiska småföretagspolitiken har varit framgångsrik. Det viktigaste är ju att se på resultaten. Lönsamheten är god, soliditeten är god, investeringsverksamheten är god, och orderböckerna är fyllda.

Det är naturligtvis viktigt med en företagsvänlig beskattning, som vi ändå har jämfört med flertalet industriländer. Det är viktigt med fasta spelregler mellan samhället och företagen. Detta har jag personligen erfarenheter av. Det är viktigt att vi är på vakt mot onödig byråkrati och onödigt krångel. Alla dessa frågor diskuterar vi löpande i småföretagsdelegationen.

Vi har fått ytterligare ett exempel på Börje Hörnlunds svårigheter att umgås med matematiken. Länsanslagen har faktiskt höjts med 70 % sedan 1982/83, sedan centerpartiet lämnade över ansvaret för regionalpolitiken. Det går att räkna ut. Denna gång behöver jag inte hänvisa till enbart Statistisk årsbok, utan jag kan också hänvisa till riksdagstrycket.

Träteknikcentrum har fått teknikutvecklingsstöd, och vi är överens om utvecklingen där nu. Såvitt jag har förstått är man där mycket nöjd. Skulle man vara missnöjd, som Börje Hörnlund anser, är det en nyhet för mig.

Som vanligt, eller som många gånger förr, höll Jörn Svensson ett intressant ideologiskt anförande som jag inte har tid att gå in och närmare analysera. Jag vill dock ta upp en fråga som Jörn Svensson berörde. Det gäller möjligheterna att utnyttja den nya tekniken inom elektronik och data till att berika människor och orter även i perifera regioner. Det är precis vad vi vill göra med många av de satsningar som vi gör inom regionalpolitiken på teknik- och utvecklingscentra. Där kan småföretagare och deras anställda liksom andra intresserade lära sig den nya tekniken och hur den kan användas i deras företag och verksamheter.

Jag delar Jörn Svenssons uppfattning att samhällets roll måste vara att göra den typen av satsningar, att se till att människor runt om i landet får lära sig den nya tekniken. Då motverkar man också den koncentrationstendens som kommer automatiskt om marknadskrafterna får härja helt fritt.

Vi har under de senaste åren satsat ungefär 200 milj. kr. av regionalpolitiska medel på utbildnings- och teknikspridningsåtgärder för att se till att utbildning och teknik sprids från de stora universiteten och högskolorna ut i landet för att just ge regionerna högre kompetens och bättre utvecklingsmöjligheter.

Norrlands inland, som Jörn Svensson tog upp, är i dag det stora problemområdet. När det gäller Jämtland måste det göras extra insatser, och då måste självfallet Östersund och dess högskola vara en viktig resurs för utvecklingen i Jämtland.

Vi måste försöka skapa ett nätverk av teknik- och utvecklingscentra i större orter i inlandskommunerna. Men det kräver då intresse, insatser och engagemang från länen, kommunerna och det näringsliv som finns i regionerna. De stora skogsföretagen som ju är beroende av inlandets överlevnad för sin råvaruförsörjning borde kunna vara med och göra insatser. Här är då utbildning och teknikspridning nyckelord i utvecklingen

för Norrlands inland. Viktig är också turistsatsningen – vi har ju fått SIND:s utredning som nu bereds i jordbruksdepartementet. Glesbygdssstödet har också fått större utrymme genom de höjda länsanslagen.

Men det är klart att moderaterna och Bengt Wittbom inte tycker om dessa krav på näringslivet. Bengt Wittbom tycker att regeringen ställer för stora krav på företagen. Han tycker inte om att de fria marknadskrafterna skall justeras det allra minsta. Moderaternas och Bengt Wittboms filosofi är att ett företag som kanske under tiotals år har varit verksamt på en ort och tagit hem stora vinster, fått människor att bosätta sig på orten och göra helhjärtade insatser för företaget, ett företag som har fått kommunen att göra betydande infrastrukturella investeringar: skolor, sjukhus, Folkets hus, daghem och mycket mera – det företaget skall inte känna det minsta ansvar för den orten och den regionen utan skall ha rätt att lägga ner hur som helst och lämna en bygd. Det är det ansvaret det gäller.

Jag har inte ifrågasatt att det här kan gälla riktiga strukturåtgärder. Men frågan är ändå om det företaget inte skall ha något ansvar för orten, för människorna som bor där, och hjälpa till att bygga upp ett nytt näringsliv. Det är därför som jag har rest kraven på ett antal stora företag. Så länge jag är industriminister och ansvarig för regionalpolitiken kommer jag att fortsätta att resa dessa krav, därför att jag anser att näringslivet har en sådan skyldighet.

En kraftig förstärkning av de regionalpolitiska insatserna har skett. Detta har ändå inte förmått att vända den negativa regionala utvecklingen som ju är en följd av svåra strukturer under andra hälften av 1970-talet och början av 1980-talet. Det här betyder, som jag har sagt, att de regionalpolitiska insatserna måste ökas ytterligare. I det här sammanhanget diskuterar vi en rad olika åtgärder. Ett uppslag är att göra det generellt dyrare att bedriva verksamhet i Stockholm och därmed i motsvarande mån förmånligare att etablera sig i andra områden i landet. Jag har inte tagit ställning till dessa frågor och är inte beredd att vare sig döma ut eller förordna något förslag.

Som jag sade i en frågestund här i riksdagen förra veckan arbetar vi nu med en mängd förslag och idéer i syfte att stärka regionerna och påskynda utvecklingen mot regional balans och rättvisa. Jag sade då också att detta är en viktig fråga även för stockholmarna. En snabb expansion här är inte enbart positiv, utan den kommer att skapa spänningar i Stockholmsområdet mellan dem som tjänar och dem som förlorar på en sådan expansion. Jag menar att vi måste få till stånd en balanserad utveckling både av rättviseskäl och av sociala skäl, att vi måste hålla ihop både regionen och landet i övrigt.

Jag skall avsluta med några ord i all vänskap till Bengt Wittbom om den moderata attityden till regional balans och rättvisa. Jag måste säga att jag är förvånad över att moderata samlingspartiets företrädare så till den milda grad värnar tillväxt och expansion i storstadsområdena och i snabbt växande tillväxtcentra att man inte för en enda sekund reflekterar över de avigsidor och nackdelar som en ohämmad tillväxt innebär för t. ex. Stockholms län. Detta med tusentals ungdomar i bostadskö tycks inte det minsta bekymra moderaterna. Det är ungdomar som helt kommer till korta gentemot företag och kapitalstarka personer som kan lägga fram upp till 1 milj. kr. för en lägenhet i staden. Man bekymrar sig inte det minsta för ökade sjukhusköer,

ökad trängsel i tunnelbanan, ökade miljöproblem eller att de nya bostadsområdena tränger ut både parker och grönområden.

Är detta måne ett uttryck för att man i moderatleden inte har några människor som åker tunnelbana eller buss eller behöver sitta på akuten eller har problem med allt högre bostadshyror och överlåtelsevärden, utan att man bara har grupper som kortsiktigt skulle tjäna pengar på att det blir flera hundra tusen människor fler i regionen, med högre markvärden och ökad trängsel?

Jag måste säga att jag efterlyser solidariteten i moderatpolitiken, solidariteten med hårt utsatta regioner i landet, solidariteten med de grupper av människor i Stockholms län som skulle få det allt besvärligare om en ohämmad inflyttning hit och tillväxt skulle få ske. Jag efterlyser i moderatpolitiken en gnutta humanism och social känsla i er krassa tillväxtpolitik, den som ni står för just nu när det gäller regional rättvisa.

Andre vice talmannen anmälde att Börje Hörnlund, Bengt Wittbom och Christer Eirefelt anhållit att till protokollet få antecknat att de inte ägde rätt till ytterligare repliker.

Kammaren beslöt att förhandlingarna skulle fortsättas kl. 19.30.

6 § Tids- och ärendeplaner

Anf. 47 ANDRE VICE TALMANNEN:

Till kammarens ledamöter har utdelats dels en tidsplan, dels en ärendeplan för kammarens sammanträden under tiden den 3 november—den 17 december 1986.

7 § Anmäldes och bordlades

Propositionerna och skrivelsen

1986/87:30 Följdändringar till slopandet av den kommunala garanti- och utbokeskattningen m. m.

1986/87:31 Redogörelse för tillämpningen av terroristlagstiftningen

1986/87:32 Fotsatt giltighet av lagen (1975:1360) om tvångsåtgärder i spaningssyfte i vissa fall

8 § Meddelande om interpellationer

Meddelades att följande interpellationer framställdes

den 21 oktober

Prot. 1986/87:12
22 oktober 1986

Tids- och ärendeplaner

*Meddelande om
interpellationer*

*Meddelande om
interpellationer*

Under den gångna sommaren har våldet på gator och torg, inte bara i storstäderna utan över hela vårt land, varit förstasidesrubriker. Våldet har blivit påtagligt. Många människor, framför allt äldre, vågar inte längre gå ut efter mörkrets inbrott. Det finns en risk att det ökande antalet överfall och råa misshandelsfall endast utmynnar i det i och för sig berättigade kravet på fler poliser, men detta undanröjer säkerligen inte de bakomliggande orsakerna till vardagsvåldet.

Vi får aldrig det perfekta samhället. Vi kommer aldrig dithän att tryggheten och trivselen är 100-procentig, men det är dags att vi nu tar itu med de krafter och den människosyn som öppnar dörrarna för det hårda samhället, för det samhälle där föraktet för svaghet tar sig tusen och ett uttryck.

För att återupprätta ett mer tryggt och harmoniskt välfärdssamhälle, som vi alla strävar efter, krävs det att hemmen tar sitt ansvar, att hemmen fungerar bättre. I hemmen måste barnen, utöver trygghet och trivsel och vetskap om att man bryr sig om dem, få lära sig de elementära livs- och levnadsreglerna. Jag tror att barn måste få lära sig att inte stjäla, att våld inte är acceptabelt för att lösa konflikter människor emellan, att respektera alla andra människor – även dem som till det yttre är annorlunda än majoriteten.

En av orsakerna till det ökande våldet är – enligt min åsikt – att samhället under många år pläderat för en värdeneutralitet, att föräldrar inte skall förmedla moral, etik, levnadsregler över huvudet taget till barn och ungdom. Därför är också politiker ansvariga för åtskilligt av det våld och elände som vi i dag ser breda ut sig.

Kds presenterade under sommaren ett tiopunktsprogram mot gatuvåldet. Programmet innehöll krav på förhandsgranskning av videogram, förbud mot alkoholkonsumtion på offentliga platser, att ungdomar som vandaliserar i görligaste mån skall åläggas att återställa det som man fördärvat och att ökad uppmärksamhet ägnas åt brottsoffer.

Programmet skickades i form av ett öppet brev också till justitieministern och statsministern. I ett svar på brevet skrev justitieministern bl. a.:

”Även om jag inte är beredd att skriva under på alla de uppfattningar och förslag Du för fram i tiopunktprogrammet i Ditt brev kan jag ändå konstatera att vi är överens i viktiga delar. Särskilt vill jag framhålla vikten av att vi med allvar och kraft förmedlar, som Du säger, moral, etik och levnadsregler till barn och ungdom.

Det är viktigt att vi alla, inte minst politiker, på denna punkt är överens och så långt som möjligt visar ett entydigt vuxenansikte mot de unga.”

Jag är tacksam över det raka språk som justitieministern använder i sitt svar. Ändock finns det några frågor som infinner sig med anledning av justitieministerns svar.

1. Vilken moral, vilken etik och vilka levnadsregler anser justitieministern skall vara vägledande för barn och ungdom?
2. Hur och var skall dessa värderingar förmedlas?

*Meddelande om
interpellationer*

I skuggan av debatten om Tjernobyk Katastrofen och dess effekter i Sverige har en annan viktig fråga inom kärnenergiområdet mer eller mindre passerat obemärkt. Den 26 juni, veckan efter midsommar, när stora delar av svenska folket påbörjat sin semester och Sverige var på väg att sommarstängas, skickade industridepartementet ut ett pressmeddelande. Det hade rubriken "Bindningen till upparbetning upphör" och talade om att regeringen gett tillstånd till ett utbyte av använt kärnbränsle mellan Sverige och Västtyskland. I all sin enkelhet uttryckte pressmeddelandet:

Beslutet innebär att 57 ton använt svenskt kärnbränsle, som ägs av Vattenfall och Sydkraft och förvaras i La Hague i Frankrike, byts mot 24 ton använt västtyskt s. k. MOX-bränsle för slutförvaring i Sverige.

Det verkar och framstår i industridepartementets pressmeddelande som om en slutpunkt satts för tio års debatt om den svenska kärnenergin när det gäller upparbetning, villkorslag, lag om kärnteknisk verksamhet, handel med använt kärnbränsle och plutoniumekonomi. Men verkligheten är en helt annan och kräver i stället förnyad och intensifierad debatt. Vi står, tack vare, eller hellre olyckligtvis nog, på grund av det svenska kärnkraftsprogrammet på tröskeln till eller är redan en bit över den på väg in i en situation, som kärnkraftsmotståndarna ständigt varnat för under dessa tio år. Sambandet kärnkraft-kärnvapen har alltid funnits, och betydelsen av det har ständigt ökat. Spridningen av kärnvapen ökar, allt flera länder skaffar sig "kompetens" på området, och inkörsporten är alltid "civila" kärnkraftsprogram, som ger teknikkunnande och råvaror i form av använt kärnbränsle. Vad mera är, den ständigt pågående kärnvapenupprustningen binder allt större mängder av klyvbara produkter i de enorma vapenlagren, och de s. k. militära reaktorerna hinner inte med att producera tillräckligt. Inte heller skrotningen och tillvaratagandet av klyvbart material i föråldrade kärnvapen förslår för att täcka de ökande behoven. Därför blir det använda kärnbränslet från "civila" reaktorer allt viktigare för kärnvapenindustrin. Överföringen från "civilt" till militärt kan ske antingen direkt genom att upparbetat bränsle ger vapenplutonium eller indirekt genom att det används på nytt som bränsle och därigenom avlastar trycket på den direkta militära produktionen i den bristsituation som nämnts ovan.

Det är mot denna bakgrund den svenska affären med Västtyskland skall ses. MOX-bränsle är en blandning av plutonium och färskt uran. Det lämpar sig inte för upparbetning efter användning och är därför inte av intresse för den västtyska kärnenergiindustrin, eftersom dess program bygger just på upparbetning. Däremot är det vanligen använda bränslet från de svenska reaktorerna högtintressant då det kan upparbetas och det på så sätt framställda plutoniet kan användas i nytt MOX-bränsle eller som bränsle i bldreaktorer. Använt kärnbränsle från de svenska reaktorerna kommer på detta sätt ut på den internationella plutoniummarknaden. Regeringen hänvisar som vanligt till kontroll via IAEA, men med kännedom om de många fall då denna kontroll inte fungerat utan plutonium och andra klyvbara produkter kommit på avvägar är det ett bräckligt argument.

MOX-bränslet ger dessutom ett avfall som är giftigare och ger mera strålning än det som produceras i svenska reaktorer.

Det finns också andra affärer där Sverige och svensk kärnkraftsindustri är inblandad genom export och import. Många av dem har tidigare varit uppe till debatt i den svenska riksdagen. Efter affären med Västtyskland återstår fortfarande en stor pott av svenskt använt kärnbränsle som kontrakterats för leverans till Cogéma och La Hague. I Windscale, f. d. Sellafield, i Storbritannien ligger 140 ton från de första driftåren vid Oskarshamnverket. Jag har tidigare frågat Birgitta Dahl om Asea-Atoms export av uran till Belgien. Även Studsvik Energiteknik AB exporterar avfallsprodukter till USA för uppberedning. Men det pågår också en omfattande import, utöver den nu beslutade, av MOX-avfall från Västtyskland. Asea-Atom importerar sedan flera år tillbaka restprodukter från Västtyskland för uranåtervinning. Verksamheten har pågått i Ranstad, och i och med företagets uppbyggnad av en uranåtervinningsanläggning i Västerås har kapaciteten kraftigt ökat. Studsvik Energiteknik AB importerar låg- och medelaktivt avfall, skrot och liknande för dekontaminering och tillvaratagande av uran och eventuellt andra klyvbara produkter.

Sverige och den svenska kärnkraftsindustrin är således djupt indragen i den internationella handeln med klyvbara ämnen användbara såväl till vapenproduktion som energiframställning. Det överensstämmer dåligt med beslutet om att avveckla kärnkraften, med Birgitta Dahls och andra tidigare regeringsledamöters uttalanden om att Sverige inte skall ta emot avfall från utlandet, och det visar allt tydligare på dubbelmoralen i att propagera för kärnenergi till elproduktion men *mot* den för vapenframställning.

Mot bakgrund av ovanstående vill jag ställa följande frågor till energi- och miljöministern:

1. Är inte regeringens tillstånd för import av MOX-avfall och andra restprodukter från kärnenergiframställning ett brott mot tidigare gjorda utfästelser att Sverige inte skall ta emot och förvara kärnavfall från utlandet?
2. Vilken är den avgörande skillnaden mellan en "civil" och en militär kärnreaktor?
3. Vilka planer har regeringen för det återstående kontraktet med Cogéma, och vilken kontroll utövas över de 57 ton avfall som överlåtits till Västtyskland och de 140 ton som finns i Windscale?
4. Vilka ytterligare exporttillstånd av klyvbart material har lämnats av regeringen, och vilka ansökningar om dylika har inlämnats?
5. Vad innebär den import av klyvbart material och restprodukter från kärnenergiframställning som Asea-Atom och Studsvik Energiteknik AB bedriver – omfattning, ändamål, resultat, produkter?

1986/87:57 av Alexander Chrisopoulos (vpk) till statsministern om flyktingpolitiken:

Den svenska regeringens flyktingpolitik, i likhet med den politik som förs i många andra länder i Västeuropa, koncentreras i huvudsak på ansträngningar att stoppa flyktingtillströmningen till det egna landet.

Det sker dels genom en mycket restriktiv tillämpning av utlänningslagstiftningen för de flyktingar som lyckas komma till Sverige, dels genom visumtvång samt genom kontakter med och påtryckningar mot våra grannländer varigenom man försöker blockera flyktingvägarna och göra det omöjligt för flyktingar att komma hit och söka politisk asyl.

Följderna av en sådan politik har blivit att utlänningslagens praktiska tillämpning numera strider mot lagens anda av humanism och generositet och inte sammanfaller med den allmänna rättsuppfattningen. Dessutom strider regeringens överenskommelser med andra länder om visumtvång också för politiska flyktingar mot Genèveöverenskommelsen, som vi har varit med och undertecknat.

Vi från vänsterpartiet kommunisterna är medvetna om att man i längden inte kan föra en sådan politik. Vi är också medvetna om att flyktingproblemet i världen inte kan lösas av enskilda länder separat. Därför har vi upprepade gånger föreslagit att regeringen på statsministernivå bör ta initiativ till internationella överenskommelser, som gör det möjligt för länderna i Europa att på ett organiserat sätt ta sin del av ansvaret för det stora flyktingproblemet i världen. Behovet av regeringsinitiativ på det här området blir mycket mera akut med tanke på EG-ländernas beslut om visumtvång för alla medborgare som inte tillhör dessa länder.

Med hänvisning till det anförda vill jag fråga statsministern:

Vilka initiativ ämnar regeringen ta för att konstruktivt bidra till lösningen av flyktingproblemet?

1986/87:58 av *Pär Granstedt* (c) till utbildningsministern om regionstyrelserna för högskolan:

Enligt pressuppgifter har utbildningsministern framfört idéer om att regionstyrelserna skulle avskaffas och deras planerande funktioner överföras till länsstyrelserna. Deras anslagsfördelning skulle i huvudsak föras över till högskolestyrelserna vars sammansättning skulle ändras så att allmänföreträdarna skulle få majoritet. Antalet företrädare för verksamheten skulle samtidigt kraftigt reduceras. Ordförandeposten skulle upprätthållas av en allmänföreträdare, och inte som nu vanligen är fallet av rektor. Rektor skulle i stället bli föredragande i styrelsen och därmed överta förvaltningschefens roll.

Jag ber att få ställa följande frågor till utbildningsministern:

1. Vill statsrådet bekräfta att regeringen överväger åtgärder av det slag som jag här redovisat?
2. Anser statsrådet att länsstyrelserna bättre än de nuvarande regionstyrelserna har förutsättningar att främja en samverkan mellan universitet och högskolor i en region?
3. Hur anser statsrådet att en minskad representation av verksamhetsföreträdare påverkar högskolestyrelsernas kompetens?
4. Vilka skulle fördelarna vara av att föra över arbetsuppgifter från förvaltningschef till rektor?

Prot. 1986/87:12
22 oktober 1986

*Meddelande om
interpellationer*

5. Har regeringen övervägt möjligheterna att föra över planeringsuppgifter från UHÄ till regionstyrelserna?

9 § Kammaren åtskildes kl.17.58.

In fidem

SUNE K. JOHANSSON

/Olof Marcusson